

ਯੋਜਨਾ

ਸਾਲ 34 • ਅੰਕ 12 • ਦਸੰਬਰ 2017 • ਕੁੱਲ ਪੰਨੇ 76

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ

ਦੀਪਿਕਾ ਕੱਛਲ

ਸੰਪਾਦਕ

ਗਗਨਦੀਪ ਕੌਰ ਦੇਵਗਨ

ਸੰਪਾਦਕੀ ਦਫ਼ਤਰ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ, ਸੂਚਨਾ ਭਵਨ,
ਸੀ.ਜੀ.ਓ. ਕੰਪਲੈਕਸ ਲੋਧੀ ਰੋਡ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110003
ਫ਼ੋਨ : 011-224365922

ਈਮੇਲ : yojanapunjab@yahoo.com

ਵੈੱਬਸਾਈਟ : www.yojana.gov.in

www.publicationsdivision.nic.in

https://www.facebook.com/pages/yojana-journal

ਸੰਯੁਕਤ ਨਿਦੇਸ਼ਕ (ਉਤਪਾਦਨ)

ਵੀ.ਕੇ. ਮੀਣਾ

ਬਿਜ਼ਨਸ ਮੈਨੇਜਰ

ਸੂਰੀਆਕਾਂਤ ਸ਼ਰਮਾ

ਫ਼ੋਨ: 011-24367260 ਫੈਕਸ : 011-24365609

(ਸਰਕੂਲੇਸ਼ਨ ਤੇ ਵਿਗਿਆਪਨ)

ਜਰਨਲ ਯੂਨਿਟ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ, ਸੂਚਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਮੰਤਰਾਲਾ,
ਕਮਰਾ ਨੰ. 48-53, ਸੂਚਨਾ ਭਵਨ, ਸੀ.ਜੀ.ਓ. ਕੰਪਲੈਕਸ,
ਲੋਧੀ ਰੋਡ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110003

ਈਮੇਲ : pdjucir@gmail.com

ਕਵਰ : ਜੀ.ਪੀ.ਧੋਪੇ

ਇਸ ਅੰਕ ਵਿਚ

• ਸੰਪਾਦਕੀ	-	4
• ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ : ਸੁਸਾਸਨ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ	- ਅਵਿਨਾਸ ਕੇ. ਸ਼ੀਵਾਸਤਵ	5
• ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ	- ਡੀ.ਪੀ.ਐੱਸ ਵਰਮਾ	11
• ਹੇਠਲੇ ਆਮਦਨ ਵਰਗ ਦੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ	- ਬੀ ਸੀ ਗੁਪਤਾ	16
• ਸਨਅਤੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਵਿੱਚ ਤਾਲਮੇਲ	- ਸੀਤਾਰਾਮ ਦੀਕਸ਼ਤ	22
• ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ	- ਜੀ ਸੁੰਦਰਮ	28
• ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ : ਨਵੇਂ ਰਾਹ	- ਪੁਸ਼ਪਾ ਗਿਰੀਮਾਜੀ	31
• ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ	- ਚੰਦਰਕਾਂਤ ਲਹਿਰੀਆ	35
• ਖਪਤਕਾਰ ਲਈ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ	- ਟੀ.ਐੱਨ ਅਸ਼ੋਕ	39
• ਦਿਹਾਤੀ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ	- ਰਾਹੁਲ ਸਿੰਘ	44
• ਬੈਕਿੰਗ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਜੋਂ	- ਦੀਬਾਕਰ ਲੋਕਾ	51
ਗਾਹਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ		
• ਭਾਰਤਮਾਲਾ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ	- ਜੀ ਰਘੂਰਾਮ	56
• ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ : ਸਟਾਰਟਅੱਪ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਭਾਰਤ-	ਅਜੇ ਸ਼ੰਕਰ	59
ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ		
• ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਬਦਲੇਗੀ ਇਲਾਜ ਦੀ ਤਸਵੀਰ-	ਆਸ਼ੂਤੋਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ	62
• ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ : ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਲਈ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ	-	68
ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਅ		
• ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ?	-	71

ਯੋਜਨਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮੇਤ ਅਸਮੀਆ ਬਾਂਗਲਾ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਗੁਜਰਾਤੀ, ਕੰਨੜ, ਮਲਿਆਲਮ, ਮਰਾਠੀ, ਓਡੀਆ, ਤੇਲਗੂ ਤੇ ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਮੰਗਾਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਨਵੀਂ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ, ਨਵਿਆਉਣ, ਪੁਰਾਣੇ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੇ ਏਜੰਸੀ ਆਦਿ ਲਈ ਮਨੀਆਰਡਰ/ਡੀਮਾਂਡ ਡ੍ਰਾਫਟ/ਪੋਸਟਲ ਆਰਡਰ 'ADG(i/c), Publications Division' ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਬਣਵਾ ਕੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ 'ਤੇ ਭੇਜੋ। ਬਿਜ਼ਨਿਸ ਮੈਨੇਜਰ (ਸਰਕੂਲੇਸ਼ਨ ਤੇ ਵਿਗਿਆਪਨ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ, ਕਮਰਾ ਨੰ: 48-53, ਸੂਚਨਾ ਭਵਨ, ਸੀ.ਜੀ.ਓ. ਕੰਪਲੈਕਸ, ਲੋਧੀ ਰੋਡ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110003, ਫ਼ੋਨ-24367453, ਤਾਰ: ਸੂਚਨਾਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ

ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਤੇ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਮੰਗਾਉਣ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਹੇਠਲੇ ਵਿੱਕਰੀ ਕੇਂਦਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਸੰਪਰਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ : • ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ, ਸੂਚਨਾ ਭਵਨ, ਸੀ.ਜੀ.ਓ. ਕੰਪਲੈਕਸ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ -110003 (ਫ਼ੋਨ. 24365610) • ਹਾਲ ਨੰ. 196, ਪੁਰਾਣਾ ਸਕੱਤਰੇਤ, ਦਿੱਲੀ - 110054 (ਫ਼ੋਨ.23890205) • 701, ਬੀ-ਵਿੰਗ, ਕੇਂਦਰੀ ਸਦਨ, ਬੇਲਾਪੁਰ, ਨਵੀਂ ਮੁੰਬਈ-400614 (ਫ਼ੋਨ. 27570686) • 8 ਐਸਪਲੇਨੇਡ ਈਸਟ, ਕੋਲਕਾਤਾ - 700069 (ਫ਼ੋਨ. 22488030) • ਏ ਵਿੰਗ, ਰਾਜਾਜੀ ਭਵਨ, ਬੇਸੰਟ ਨਗਰ, ਚੇਨੱਈ - 600090 (ਫ਼ੋਨ. 24917673) • ਪ੍ਰੈੱਸ ਰੋਡ, ਨੇੜੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਪ੍ਰੈੱਸ, ਤਿਰੂਅਨੰਤਪੁਰਮ 695001 (ਫ਼ੋਨ. 2330650) • ਕਮਰਾ ਨੰ. 204, ਦੂਜੀ ਮੰਜ਼ਿਲ, ਸੀ.ਜੀ.ਓ. ਟਾਵਰ, ਕਵਾਦੀਗੁਡਾ, ਹੈਦਰਾਬਾਦ - 500080 (ਫ਼ੋਨ.24605383) • ਪਹਿਲੀ ਮੰਜ਼ਿਲ, 'ਐਫ' ਵਿੰਗ, ਕੇਂਦਰੀ ਸਦਨ, ਕੋਰਾਮੰਗਲਾ, ਬੰਗਲੁਰੂ - 560034 (ਫ਼ੋਨ. 25537244) • ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ ਸਹਿਕਾਰੀ ਬੈਂਕ ਬਿਲਡਿੰਗ, ਅਸ਼ੋਕ ਰਾਜਪਥ, ਪਟਨਾ - 800004 (ਫ਼ੋਨ.2683407) • ਹਾਲ ਨੰ. 1, ਦੂਜੀ ਮੰਜ਼ਿਲ, ਕੇਂਦਰੀ ਭਵਨ, ਸੈਕਟਰ ਐੱਚ, ਅਲੀਗੰਜ, ਲਖਨਊ - 226024 (ਫ਼ੋਨ.2225455) • ਅੰਬਿਕਾ ਕੰਪਲੈਕਸ, ਪਹਿਲੀ ਮੰਜ਼ਿਲ, ਪਾਲਦੀ, ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ - 380007 (ਫ਼ੋਨ. 26588669) • ਪੋਸ਼ਨ ਪਾਰਾ ਰੋਡ, ਹਾਊਸ ਨੰ.-4, ਪੀ ਓ, ਸਿਲਪੁਕਰੀ, ਗੁਵਾਹਟੀ - 781003 (ਫ਼ੋਨ. 2665090)

ਚੰਦਾ ਦਰਾਂ : 1 ਸਾਲ ਰੁ.230, 2 ਸਾਲ ਰੁ.430, 3 ਸਾਲ ਰੁ.610 - ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਨਿਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਵਿਚਾਰ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਅਪਣੇ ਹਨ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਲੇਖਕ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ, ਵਿਭਾਗਾਂ ਤੇ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਇਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਨ ਹੋਵੇ। ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਵਿਗਿਆਪਨਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਵਾਸਤੇ ਯੋਜਨਾ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਖਪਤਕਾਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ

ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਉਤਪਾਦ ਖਰੀਦਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਮਤ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਮੇਰੇ ਬਜਟ ਵਿੱਚ ਹੈ - ਇਹ ਸਵਾਲ ਅਕਸਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਿਵੇਂ ਟਿਕਾਉਪਨ ਅਤੇ ਮਿਆਦ ਲੰਘਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਦੇਖਣ ਦੀ ਖੋਜ ਘੱਟ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਹੀ ਖਪਤਕਾਰ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਵਪਾਰੀ ਵਲੋਂ ਖਪਤਕਾਰ ਦਾ ਸੋਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਅਧੂਰੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਕੇ, ਘੱਟ ਤੋਲ ਕੇ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਾਰ ਵਸੂਲ ਕੇ ਜਾਂ ਘਟੀਆ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਣਉੱਚਤ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਨਾ ਸਿਰਫ ਖਪਤਕਾਰ ਦਾ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਸਿਹਤ ਲਈ ਖ਼ਤਰੇ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗੀ ਤਣਾਅ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ।

ਉੱਚ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਇਸ ਦੌਰ ਵਿੱਚ, ਹਰੇਕ ਨਿਰਮਾਤਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁਨਾਫਾ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਤਿੱਖੀ ਅਤੇ ਗੁਮਰਾਹਕੁਨ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰੀਕਰਨ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਤਿ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਖਰੀਦੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ/ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਤਿ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਹਿੱਤ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰੇ। ਖਪਤਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰਾ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋਣਾ, ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਐੱਮ ਆਰ ਪੀ ਚੈੱਕ ਕਰਨਾ, ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੰਮੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਬਰੀਕ ਤੋਂ ਬਰੀਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਆਦਿ ਵੱਡੀ ਖਰੀਦ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ ਵਰਤਣੀਆਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਖੁਰਾਕੀ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਕਰਿਆਨੇ ਦੀਆਂ ਖਪਤਕਾਰੀ ਵਸਤਾਂ ਖਰੀਦਣ ਵੇਲੇ ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਮਿਤੀ, ਮਿਆਦ ਖਤਮ ਹੋਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ, ਸਮੱਗਰੀ ਸੂਚੀ ਆਦਿ ਉਤਪਾਦ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਈ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਖਾਣੇ ਨਾਲ ਜ਼ਹਿਰ ਫੈਲਣ ਦਾ ਡਰ

ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਖਪਤਕਾਰ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਟਿਲ ਹੈ। ਸੇਵਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਖਪਤਕਾਰ ਹੱਕਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਹਸਪਤਾਲ ਅਕਸਰ ਹੀ ਮਰੀਜ਼ਾਂ/ਸਹਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਫਾਰਮਾਂ ਉੱਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮਰੀਜ਼ ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਏਨੀ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਕੁੱਝ ਸੋਚਿਆਂ ਸਮਝਿਆਂ ਜਿਥੇ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦਸਤਖਤ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਗਾਹਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਰੀਜ਼/ਸਹਾਇਕ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਉਹ ਫਾਰਮ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਹਾਲ ਬਿਲਡਰਾਂ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਆਦਿ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲਕੋਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਘਰ ਖਰੀਦਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਵਲੋਂ ਬੁੱਧੂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਥੋਂ ਹੀ ਖਪਤਕਾਰ ਹੱਕਾਂ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਪੱਖ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਸਿਧਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਪੁਰਾਤਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਵਲੋਂ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਹੋਈ ਆਲਮੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਭਾਸ਼ਨ ਅੰਦਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 2500 ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਟਿਲਿਆ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਇਹ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਮੌਜੂਦ ਸਨ ਕਿ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅੰਦੋਲਨ, ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਐਕਟ, 1986 ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ

ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਦਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਿੱਲ ਰਾਹੀਂ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੇ ਸਰਦ ਰੁੱਤ ਇਜਲਾਸ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਆਈ ਐੱਸ ਆਈ ਮਾਰਕਾ, ਗਹਿਣਿਆਂ ਲਈ, ਹਾਲਮਾਰਕ, ਸਿਲਕ ਉਤਪਾਦਾਂ ਲਈ ਸਿਲਕਮਾਰਕ ਵਰਗੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਾਂਚਣ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਿਆਰ ਅਤੇ ਨਾਪ ਤੋਲ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਆਰ ਈ ਆਰ ਏ ਇਕ ਮੀਲ ਦਾ ਪੱਥਰ ਨਿਯਮਨ ਦਾ ਕਦਮ ਹੈ ਜੋ ਰੀਅਲ ਇਸਟੇਟ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੜਬੜੀਆਂ ਤੋਂ ਖਪਤਕਾਰ ਨੂੰ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦੂਜੇ ਕਦਮ ਜਿਵੇਂ ਡੀ ਬੀ ਟੀ, ਉੱਜਵਲਾ ਆਦਿ ਦਾ ਮਕਸਦ ਵੀ ਆਮ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਧੋਖਾਧੜੀ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਹਨ।

ਵਸਤਾਂ/ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਵੀ ਤੰਤਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਖਪਤਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਨੂੰ ਵੀ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੋਕ ਅਦਾਲਤਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾਂ ਖਪਤਕਾਰ ਮੰਚ, ਸੂਬਾਈ ਖਪਤਕਾਰ ਮੰਚ ਅਤੇ ਕੌਮੀ ਖਪਤਕਾਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਿਵਾਰਣ ਅਥਾਰਿਟੀ ਵਰਗੇ ਹੋਰ ਕਈ ਮੰਚ ਹਨ ਜਿਥੇ ਪੀੜਤ ਖਪਤਕਾਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਅਪੀਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਸਾਰੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੰਚਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮਾ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲਵੇ ਅਤੇ ਵਸਤਾਂ ਖਰੀਦਣ/ਸੇਵਾਵਾਂ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਸਵੈ-ਜਾਂਚ ਕਰੇ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਾਰਨ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਸਰਵੇ ਸਰਵਾ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਦਾਨ ਵਾਂਗ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵੀ ਘਰ ਤੋਂ ਹੀ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

- ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ

ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ : ਸੁਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ

 ਅਵਿਨਾਸ਼ ਕੇ. ਸੀਵਾਸਤਵ

ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਅਤੇ ਅਰਥ ਭਰਪੂਰ ਹੋਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ, ਕਾਰੋਬਾਰ, ਸਿਵਲ ਸੋਸਾਇਟੀ ਸੰਗਠਨਾਂ, ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਸਕੂਲ, ਕਾਲਜ, ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਦਿਆਲੇ ਅਤੇ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਸਰਗਰਮ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਸਭ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਖਪਤਕਾਰ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਸਾਰਥਕ ਹੋਣ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਲਈ ਸੰਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਿਬੱਧਤਾ ਦਿਖਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਈ ਜਾਵੇ।

ਸ ਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਕੁੱਝ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਤਮਕ ਸਿਧਾਂਤ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਭਾਵੇਂ ਨਿਆਂਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ 'ਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ ਕੌਮੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਅਧਾਰ ਬਣੇਗਾ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਲਈ ਫਿਕਰਮੰਦੀ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਕ ਖਪਤਕਾਰ, ਇਕ ਗਾਹਕ ਵਜੋਂ ਭਲਾਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਫਿਕਰਮੰਦੀ ਉਚਿਤ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ, ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ, ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਕੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਗੁਣਵੱਤਾ, ਮਿਕਦਾਰ, ਸਮਰੱਥਾ, ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੀ ਖਰੀਦ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ/ਖਪਤਕਾਰ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ, 1986 ਦਾ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਹੇਠ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟ, ਜੋ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਦੰਡਾਤਮਕ ਜਾਂ ਪ੍ਰਤਿਬੱਧਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਲਾਜ਼ਮੀ

ਹਨ। ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 6 ਅਧੀਨ, ਛੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੱਕ ਦੇ ਕੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਖਪਤਕਾਰ ਹੱਕ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ :

ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਹੱਕ : ਖਪਤਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਖਿਲਾਫ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਲਈ ਖਤਰਨਾਕ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਜਾਂ ਵਸਤੂ ਜਾਨ ਅਤੇ ਮਾਲ ਲਈ ਖਤਰਨਾਕ/ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ ਤਾਂ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਸਤੂ ਜਾਂ ਸੇਵਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੰਬੰਧੀ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ।

ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਹੱਕ : ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਜਾਂ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ, ਮਿਕਦਾਰ, ਸਮਰੱਥਾ, ਸ਼ੁੱਧਤਾ, ਮਿਆਰ ਅਤੇ ਕੀਮਤ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ ਦਾ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਹੱਕ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਚਿਤ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਹੈ। ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਢੁੱਕਵੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਜਟ, ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰੀ ਅਤੇ ਫੈਸ਼ਨ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵਸਤੂ ਜਾਂ ਸੇਵਾ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰ ਸਕਣ।

ਚੋਣ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ : ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਵਾਲੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਿਹਤਮੰਦ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਉਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਣ।

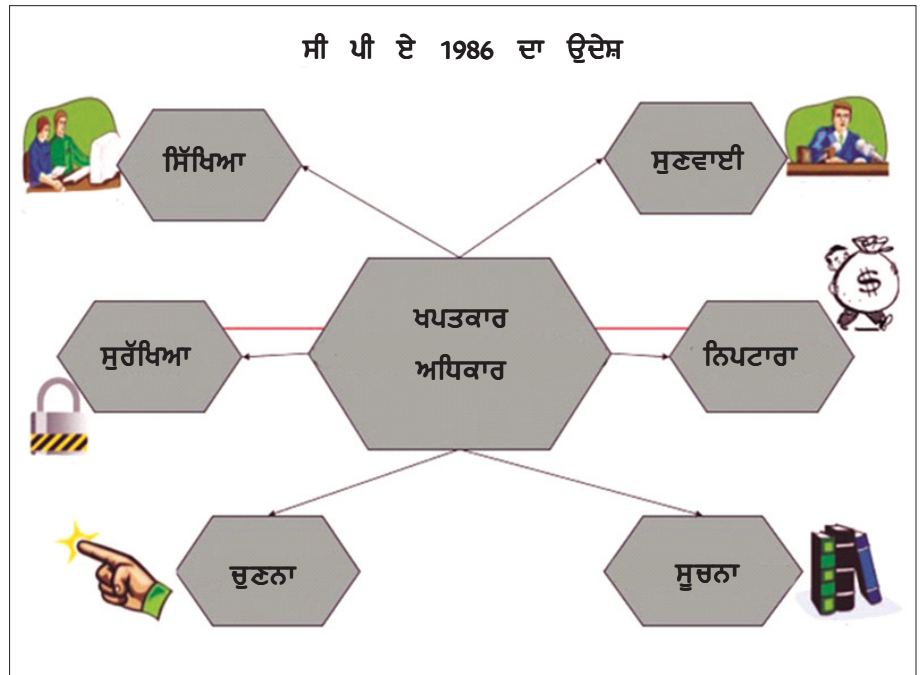
ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ : ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਤਹਿਤ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੁੱਝ ਗਲਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਪਤਕਾਰ ਮੰਚ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਵੱਲ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਹੱਲ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ : ਜੇ ਕਿਸੇ ਖਪਤਕਾਰ ਨੂੰ ਅਣਉਚਿਤ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰਥਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧਕ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰਥਾ ਕਾਰਨ ਨੁਕਸਾਨ ਜਾਂ ਸੱਟ ਫੇਟ ਵੱਜ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਲਗਾਏ ਦੋਸ਼ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਮੰਚ ਵਲੋਂ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਖਪਤਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੁਆਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ : ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਖਪਤਕਾਰ ਨੂੰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਪ੍ਰਥਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੀ ਕੀ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਪਸਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮੀਡੀਆ ਜਾਂ ਸਕੂਲੀ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਧਿਅਮ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਿਵਾਰਣ ਲਈ ਤਿੰਨ ਪੜਾਵੀ ਤੰਤਰ ਹੈ ਜੋ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਦੂਜੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਉਪਾਵਾਂ ਦਾ ਇਕ ਬਦਲ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਵੀ ਪੀੜਤ ਖਪਤਕਾਰ ਖਰੀਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵਸਤਾਂ ਜਾਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨੁਕਸ ਲਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਿਰਮਾਣਕਾਰ ਅਤੇ ਵਪਾਰੀ ਵਲੋਂ ਅਪਣਾਈਆਂ ਅਣਉਚਿਤ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧਕ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਐਕਟ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਸਰਲ, ਫੌਰੀ ਅਤੇ ਸਸਤਾ ਸਾਧਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦੀ ਰਾਹਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ, ਖਪਤਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੁਕਤ ਬਾਜ਼ਾਰ ਅਰਥਚਾਰਾ ਸਿਰਫ ਤੇ

ਸਿਰਫ ਸਿੱਖਿਅਤ ਖਪਤਕਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਖਪਤਕਾਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਉਤਪਾਦਕਾਂ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਤੁਲਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਖਪਤਕਾਰ ਨੂੰ ਠੋਸ ਚੋਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਪਾਰ ਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਖਪਤਕਾਰ ਹੱਕਾਂ ਬਾਰੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਮੁਹਿੰਮ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਹਿਤ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ੋਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਮੂਹਾਂ ਵੱਲ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਬੱਚੇ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਕਿਸਾਨ, ਪੈਂਡੂ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਕੰਮਕਾਜੀ ਜਮਾਤ।

ਭਾਰਤ 1.25 ਬਿਲੀਅਨ ਵਸੋਂ ਵਾਲਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮੁਲਕ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਸੋਂ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਖਪਤਕਾਰ ਹੱਕਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਲਕ ਭਰ ਵਿੱਚ ਮਲਟੀ ਮੀਡੀਆ ਅਧਾਰਤ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਚਲਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। “ਜਾਗੋ ਗ੍ਰਾਹਕ ਜਾਗੋ” ਔਜ ਘਰ-ਘਰ ਦਾ ਅਖਾਣ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਰਕਾਰੀ ਵਿਭਾਗਾਂ/ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੀ ਭਾਈਵਾਲੀ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੀਆਂ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗਾਹਕਾਂ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਅਧਾਰ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ, ਖਾਣੇ ਬਾਰੇ ਫੂਡ ਸੇਫਟੀ ਐਂਡ ਸਟੈਂਡਰਡ ਅਥਾਰਿਟੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (ਐੱਫ ਐੱਸ ਏ ਏ ਆਈ) ਨਾਲ; ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (ਆਰ ਬੀ ਆਈ) ਨਾਲ; ਅਤੇ ਦਵਾਈਆਂ ਬਾਰੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਫਾਰਮਾਸਿਊਟੀਕਲ ਪ੍ਰਾਈਸਿੰਗ ਅਥਾਰਿਟੀ (ਐੱਨ ਪੀ ਪੀ ਏ) ਨਾਲ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ, ਰੇਡੀਓ, ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਬਾਜ਼ੀ ਰਾਹੀਂ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦਾ ਪਸਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਖਪਤਕਾਰ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਮੁਹਿੰਮ ਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਆਫ ਐਡਵਰਟਾਈਜ਼ਮੈਂਟ ਐਂਡ ਵਿਜ਼ੂਅਲ ਪਬਲੀਸਿਟੀ (ਡੀ ਏ ਵੀ ਪੀ) ਰਾਹੀਂ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਪਛੜੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਗਰੂਕਤਾ

**ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ
ਖਪਤਕਾਰ ਹੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹੈ
ਅਤੇ : ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ**

ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੇਲਿਆਂ/ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੇਲਿਆਂ/ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਪਛੜੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਲੋਕ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਖਪਤਕਾਰ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਦਾ ਖਪਤਕਾਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਧ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ, ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰੀ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰੀ ਆਦਤਾਂ ਕਾਰਨ ਵੱਡੀਆਂ ਚੁਨੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਪੱਖ ਹਨ। ਵਸੋਂ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧ ਰਹੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ, ਨਵੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ, ਖਰੀਦ ਦੇ ਨਵੇਂ ਤਰੀਕੇ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਉਪਲਬਧਤਾ ਧਾਰਣਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਫਾਦਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਬੇਤਰਾਸ ਉਤਪਾਦਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਖਪਤਕਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਹਰ ਵਾਰ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਚੋਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਵਪਾਰਕ ਵਿਕਾਸ ਨਵੀਆਂ ਤੇ ਨਕਲੀ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਖਪਤਕਾਰ ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਬਾਜ਼ੀ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਸੁਨੇਹਿਆਂ ਦੀ

ਪੁਣਛਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਅਤੇ ਸਮਝਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਫਰਕ ਸਮਝਣ ਲਈ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਉਤਪਾਦ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੁਨਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਵੇਗੀ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਬਦਲਾਅ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰੀ ਦੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਜੋਖਮ ਖਪਤਕਾਰ ਲਈ ਖਪਤ ਦੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੂੰ ਵਧੀ ਹੋਈ ਖਪਤਕਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਇਕ ਖਤਰੇ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਵਪਾਰਕ ਫਾਇਦੇ ਦੇ ਸਰੋਤ ਵਜੋਂ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਖਪਤਕਾਰ ਚੰਗੀ ਚੋਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਕਾਰਨ, ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਉੱਤੇ ਸੁਖਾਵਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੰਪਨੀਆਂ ਅਪਣੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨੂੰ ਸਫਲ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਇੱਛਤ ਪੱਧਰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਰਗ ਵਿੱਚ ਹਾਲੇ ਵੀ ਕਈ ਗੰਭੀਰ ਅੜਚਣਾਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਵਧੀਆ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਕਮੀਆਂ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮੀ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ

ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਿਆਰਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਵਰਗੇ ਪੱਖਾਂ ਕਾਰਨ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਘਰਾਣਿਆਂ ਦਰਮਿਆਨ ਵੀ ਮਿਆਰੀਕਰਨ ਪ੍ਰਤਿ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ, ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਮੁਨਾਫੇਬਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਮਿਆਰੀਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ। ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਵਧੀਆ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਮੰਗ ਵੀ ਨਦਾਰਦ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਸੰਖੇਪ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਗੁਣਵੱਤਾ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਗ਼ੈਰ-ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ। ਜੇ ਭਾਰਤੀ ਉਤਪਾਦਕਾਂ ਨੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਆਲਮੀ ਮਿਆਰਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਆਪਣੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਦਬਾਅ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪਾਸੇ ਤੁਰਿਆਂ ਅਸੀਂ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ, 1986 ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਿਆਪਕ ਸੋਧਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਨਵਾਂ ਐਕਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਐਕਟ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵੀ, ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਤਮਕ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆਂ 30 ਵਰ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਿੱਲ, 2015 ਅਤੇ ਨਵਾਂ ਬਣਾਇਆ ਬਿਉਰੇ ਆਫ ਇੰਡੀਅਨ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਐਕਟ, 2016 ਅਜਿਹੀ ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਅਧਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ।

ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਿੱਲ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ :

- ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਏਜੰਸੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨਾ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਕੇਂਦਰੀ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਥਾਰਿਟੀ (ਸੀ ਸੀ ਪੀ ਏ) ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਅਮਲ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ। ਸੀ ਸੀ ਪੀ ਏ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਦਖਲ ਦੇਵੇਗੀ ਅਤੇ ਅਣਉਚਿਤ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਕਾਰਨ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਤਪਾਦਾਂ

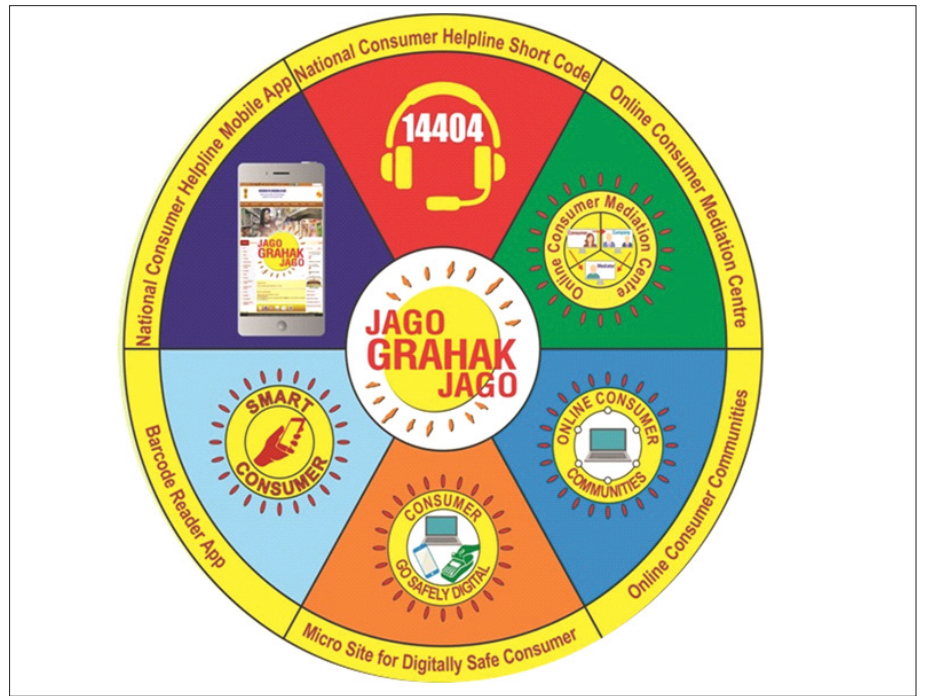
ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮੰਗਾਉਣ, ਪੈਸੇ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਜਾਂ ਉਤਪਾਦ ਬਦਲ ਕੇ ਦੇਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

- ਨਿੱਜੀ ਸੱਟ ਫੇਟ, ਮੌਤ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਉਤਪਾਦ ਕਾਰਨ ਵਾਪਰੇ, ਲਈ 'ਉਤਪਾਦ ਦੇਣਦਾਰੀ' ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਉਤਪਾਦ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਣਕਾਰ ਦਾ ਅਵੇਦਾਰ ਨੂੰ ਦੇਣਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

- 'ਵਿਚੋਲਗੀ' ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਜੋ ਝਗੜੇ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਵਿਕਲਪਿਕ ਤੰਤਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਲਗੀ ਰਾਹੀਂ ਖਪਤਕਾਰੀ ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਾਰ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਘੱਟ ਗੁੰਝਲਦਾਰ, ਸਰਲ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਜਿਹਾ ਖਪਤਕਾਰ ਮੰਚ ਦੇ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਹੇਠ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

- ਖਪਤਕਾਰ ਮੰਚ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰੀ ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸਰਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਵਾਨ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਹੋਰਨਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰੀ ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਬਣੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ, ਖਪਤਕਾਰ ਮੰਚਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਨਿਬੇੜਾ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕੇ, ਆਪਣੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਰਾਜ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਆਯੋਗਾਂ ਵਲੋਂ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਫੌਰੀ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ 'ਸਰਕਟ ਬੈਚ' ਦਾ ਗਠਨ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੰਚਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ, ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਤਰੀਕੇ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਮੰਚਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰਵਾਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਤਾ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੱਕ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ 21 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਨ।

ਅੱਜ ਸਾਰੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨ ਹੈ ਜੋ ਨਾਪ ਤੋਲ ਦੀ ਸਟੀਕਤਾ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ

ਮਹੱਤਵ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਉਪਾਅ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਕੀਮ ਅਤੇ ਇਕਸਮਾਨ ਨਾਪ ਤੋਲ ਦੇ ਮਿਆਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਪਹਿਲਾ ਐਕਟ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਪ ਤੋਲ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਬਾਰੇ ਐਕਟ, 1956 ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ, ਮੀਟਰਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਤੇ ਇਕਾਈਆਂ ਦੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮੈਟਰੋਲੋਜੀ ਦੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਗਠਨ ਵਲੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਵਿਗਿਆਨ ਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਅਰਥਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਨਾਪ ਤੋਲ ਤਕਨੀਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਸੁਧਾਰ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਨਾਪ ਅਤੇ ਤੋਲ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਵੀ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਾਪ ਅਤੇ ਤੋਲ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ, ਨਾਪ ਅਤੇ ਤੋਲ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਜੋ ਵਜ਼ਨ ਨਾਪ ਜਾਂ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵੰਡੀਆਂ ਜਾਂ ਵੇਚੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਵਣਜ ਤੇ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਜੋ ਦੂਜੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮਾਮਲੇ ਹਨ, ਲਈ ਲੀਗਲ ਮੈਟਰੋਲੋਜੀ ਐਕਟ, 2009

1 ਅਪ੍ਰੈਲ 2009 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੀਗਲ ਮੈਟਰੋਲੋਜੀ/ਐਕਟ 2009 (ਐਕਟ 1, 2010 ਦਾ) ਨਾਪ ਤੋਲ ਐਕਟ, 1976 ਅਤੇ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਆਫ ਵੇਟਸ ਐਂਡ ਮਈਅਰਜ਼ (ਐਨਫੋਰਸਮੈਂਟ) ਐਕਟ, 1985 ਦੀ ਥਾਂ ਲਵੇਗਾ।

ਲੀਗਲ ਮੈਟਰੋਲੋਜੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਹੈ। ਕੌਮੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮਸਲੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਰਜ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਾਪ ਤੋਲ, ਤਕਨੀਕੀ ਨਿਯਮ, ਸਿਖਲਾਈ, ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰੋਜ਼ਮਰਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ।

ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਪ ਤੋਲ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਿਆਰਾਂ ਦੀ ਕਸੌਟੀ

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖਪਤਕਾਰ ਹੈਲਪਲਾਈਨ ਨੰ. 1800-11-4000 (ਟੋਲ ਫ੍ਰੀ)
 ਅਪਣੇ ਮੋਬਾਇਲ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ 8130009809 ਉੱਤੇ ਐੱਸ ਐੱਸ ਕਰੋ
 ਆਨਲਾਈਨ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ www.nationalconsumerhelpline.in
 ਅਤੇ www.core.nic.in ਉੱਤੇ ਲੌਗ ਆਨ ਕਰੋ (ਟੋਲ ਫ੍ਰੀ ਨੰ. 1800-180-4566)

ਜਨਹਿਤ ਲਈ ਜਾਰੀ :
ਖਪਤਕਾਰ ਮਾਮਲੇ, ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਵੰਡ ਮੰਤਰਾਲਾ
 ਖਪਤਕਾਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿਭਾਗ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ
 ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਭਵਨ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110001 ਵੈੱਬਸਾਈਟ : www.fcamin.nic.in

ਸੱਤ ਖੇਤਰੀ ਹਵਾਲਾ ਮਿਆਰੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ, ਭੁਬਨੇਸ਼ਵਰ, ਬੰਗਲੌਰ, ਫਰੀਦਾਬਾਦ, ਗੁਹਾਟੀ, ਨਾਗਪੁਰ ਅਤੇ ਵਾਰਾਣਸੀ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਉਦਯੋਗਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਪਰਖ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਨਾਪ ਤੋਲ ਯੰਤਰਾਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਹਨ।

ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਬਦਲਵਾਂ ਰਸਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਕ ਕੌਮੀ ਹੈਲਪ ਲਾਈਨ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਟੋਲ ਫਰੀ ਨੰਬਰ 1800-11-4000 ਜਾਂ 14404 ਹੈ ਜੋ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਲਈ ਸਲਾਹ, ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਪੁਨਰ ਗਠਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਆਲਮੀ ਮਿਆਰ ਅਪਣਾ ਕੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਤੋਖਲੇ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਕੌਮੀ ਹੈਲਪ ਲਾਈਨ ਵਲੋਂ 325 ਵੱਡੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਭੇਜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਅਤੇ ਸੁਝਾਅ ਮੰਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇੰਗਰਾਮ (ਆਈ ਐੱਨ ਜੀ ਆਰ ਏ ਐੱਮ): ਇਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਿਵਾਰਨ ਤੰਤਰ (ਆਈ ਐੱਨ ਜੀ ਆਰ ਏ ਐੱਮ) ਨਾਮਕ ਪੋਰਟਲ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਜਿਵੇਂ ਖਪਤਕਾਰ, ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ, ਨਿੱਜੀ ਕੰਪਨੀਆਂ, ਨਿਯਮਕ, ਲੋਕਪਾਲ ਅਤੇ ਕਾਲ ਸੈਂਟਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ

ਮੰਚ ਉੱਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਪੋਰਟਲ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਫੈਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੋਰਟਲ ਰਾਹੀਂ ਖਪਤਕਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਆਨਲਾਈਨ ਪੰਜੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਇਸ ਪੋਰਟਲ ਰਾਹੀਂ ਕੌਮੀ ਖਪਤਕਾਰ ਹੈਲਪਲਾਈਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੁੱਲ ਵਾਧਾ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਮੋਬਾਈਲ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸੌਖਿਆਂ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪੰਜ ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਛੋਟਾ ਕੋਡ - 14404 ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਹੈਲਪਲਾਈਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਰਾਜ ਖਪਤਕਾਰ ਹੈਲਪਲਾਈਨਾਂ : ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਰਾਜ ਖਪਤਕਾਰ ਹੈਲਪਲਾਈਨਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਖਪਤਕਾਰੀ ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦੇ ਵਿਕਲਪਿਕ ਤੰਤਰਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਕੇ, ਵਿਚੋਲਗੀ ਰਾਹੀਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣਾ ਹੈ।

ਸਮਾਰਟ ਖਪਤਕਾਰ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ : ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 'ਸਮਾਰਟ ਖਪਤਕਾਰ' ਨਾਮਕ ਇਕ ਮੋਬਾਈਲ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਖਪਤਕਾਰ ਉਤਪਾਦ ਦਾ ਬਾਰ ਕੋਡ ਸਕੈਨ

ਕਰਕੇ ਉਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਤਪਾਦ ਦਾ ਨਾਮ, ਨਿਰਮਾਣਕਾਰ ਦੇ ਵੇਰਵੇ, ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸਾਲ ਅਤੇ ਸਮਾਂ, ਸ਼ੁੱਧ ਮਿਕਦਾਰ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਸਹੂਲਤ ਦੇ ਵੇਰਵੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੁਕਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਸਕੇ।

ਗਾਮਾ (ਜੀ ਏ ਐੱਮ ਏ) : ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਊ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਵਜੋਂ, ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 'ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਊ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ' ਲਈ ਇਕ ਪੋਰਟਲ (ਜੀ ਏ ਐੱਮ ਏ) ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਥੇ ਆਨਲਾਈਨ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੋਈ ਵੀ ਖਪਤਕਾਰ ਵੈੱਬ ਪੋਰਟਲ ਰਾਹੀਂ ਅਜਿਹੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੀ ਕਾਪੀ, ਆਡੀਓ, ਵੀਡੀਓ ਸਮੇਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਆਨਲਾਈਨ ਟਿਪਟਾਰਾ : ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਪਤਕਾਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੀ ਦੇਖਰੇਖ ਹੇਠ ਬੰਗਲੌਰ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਤ ਆਨਲਾਈਨ ਖਪਤਕਾਰ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਟੀਚਾ, ਅਤਿ ਆਧੁਨਿਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਰਾਹੀਂ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਹੱਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਚ ਤੋਂ ਅਜਿਹਾ ਆਹਮੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਹਿ ਕੇ ਜਾਂ ਆਨਲਾਈਨ ਵਿਚੋਲਗੀ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨੂੰ ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਪਸੰਦ ਆਨਲਾਈਨ ਵਿਚੋਲਗੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵੀਨਤਮ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਇਕ ਆਧੁਨਿਕ ਔਜ਼ਾਰ ਹੈ ਜੋ ਫੌਰੀ ਅਤੇ ਸੌਖੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਿਵਾਰਨ ਤੰਤਰ ਰਾਹੀਂ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਬੇਹਤਰ ਪਹੁੰਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗਾਹਕਾਂ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਸੰਬੰਧ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਆਨਲਾਈਨ ਖਪਤਕਾਰ ਕਮੇਟੀਆਂ : ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਲ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਜੋ ਸ਼ੇਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਦਾ ਇਕ ਮੰਚ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਲਈ 'ਆਨਲਾਈਨ ਖਪਤਕਾਰ ਸਮਾਜ' ਨਾਮਕ ਮੰਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ

ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ, ਸ਼ਹਿਰ, ਕੰਮਾਂ, ਗੁਆਂਢ, ਹਿਤ, ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਮੁਹਿੰਮ :

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਮੇਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਵਰਤੋਂਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਡਿਜੀਟਲੀਕਰਨ ਨਾਲ, ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਸੁਨੇਹੇ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਮਰ੍ਹਾ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਖਪਤਕਾਰ ਆਨਲਾਈਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਭਾਈਵਾਲ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਸਾਲ ਭਰ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਇਕ ਮੁਹਿੰਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 'ਡਿਜੀਟਲ ਸਾਖਰਤਾ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਕਾਰਜਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਜੋ ਵਰਤੋਂਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀਆਂ ਚੁਨੌਤੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਐਕਟ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੋਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਹੈ, ਲਾਗੂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ, 1860; ਇੰਡੀਅਨ ਕੰਟਰੈਕਟ ਐਕਟ, 1872; ਡ੍ਰਾਗਜ਼ ਕੰਟਰੋਲ ਐਕਟ, 1950, ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ (ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਐਂਡ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ) ਐਕਟ, 1951, ਇੰਡੀਅਨ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਇੰਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ (ਸਰਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਮਾਰਕਸ) ਐਕਟ 1952, ਡ੍ਰਾਗ ਐਂਡ ਮੈਜ਼ਿਕ ਰੈਮੇਡੀਜ਼ (ਆਬਜੈਕਸ਼ਨੇਬਲ ਐਡਵਰਟਾਈਜ਼ਮੈਂਟ) ਐਕਟ 1954, ਫੂਡ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਐਂਡ ਸੇਫਟੀ ਐਕਟ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਐਕਟ 1955, ਟਰੇਡ ਐਂਡ ਮਰਚੈਂਡਾਈਜ਼ ਮਾਰਕਸ ਐਕਟ 1958, ਹਾਇਰ ਪਰਚੇਜ਼ ਐਕਟ 1972, ਸਿਗਰਟ (ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਆਫ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ, ਸਪਲਾਈ ਐਂਡ ਡਿਸਟ੍ਰੀਬਿਊਸ਼ਨ) ਐਕਟ 1975, ਪ੍ਰੀਵੈਂਸ਼ਨ ਆਫ ਬਲੈਕ ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਐਂਡ ਮੈਟੀਨੈਂਸ ਆਫ ਸਪਲਾਈਜ਼ ਆਫ ਇਸੈਨਸ਼ੀਅਲ ਕੌਮਾਡਿਟੀਜ਼ ਐਕਟ 1980, ਇਸੈਲਸ਼ੀਅਲ ਕੌਮਾਡਿਟੀਜ਼ (ਸਪੈਸ਼ਲ ਪ੍ਰਾਵੀਜ਼ੀਨਜ਼) ਐਕਟ 1981, ਲੀਗਲ ਮੈਅਰੇਲੋਜੀ ਐਕਟ 2009 ਅਤੇ ਨਾਰਕੋਟਿਕ ਡ੍ਰਾਗਜ਼ ਐਂਡ ਸਾਈਕੋਟ੍ਰਾਪਿਕ ਸਬਸਟਾਂਸਜ਼ ਐਕਟ 1985, ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕੁੱਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਨੂੰਨ ਜੋ

ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੇਲ ਆਫ ਗੁੱਡਜ਼ ਐਕਟ 1930, ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸ (ਗਰੇਡਿੰਗ ਐਂਡ ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ) ਐਕਟ 1837 ਅਤੇ ਡ੍ਰਾਗਜ਼ ਐਂਡ ਕਾਸਮੈਟਿਕਸ ਐਕਟ 1940 ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਮਿਆਰ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੱਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਪੂਰੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਿਆਰੀਕਰਨ, ਮਿਆਰ ਵਿਕਸਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ, ਮਿਆਰਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ, ਮੈਟਰੋਲੋਜੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦਾ ਵਾਅਦਾ, ਪਾਲਣ ਸਮੀਖਿਆ, ਉਤਪਾਦ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ, ਨਿਯਮਨ, ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਦੇ ਸੰਸਥਾਨ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵੀ, ਨਿਪੁੰਨ ਅਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਅਮਲ, ਸੁਸ਼ਾਸਨ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦਾ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕੇਗੀ। ਜੇ ਵਸਤਾਂ ਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦਾ ਯਕੀਨ ਦੁਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਚੇਗਾ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਐਸੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰੇਗੀ ਜਿਥੇ ਮਵੱਕਲ, ਗਾਹਕ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਗੇ।

ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਨਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਆਖਰ ਨੂੰ ਖਪਤਕਾਰ ਭਲਾਈ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ। ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨੀਤੀ - ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਖਪਤਕਾਰ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਕਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਇਕ ਅਸਾਵੇਂ ਸੰਬੰਧ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਗੁਣਵੱਤਾ ਮਾਪਦੰਡ ਸਥਾਪਤ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਵਸਤਾਂ ਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ

ਸੁਰੱਖਿਆ ਮਿਆਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਯੰਤਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੁਕਾਬਲਾ ਨੀਤੀ ਇਹ ਪੱਕਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਢੁੱਕਵੀਂ ਗਿਣਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਉਤਪਾਦਕ ਇਜ਼ਾਰੇਦਾਰੀ ਹਾਸਲ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਸੁਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਤੌਖਲਿਆਂ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਸੰਬੰਧ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਨ ਨਾਲ ਹੈ। ਸੁਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ੋਰ ਨਿਪੁੰਨਤਾ, ਪ੍ਰਭਾਵਿਕਤਾ, ਅਸੂਲ, ਬਰਾਬਰੀ, ਆਰਥਿਕਤਾ, ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ, ਜਵਾਬਦੇਹੀ, ਸ਼ਕਤੀਕਰਨ, ਤਰਕਸੰਗਤਾ, ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਅਤੇ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਉਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੁਸ਼ਾਸਨ ਦੀਆਂ ਇਹ ਲੋੜਾਂ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨੀਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਢੁੱਕਵਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਅਮਲ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸਿੱਝਣ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਸੁਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਅਤੇ ਅਰਥ ਭਰਪੂਰ ਹੋਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ, ਕਾਰੋਬਾਰ, ਸਿਵਲ ਸੋਸਾਇਟੀ ਸੰਗਠਨਾਂ, ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਸਕੂਲ, ਕਾਲਜ, ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਦਿਆਲੇ ਅਤੇ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਸਰਗਰਮ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਸਭ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਖਪਤਕਾਰ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਸਾਰਥਕ ਹੋਣ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਖਪਤਕਾਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵਿਭਾਗ ਰਾਹੀਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ, ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬੇਸ਼ਕ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਕਤਾ ਆਖਰ ਨੂੰ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਉਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਲਈ ਸੰਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਿਬੱਧਤਾ ਦਿਖਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਈ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਹਿਜ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਸਮਾਜ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਬੇਹਤਰੀਨ ਥਾਂ ਬਣ ਸਕੇ।

(ਲੇਖਕ ਖਪਤਕਾਰ ਮਾਮਲਿਆਂ, ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਵੰਡ ਬਾਰੇ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਖਪਤਕਾਰ ਬਾਰੇ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਹਨ)

e-mail :secy-ca[at]nic[dot]in

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ

 ਡੀ. ਪੀ. ਐੱਸ ਵਰਮਾ

ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਜਨਮ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। 1960ਵਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਖਪਤਕਾਰ ਗਲਤ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਕਰਕੇ ਇਕਾਈਆਂ ਤੋਂ ਨਾਖੁਸ਼ ਸਨ, ਉਦੋਂ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਵਕੀਲ ਰੌਲਫ਼ ਨਾਡਰ ਨੇ ਨਿਰਮਾਣਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ। 15 ਮਾਰਚ 1962 ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜੋਹਨ ਐਫ਼ ਕੈਨੇਡੀ ਨੇ ਅਮਰੀਕੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਨਾਮ ਇਕ ਸੁਨੇਹੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਦੇ ਚਾਰ ਮੁਢਲੇ ਹੱਕ ਹਨ : (1) ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਹੱਕ (2) ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਦਾ ਹੱਕ (3) ਚੁਣਨ ਦਾ ਹੱਕ ਅਤੇ (4) ਸੁਣੇ ਜਾਣ ਦਾ ਹੱਕ।

ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੈਨੇਡੀ ਦੇ ਖਪਤਕਾਰ ਅਧਿਕਾਰ ਬਿੱਲ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਵਜੋਂ ਹਰੇਕ ਵਰ੍ਹੇ 15 ਮਾਰਚ ਵਿਸ਼ਵ ਖਪਤਕਾਰ ਹੱਕ ਦਿਵਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 9 ਅਪ੍ਰੈਲ 1985 ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ, ਆਮ ਇਜਲਾਸ ਵਲੋਂ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਇਕ ਸਮੂਹ

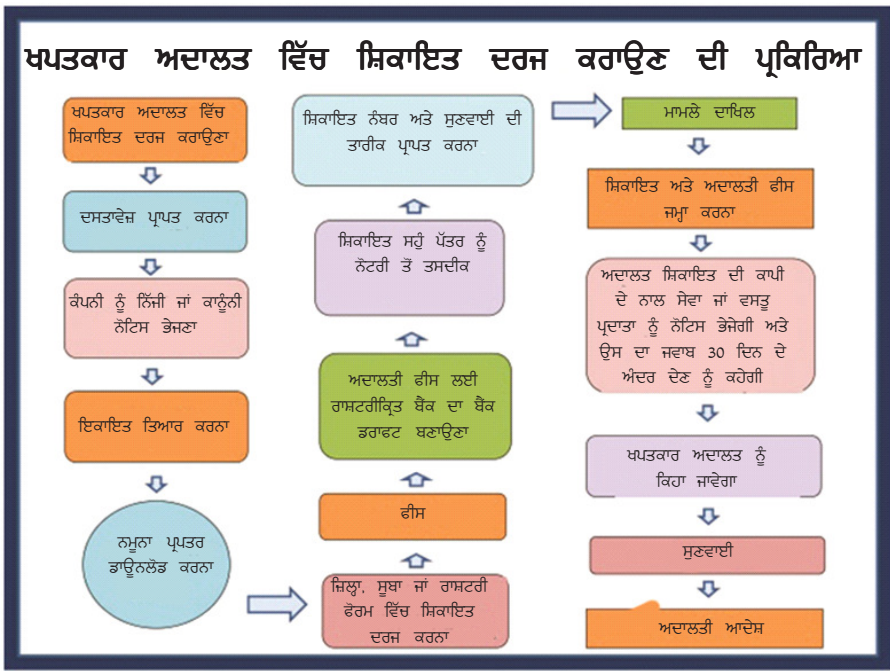
ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਜਨਰਲ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਮੈਂਬਰ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਰਾਜੀ ਕਰਨ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਦੇਣ ਲਈ ਨੀਤੀਗਤ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਬਦਲਾਅ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਮਰੀਕਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਫਰਾਂਸ, ਜਰਮਨੀ, ਸਵੀਡਨ ਅਤੇ ਨਾਰਵੇ ਵਿੱਚ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਖਪਤਕਾਰ ਅੰਦੋਲਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਹੱਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਲਾਗੂ ਹਨ। ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ (ਵੇਖੋ ਤਾਲਿਕਾ-1) ਖਪਤਕਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਲਈ ਡ੍ਰਾਗਜ਼ ਅਤੇ ਕਾਸਮੈਟਿਕ ਐਕਟ ਦਾ ਮਕਸਦ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ, ਦਰਾਮਦ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵੰਡੀਆਂ ਜਾਂ ਵੇਚੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਕਾਸਮੈਟਿਕਸ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਾਕਸ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ, ਮਾੜੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੀਮਤ ਵਸੂਲਣ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨਦਾਇਕ ਤੇ ਖਤਰਨਾਕ

ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਨੇ ਇਸ ਲੰਮੇ ਚੌੜੇ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਢਾਂਚਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।
 ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ, ਲਗਾਤਾਰ ਸੁਧਾਰਾਂ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਮੰਚਾਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਵਿਆਪਕ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਵਾਂ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਿੱਲ, 2015 ਸੰਸਦ ਵਲੋਂ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਛੇਤੀ ਹੀ ਪੁਰਾਣੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਮੰਚ ਬਕਾਇਆ ਪਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਜੋ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਹੁਲਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਕੋਈ ਨਮੂਨਾ ਜਾਂ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਏਜੰਸੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਵਾਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ-ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਉਂਦੇ।

ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ, 1986

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਅੰਦੋਲਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੀਲ ਦਾ ਪੱਥਰ 24 ਦਸੰਬਰ, 1986 ਨੂੰ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ (ਸੀ ਪੀ ਏ) ਦਾ ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਵਿੱਚ 1991, 1993 ਅਤੇ 2002 ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਐਕਟ, ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਕਿਫਾਇਤੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਤਿੰਨ ਪੜਾਵੀ ਫੈਸਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਰਾਹੀਂ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦਾ ਦਮ ਭਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰਾਂ ਉੱਤੇ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਖਪਤਕਾਰ ਦੇ ਹੱਕ

ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹੱਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਧਿਕਾਰ

ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ :

(ੳ) ਹਾਨੀਕਾਰਕ/ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਬਖ਼ਸ਼ੀਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਦਾ ਹੱਕ।

(ਅ) ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ, ਮਿਕਦਾਰ, ਸਮਰੱਥਾ, ਸੁੱਧਤਾ, ਮਿਆਰ ਅਤੇ ਕੀਮਤ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਦਾ ਹੱਕ, ਤਾਂ ਜੋ ਗ਼ੈਰ-ਵਾਜ਼ਬ ਵਪਾਰ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

(ੲ) ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਉੱਤੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ।

(ਸ) ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਬਣੇ ਢੁੱਕਵੇਂ ਮੰਚਾਂ ਉੱਤੇ ਸੁਣੇ ਜਾਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ।

(ਹ) ਗ਼ੈਰ-ਵਾਜ਼ਬ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧਕ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੇ ਹੱਲ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ।

(ਕ) ਖਪਤਕਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ।

ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣਾ

ਖਪਤਕਾਰ ਦੀ ਕਿਸੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੇ ਹੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਢੁੱਕਵੇਂ ਖਪਤਕਾਰੀ ਮੰਚ ਕੋਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਬੰਧਿਤ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਢੁੱਕਵਾਂ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ

ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਰਾਹਤ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਧਿਰ (ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਤਾ ਜਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ) ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਢੁੱਕਵੇਂ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੋਲ ਅਪੀਲ ਦਾਖਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅੰਤਮ ਹੋਵੇਗਾ।

ਕੌਣ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

1. ਕੋਈ ਵੀ ਖਪਤਕਾਰ
2. ਕੋਈ ਵੀ ਖਪਤਕਾਰ ਸਭਾ (ਜੋ ਪੰਜੀਕ੍ਰਿਤ ਹੋਵੇ)
3. ਕੇਂਦਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ
4. ਅਨੇਕ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਕ ਜਾਂ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖਪਤਕਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਹਿਤ ਹੋਵੇ ਅਤੇ

5. ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਾਰਸ ਜਾਂ ਮ੍ਰਿਤਕ/ਖਪਤਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ (ਡਾਕਟਰੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਮੌਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ)।

ਸ਼ਬਦ 'ਖਪਤਕਾਰ' ਦੀ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਉਤਪਾਦ ਖਰੀਦਣ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਂ ਪਰਿਵਾਰਕ ਖਪਤ ਲਈ (ਮੁੜ ਤੋਂ ਵੇਚਣ ਜਾਂ ਵਪਾਰਕ ਮੰਤਵ ਲਈ ਨਹੀਂ) ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ਨੂੰ ਖਪਤਕਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ 'ਖਪਤਕਾਰ' ਵਿੱਚ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਗ਼ੈਰ-ਵਪਾਰਕ ਮੰਤਵ ਲਈ ਸੇਵਾਵਾਂ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਰਾਏ ਉੱਤੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਅਧਾਰ : ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ :

1. ਵਪਾਰੀ ਜਾਂ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਤਾ ਵਲੋਂ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਗ਼ੈਰ-ਵਾਜ਼ਬ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰਥਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧਕ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰਥਾ।
2. ਵੇਚੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵਸਤਾਂ ਵਿੱਚ ਨੁਕਸ ਜਾਂ ਖਰਾਬੀ।
3. ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ

ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕਮੀ।

4. ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਮਤ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਸੇ ਵਸੂਲ ਕਰਨਾ ਜੋ ਉਤਪਾਦ ਉਤੇ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਕੀਮਤ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਸ ਉਤੇ ਖਰੀਦਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਬਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

5. ਕੋਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ/ਖਤਰਨਾਕ ਵਸਤੂ ਜਾਂ ਸੇਵਾ ਦੇਣਾ। ਸ਼ਬਦ 'ਵਸਤੂ', 'ਸੇਵਾ', 'ਵਸਤੂ ਵਿੱਚ ਨੁਕਸਾਂ', 'ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਕਮੀ', 'ਅਨੁਚਿਤ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰਥਾ', ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧਕ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰਥਾ ਆਦਿ ਦਾ ਅਰਥ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ (ਸੀ ਪੀ ਏ) ਤਹਿਤ ਕਰੀਬ ਕਰੀਬ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਖਪਤਕਾਰੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਿਥੇ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈਏ?

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੰਚਾਂ ਉਤੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ :

(ੳ) ਸੰਬੰਧਿਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਮੰਚ, ਜੇ ਦਾਅਵਾ (ਉਤਪਾਦ ਜਾਂ ਸੇਵਾ ਦੀ ਕੀਮਤ ਅਤੇ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ ਮੁਆਵਜ਼ਾ) 20 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਹੈ।

(ਅ) ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੂਬੇ ਦਾ ਆਯੋਗ ਜੇ ਦਾਅਵਾ 20 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਕ ਕਰੋੜ ਤੱਕ ਹੈ।

(ੲ) ਕੌਮੀ ਆਯੋਗ ਜੇ ਦਾਅਵਾ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਚ ਅਰਧ-ਨਿਆਂਇਕ ਸਭਾਵਾਂ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਖੀ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੰਤਵ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ 'ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ' ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੱਖ ਰੱਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੰਚਾਂ ਕੋਲ ਇਕ ਤਰਫਾ ਫੈਸਲਾ ਦੇਣ ਅਤੇ ਅੰਤਰਿਮ ਆਦੇਸ਼

ਤਾਲਿਕਾ-1

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਨੂੰਨ

1. ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ, 1986
2. ਫੂਡ ਸੇਫਟੀ ਐਂਡ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਐਕਟ, 2006
3. ਬਿਉਰੋ ਆਫ ਇੰਡੀਅਨ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਐਕਟ, 1986
4. ਡ੍ਰਾਗਜ਼ ਐਂਡ ਕਾਸਮੈਟਿਕਸ ਐਕਟ, 1940
5. ਡ੍ਰਾਗਜ਼ (ਕੰਟਰੋਲ) ਐਕਟ, 1950
6. ਡ੍ਰਾਗਜ਼ ਐਂਡ ਮੈਜਿਕ ਰੈਮੇਡੀਜ਼ (ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਬਾਜ਼ੀ) ਐਕਟ, 1954
7. ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਐਕਟ, 1955
8. ਜਮਾਖੋਰੀ ਰੋਕਣ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਲਈ ਐਕਟ, 1980
9. ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦ (ਗਰੇਡਿੰਗ ਐਂਡ ਮਾਰਕਿੰਗ) ਐਕਟ, 1937
10. ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਆਫ ਵੈਟਸ ਐਂਡ ਮਈਅਰਜ਼ ਐਕਟ, 1976
11. ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਆਫ ਵੈਟਸ ਐਂਡ ਮਈਅਰਜ਼ (ਡੱਬਾ ਬੰਦ ਵਸਤਾਂ) ਆਰਡਰ, 1977
12. ਕੰਪੀਟੀਸ਼ਨ ਐਕਟ, 2002
13. ਟ੍ਰੇਡ ਮਾਰਕਸ ਐਕਟ, 1999, (ਸਤੰਬਰ 2003 ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵੀ)
14. ਸਿਗਰੇਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਤੰਬਾਕੂ ਉਤਪਾਦ (ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਅਤੇ ਵਪਾਰ, ਵਣਜ, ਉਤਪਾਦਨ, ਪੂਰਤੀ ਅਤੇ ਵੰਡ ਦਾ ਨਿਯਮਨ) ਐਕਟ, 2003

User Registration

First Name <input style="width: 90%;" type="text"/>	Last Name <input style="width: 90%;" type="text"/>
Gender <input style="width: 90%;" type="text" value="Select"/>	Age <input style="width: 90%;" type="text" value="Select"/>
Contact No <input style="width: 90%;" type="text" value="Mobile no"/>	Alternate No <input style="width: 90%;" type="text" value="Alternate Number"/>
E-mail ID <input style="width: 90%;" type="text" value="E-mail ID"/>	Password <input style="width: 90%;" type="text" value="Example:Pass@2015"/>
Country <input style="width: 90%;" type="text" value="India"/>	State <input style="width: 90%;" type="text" value="Select State"/>
City <input style="width: 90%;" type="text" value="Select city"/>	Pin Code <input style="width: 90%;" type="text" value="Pin Code"/>
Address <input style="width: 90%;" type="text" value="Enter Address"/>	
Aadhaar No <input style="width: 90%;" type="text" value="Aadhaar no"/>	
Captcha <input style="width: 90%;" type="text" value="Enter the code"/>	41835
☒ Accept Terms and Conditions	

(ਸਟੇਅ) ਆਦਿ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾਖਲ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ

ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸਰਲ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਵਿਅਕਤੀ ਵਲੋਂ ਸਹਾਇਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ (ਨਕਦ ਮੀਮੇ, ਵਾਰੰਟੀ ਕਾਰਡ ਆਦਿ) ਨਾਲ ਲਿਖਤੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਕੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਫਰਜ਼ੀ ਅਤੇ ਫਜ਼ੂਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਫੀਸ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੇ ਨਾਲ ਅਦਾ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਵਲੋਂ ਮੰਗੀ ਗਈ ਰਾਹਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਰਾਹਤ

ਸੁਣਵਾਈ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖਪਤਕਾਰ ਮੰਚ ਹੇਠ ਦਿੱਤਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਜਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ :

1. ਵੇਚੀ ਗਈ ਵਸਤੂ ਵਿੱਚੋਂ ਨੁਕਸ ਹਟਾਉਣਾ ਜਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚੋਂ ਕਮੀ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਕਰਨਾ
2. ਖਰਾਬ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਦੇਣਾ
3. ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਕੀਮਤ ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ
4. ਖਪਤਕਾਰ ਨੂੰ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਜਾਂ ਸੱਟ ਫੇਟ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣਾ
5. ਜਿਥੇ ਢੁੱਕਵਾਂ ਹੋਵੇ, ਦੰਡਾਤਮਕ ਹਰਜਾਨਾ ਕਰਨਾ
6. ਵਪਾਰੀ ਵਲੋਂ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਅਨੁਚਿਤ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰਥਾ (ਜੂ ਟੀ ਪੀ) ਜਾਂ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧਕ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰਥਾ (ਆਰ ਟੀ ਪੀ) ਦੇ ਖਿਲਾਫ 'ਬੰਦ ਕਰੋ' ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇਣਾ
7. ਖਤਰਨਾਕ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਰੀ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣਾ
8. ਖਤਰਨਾਕ ਵਸਤੂਆਂ/ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ/ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਖਿਲਾਫ 'ਬੰਦ ਕਰੋ' ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਉਣਾ

ਤਾਲਿਕਾ-2

ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਮੀਲ ਪੱਥਰ

1. ਖਪਤਕਾਰੀ ਹਿਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਉਪਾਅ (ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ, 1986 ਦਾ ਪਾਸ ਹੋਣਾ)
2. ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਅਤੇ ਮਾਨਕੀਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ (ਬਿਊਰੋ ਆਫ ਇੰਡੀਅਨ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਐਕਟ, 1986 ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਜਿਸ ਨੇ ਇੰਡੀਅਨ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਇੰਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਐਕਟ, 1951 ਦੀ ਥਾਂ ਲਈ।
3. ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਹਾਇਕ ਕਾਨੂੰਨਾਂ (ਦਸੰਬਰ 1986) ਤਹਿਤ ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੱਕ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ।
4. ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ (ਜੂਨ, 1991)
5. ਖਪਤਕਾਰ ਭਲਾਈ ਫੰਡ, 1992 ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖਪਤਕਾਰ ਭਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।
6. ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਵਧਾ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ (ਜੂਨ 1993)
7. ਡਾਕਟਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਜਾਂ ਕਮੀ ਲਈ, ਖਪਤਕਾਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਆਪਣੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੇ ਹੱਕ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਦਾ ਕੌਮੀ ਆਯੋਗ ਵਲੋਂ ਫੈਸਲਾ (ਅਪ੍ਰੈਲ 1992) ਜਿਸ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਲੋਂ ਵੀ ਮੋਹਰ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ (ਨਵੰਬਰ 13, 1995) ਜਿਸ ਨਾਲ ਡਾਕਟਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈਆਂ।
8. ਵਿਆਪਕ ਸੇਧਾਂ ਰਾਹੀਂ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ (ਦਸੰਬਰ 2002) ਮਾਰਚ 15, 2003 ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵੀ।
9. ਅਨੁਚਿਤ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੰਪੀਟੀਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤਾਂ ਜੋ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਹੋ ਸਕੇ (ਕੰਪੀਟੀਸ਼ਨ ਐਕਟ, 2002 ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨਾ, 31 ਮਾਰਚ, 2003 ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵੀ)
10. ਸਿਗਰੇਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਤੰਬਾਕੂ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਬਾਜ਼ੀ ਉਤੇ ਰੋਕ ਲਾਉਣੀ ਅਤੇ ਨਾਬਾਲਗਾਂ ਨੂੰ ਤੰਬਾਕੂ ਉਤਪਾਦਨ ਵੇਚਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ (ਸਿਗਰੇਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਤੰਬਾਕੂ ਉਤਪਾਦ (ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਨ, ਪੂਰਤੀ ਅਤੇ ਵੰਡ ਦਾ ਨਿਯਮਨ) ਐਕਟ, 2003 ਪਾਸ ਹੋਣਾ)
11. ਫੁਡ ਸੇਫਟੀ ਐਂਡ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਅਥਾਰਿਟੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦਾ ਗਠਨ ਤਾਂ ਜੋ ਖਾਸ ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨ ਅਧਾਰਤ ਮਾਨਕ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ (ਫੁਡ ਸੇਫਟੀ ਐਂਡ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਐਕਟ, 2006 ਦਾ ਪਾਸ ਹੋਣਾ, 5 ਅਗਸਤ, 2011 ਤੋਂ ਲਾਗੂ)
12. ਕੇਂਦਰੀ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਥਾਰਿਟੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਤਾਂ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦ ਦੇਣਦਾਰੀ ਅਤੇ 'ਵਿਚੋਲਗਿਰੀ' ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ (ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ 30 ਜੁਲਾਈ, 2015 ਨੂੰ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਿੱਲ, 2015 ਪੇਸ਼ ਹੋਣਾ)। ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਲੋਂ ਪਾਸ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਇਹ ਬਿੱਲਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।
13. ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਘਟਨਾਵਾਂ:
 - (ੳ) ਪ੍ਰਾਡਕਟ ਟੈਸਟਿੰਗ ਅਤੇ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਦੀ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਵਿਖੇ ਸੀ ਈ ਆਰ ਸੀ ਵਲੋਂ ਸਥਾਪਨਾ
 - (ਅ) ਅਨੇਕ ਸਵੈ-ਸੇਵੀ ਖਪਤਕਾਰ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ
 - (ੲ) ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਵਪਾਰ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤੀ ਸੈੱਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ
 - (ਸ) ਖਪਤਕਾਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਦਿਲਚਸਪੀ
 - (ਹ) ਖਪਤਕਾਰ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ (ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੌਰਾਨ) ਅਤੇ
 - (ਕ) ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉਤੇ ਕਾਫੀ ਸਾਰੇ ਕੇਸ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋਣਾ।

9. ਅਣਪਛਾਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਹੁਕਮ

10. ਗੁਮਰਾਹਕੁੰਨ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਠੀਕ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਅਤੇ

11. ਕਿਸੇ ਇਕ ਧਿਰ ਨੂੰ ਕੀਮਤ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇਣਾ।

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਮੰਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ 30 ਦਿਨ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਆਯੋਗ ਦੇ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਅਪੀਲ ਦਾਖਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਆਯੋਗ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਖਿਲਾਫ ਕੌਮੀ ਆਯੋਗ ਕੋਲ ਅਪੀਲ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸਿੱਧੇ ਕੌਮੀ ਆਯੋਗ ਕੋਲ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਪੀਲ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਕੋਲ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਹੋਰ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ

ਹਾਲੀਆ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਘਟਨਾਵਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਤਾਲਿਕਾ-2 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਨਵਾਂ ਐਕਟ

ਮੌਜੂਦਾ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ 1986 ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਖਾਸ ਜ਼ਿਕਰ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਕਮੀਆਂ ਪੇਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਅਤੇ 1986 ਦੇ ਐਕਟ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ, ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਿੱਲ, 2015 ਨਾਮਕ ਇਕ ਨਵਾਂ ਬਿੱਲ 10 ਅਗਸਤ, 2015 ਨੂੰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਪੁਰਾਣੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਨਵਾਂ ਐਕਟ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ। ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਿੱਲ, 2015 ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ :

1. ਇਕ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਕੇਂਦਰੀ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਏਜੰਸੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਖਪਤਕਾਰ ਹੱਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ, ਅਨੁਚਿਤ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਜਿਥੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ, ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਅਤੇ 'ਸਮੂਹਿਕ

ਕਾਰਵਾਈ' ਕਰਨ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨ, ਵਾਪਸ ਮੰਗਵਾਉਣ, ਉਤਪਾਦ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਜਾਂ ਪੈਸੇ ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ, ਅਨੁਚਿਤ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰਥਾ (ਯੂ ਟੀ ਪੀ) ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਜਾਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਥਾਰਿਟੀ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

2. ਝੂਠੇ ਅਤੇ ਗੁਮਰਾਹਕੁੰਨ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਲਈ ਸਿਤਾਰਿਆਂ/ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ।

3. ਸਮਝੌਤੇ ਦੀਆਂ ਅਨੁਚਿਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਅਵੈਧ ਐਲਾਨਣਾ।

4. ਖਪਤਕਾਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕੇਂਦਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਜੋ ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦੇ ਤੰਤਰ ਦਾ ਇਕ ਬਦਲ ਹੋਣਗੇ।

5. ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਖਿਲਾਫ ਉਤਪਾਦ ਦੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ।

ਨਿਚੋੜ

1986 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰੀਆਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਅਨੁਚਿਤ ਅਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣਕਾਰੀ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਨੇ ਇਸ ਲੰਮੇ ਚੌੜੇ

ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਢਾਂਚਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ, ਲਗਾਤਾਰ ਸੁਧਾਰਾਂ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਮੰਚਾਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਵਿਆਪਕ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਸਵੈ-ਸੇਵੀ ਸੰਗਠਨ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ। ਵਪਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਖਪਤਕਾਰੀ ਹੱਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਖਪਤਕਾਰੀ ਨਿਆਂ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹਾਲੇ ਵੀ ਲੰਮਾ ਪੈਂਡਾ ਕਰਨਾ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਇਹ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਵਾਂ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਿੱਲ, 2015 ਸੰਸਦ ਵਲੋਂ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਛੇਤੀ ਹੀ ਪੁਰਾਣੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇ ਵੇਗਾ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਮੰਚ ਬਕਾਇਆ ਪਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਜੋ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਹੁਲਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

(ਲੇਖਕ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਸਕੂਲ ਆਫ ਇਕਨਾਮਿਕਸ ਦੇ ਕਾਮਰਸ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਨ)

e-mail :dpsverma@hotmail.com

ਯੋਜਨਾ (ਪੰਜਾਬੀ)

ਦਾ

ਅਗਲਾ

ਅੰਕ

- ਜਨਵਰੀ 2018 - ਇਹ ਅੰਕ ਬੈਕਿੰਗ ਸੁਧਾਰ ਉੱਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਯੋਜਨਾ (ਪੰਜਾਬੀ) ਦੀਆਂ ਚੰਦਾ ਦਰਾਂ

ਇਕ ਸਾਲ : ₹230, ਦੋ ਸਾਲ : ₹430, ਤਿੰਨ ਸਾਲ : ₹610

ਗੁਆਂਢੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸਾਲਾਨਾ ₹530,

ਯੂਰਪ ਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸਾਲਾਨਾ ₹730 email-pdjucir@gmail.com

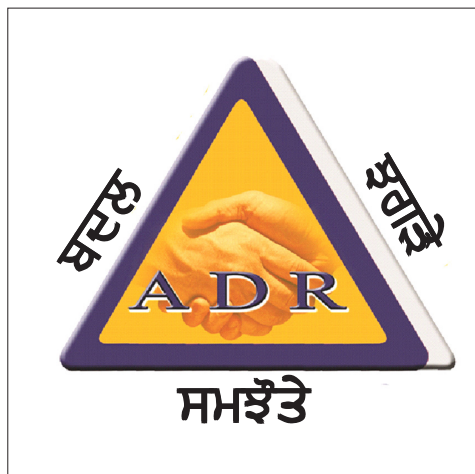
ਹੇਠਲੇ ਆਮਦਨ ਵਰਗ ਦੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ

✍ ਬੀ ਸੀ ਗੁਪਤਾ

ਇਹ ਢੁਕਵਾਂ ਮੌਕਾ ਹੈ ਕਿ ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਆਨਲਾਈਨ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦੇ ਢੰਗ (ਓ ਡੀ ਆਰ) ਅਪਣਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਰਾਜ ਦੇ ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ। ਆਨਲਾਈਨ ਵਿਚੋਲਗੀ ਸੈਟਰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਲਾਅ ਸਕੂਲ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਬੰਗਲੌਰ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਹਿਮ ਹੈ ਕਿ ਏ ਡੀ ਆਰ, ਓ ਡੀ ਆਰ ਢਾਂਚਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕਿ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੋ ਸਕੇ।

ਖ ਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ (ਯੂ ਐੱਨ ਜੀ ਸੀ ਪੀ) ਵਿੱਚ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਜਨਰਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਲੋਂ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਜਿਹੀਆਂ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਜੋ ਕਿ ਵਾਜਬ, ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਹੋਣ, ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣ ਨਾਲ ਅੰਦਰੂਨੀ ਝਾਤ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦਾ ਇਕ ਅਮਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿ ਮੌਜੂਦ ਢੰਗ ਉੱਤੇ ਇਕ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਬਦਲਵਾਂ ਢਾਂਚਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਲਈ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਰਕਮ ਹੀ ਝਗੜੇ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਜਨਰਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ 16.04.1985

ਨੂੰ ਮਤਾ ਨੰਬਰ 39/248 ਰਾਹੀਂ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ (ਯੂ ਐੱਨ ਜੀ ਸੀ ਪੀ) ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਰਿਸ਼ਦ ਨੇ 26.07.1999 ਦੇ ਮਤੇ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

“ਉਹ ਕਦਮ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਖਪਤਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਹਾਸਿਲ ਹੋਵੇ।

ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣੇ ਪੈਣਗੇ ਤਾਂ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਢੁਕਵਾਂ ਹੋਵੇ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੰਗਠਨ ਰਸਮੀ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਰਸਮੀ ਢੰਗਾਂ, ਜੋ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤੇਜ਼, ਨਿਰਪੱਖ, ਸਸਤਾ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਹੋਵੇ, ਰਾਹੀਂ ਨਿਆਂ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਸਕਣ। ਅਜਿਹੇ ਢੰਗ ਆਮਦਨ ਵਾਲੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਗੇ।”

ਜਨਰਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਲੋਂ ਜੋ ਤਾਜ਼ਾ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਮਤਾ ਨੰਬਰ 70/186 ਮਿਤੀ 22.12.2015 ਰਾਹੀਂ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ :

11 (ਐੱਫ) ਖਪਤਕਾਰੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਝਗੜੇ

ਵਧਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦਾ ਢੰਗ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ, ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ, ਘੱਟ ਖਰਚੇ ਵਾਲਾ, ਪਹੁੰਚਯੋਗ, ਤੇਜ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਝਗੜੇ ਦਾ ਹੱਲ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾ ਸਕੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿ ਗੈਰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਖਰਚੇ ਅਤੇ ਭਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਹੋ ਸਕੇ। ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੂੰ

ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ, ਸੂਬਾਈ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਖਪਤਕਾਰੀ ਫੋਰਮ/ਕਮਿਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਜਦ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ ਰੈਂਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਖਪਤਕਾਰੀ ਹੱਲ ਫੋਰਮ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸੂਬਾਈ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਇਕ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਹਰ ਸੂਬੇ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੂਬਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਾਇਮ ਹੋਏ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਇਕ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਖਪਤਕਾਰੀ ਫੋਰਮ/ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਉੱਤੇ ਪੁੱਜਣ ਵਾਲੀਆਂ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ 90 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਮਾਮਲੇ ਨਿਪਟਾਉਣ ਵਿੱਚ ਇਕ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਬਕਾਇਆ ਪਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਿਮ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੰਬੇ ਰਵਾਇਤੀ ਢੰਗਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ, ਨਾਕਾਫੀ ਢਾਂਚਾ ਆਦਿ।

ਵਧੇਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਵਕੀਲਾਂ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਸਿਵਲ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਲਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੰਬੇ ਚੌੜੇ ਸਬੂਤ/ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਪੈਸਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ/ਸਪਲਾਇਰਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਕਾਫੀ ਸੋਮੇ ਅਤੇ ਸਾਧਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣ ਸਕੇ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ, ਬੇਸਹਾਰਾ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਮਿਲਣ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਜਾਂ ਇਨਕਾਰ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਸ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਫੋਰਮ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋਕ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਉਹ ਨਿਆਂ ਮਿਲਣ ਵਿੱਚ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਪੈਸੇ, ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਘਬਰਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਖਪਤਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਿਸੇ ਵਕੀਲ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਦਾਖਿਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ

ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ, ਬਦਲਵੇਂ ਝਗੜੇ ਦੇ ਹੱਲ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਤਸੱਲੀ ਕੋਡਜ਼ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਣ।

ਮੈਂਬਰ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੀਤੀਆਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ...

ਨਿਰਪੱਖ, ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਝਗੜੇ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਅਤੇ ਹੱਲ ...

ਝਗੜੇ ਦਾ ਹੱਲ ਅਤੇ ਨਿਪਟਾਰਾ

ਮੈਂਬਰ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖ, ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ, ਨਿਆਂਪੂਰਕ ਅਤੇ ਝਗੜੇ ਦੇ ਬਦਲਵੇਂ ਮਤੇ ਰਾਹੀਂ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹੱਲ ਨਿਕਲ ਸਕੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰਲੇ ਮਾਮਲੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਮੈਂਬਰ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਕਦਮ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨੇ ਜਾਂ ਚੁੱਕਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਹੋਵੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੰਗਠਨ ਰਮਸੀ ਜਾਂ ਗ਼ੈਰ ਰਮਸੀ

ਢੰਗਾਂ ਰਾਹੀਂ ਤੇਜ਼, ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਹੱਲ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਸਕਣ। ਅਜਿਹੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਾਜ਼ੁਕ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਾਲੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦ 'ਖਪਤਕਾਰ' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ :

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸ਼ਬਦ 'ਖਪਤਕਾਰ' ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀਅਤਾ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਕਿ ਮੁਢਲੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿੱਜੀ, ਪਰਿਵਾਰ ਜਾਂ ਪਰਿਵਾਰਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਘਰੇਲੂ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ, 1986 (1986 ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨੰਬਰ 68) 15.4.1987 ਨੂੰ ਯੂ ਐੱਨ ਜੀ ਸੀ ਪੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਨਰਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਲੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਇਕ ਤਿੰਨ ਪੜਾਵੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ

ਪਰ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਅਗੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਵਪਾਰਕ ਘਰਾਣਿਆਂ ਵਲੋਂ ਰੱਖੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹਿੰਮਤ ਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੱਚਾਈ ਇਹ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਰੰਗਾਂ ਵੰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਕਿਸੇ ਸਿਰੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਭਾਰੀ ਯਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਸਮੁੱਚੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖਪਤਕਾਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਪਤਕਾਰੀ ਫੋਰਮਾਂ ਦੇ ਪਚੜੇ ਵਿੱਚ ਪੈਣ ਤੋਂ ਬਚਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫੋਰਮ ਉੱਤੇ ਜੋ ਕੇਸ ਬਕਾਇਆ ਪਏ ਹਨ (100 ਜਾਂ 200 ਤੱਕ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਜਨਤਕ ਰਕਮ ਖਰਚ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਅਜੇ ਵੀ ਚੱਲ ਹੀ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸ਼ਬਦ ਬਦਲਵਾਂ ਝਗੜਾ ਮਤਾ (ਏ ਡੀ ਆਰ) ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀਆਂ ਸੋਧੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅਗਵਾਈ ਲੀਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਣਿਤ ਹੈ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਚੋਲਗੀ, ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਹੱਲ ਆਦਿ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏ ਡੀ ਆਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਝਗੜੇ ਦਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ, ਸਹੀ, ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਏ ਡੀ ਆਰ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਸਹੀ ਵੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਭਾਸ਼ਿਤ ਹੱਲ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੋਡ ਆਫ ਸਿਵਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ

ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਥਾਰਿਟੀ ਕਾਨੂੰਨ 1987 ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਸਿਵਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ ਕੋਡ 1908 ਦੀ ਧਾਰਾ 89।

1908 ਦੇ ਕੋਡ ਆਫ ਸਿਵਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ (1908 ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ 5) ਦੀ ਧਾਰਾ 89 ਵਿੱਚ 1999 ਵਿੱਚ ਮਾਲੀਮੱਥ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਜੋ ਕਿ 1.7.2002 ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ -

“89. ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਮਾਮਲਾ ਨਿਪਟਾਰੇ”

(1) ਜਿਥੇ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੱਲ ਦੀਆਂ ਕੁੱਝ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਬੰਧਿਤ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਦਾਲਤ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏਗੀ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਦੇਣ, ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਇਕ ਸੰਭਾਵਿਤ ਹੱਲ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਅਧੀਨ ਭੇਜੇਗੀ -

(ੳ) ਸਾਲਸੀ, (ਅ) ਸੁਲਾਹ, (ੲ) ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ ਹੱਲ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ, (ਸ) ਵਿਚੋਲਗੀ।

(2) ਜਿਥੇ ਕਿ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ :

(ੳ) ਸੁਲਾਹ ਜਾਂ ਸਾਲਸੀ ਲਈ, ਉਥੇ 1996 ਦੇ ਸਾਲਸੀ ਅਤੇ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਲਸੀ ਅਤੇ ਵਿਚੋਲਗੀ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਅਧੀਨ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ।

(ਅ) ਲੋਕ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨ ਵੇਲੇ, ਅਦਾਲਤ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਥਾਰਿਟੀ ਕਾਨੂੰਨ 1987 ਦੀ ਧਾਰਾ 20 ਦੀ ਉਪ ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਲੋਕ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਭੇਜੇਗੀ ਅਤੇ ਲੋਕ ਅਦਾਲਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਧਾਰਾਵਾਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੀਆਂ।

(ੲ) ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ, ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਢੁੱਕਵੀਂ ਜਾਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੰਸਥਾ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਲ ਭੇਜੇਗੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸੰਸਥਾ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਇਕ ਲੋਕ ਅਦਾਲਤ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਥਾਰਿਟੀ ਕਾਨੂੰਨ 1987 ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਕਿਸੇ ਲੋਕ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(ਸ) ਵਿਚੋਲਗੀ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਸੰਬੰਧਿਤ ਧਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਅਧੀਨ ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵੰਗ ਅਪਣਾਏਗੀ।”

ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਥਾਰਿਟੀਜ਼ ਕਾਨੂੰਨ 1987 (1987 ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨੰਬਰ 39)

ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਥਾਰਿਟੀਜ਼ ਕਾਨੂੰਨ 1987 ਨੂੰ 1995 ਵਿੱਚ ਇਕ ਨੋਟੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਜਾਂ ਰਿਟਾਇਰਡ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜ ਸੇਵਕ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਉੱਤੇ ਲਗਾਏ ਜਾਣਗੇ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਲਟਕ ਰਹੇ ਮਾਮਲੇ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਜੋ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਕਿ ਸੁਲਾਹ ਸਫਾਈ ਜਾਂ ਵਿਚੋਲਗੀ ਰਾਹੀਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਧਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਨਿਆਂ, ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ

ਉੱਤੇ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਸਥਾਈ ਲੋਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਹੱਲ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਲੋਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਅਧੀਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਇਕ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਕਾਰਵਾਈ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸਬੂਤ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ, ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਲੱਭਣ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਜਨਤਕ ਰਿਕਾਰਡ ਜਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨੂੰ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਦੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਧਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਅੰਤਿਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਏਜੰਸੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂ ਇਸ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਅਪੀਲ, ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਜਾਂ ਸੋਧ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਮੰਗੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਜ਼, ਤੁਰੰਤ ਅਤੇ ਸਸਤੇ ਨਿਆਂ ਦਾ ਟੀਚਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਲੋਕ ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮਾਮਲਾ ਮੁੜ ਯੋਗ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਰਵਾਇਤੀ

ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਵੇਗਾ।

ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਥਾਰਿਟੀਜ਼ ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰੀ, ਸੂਬਾਈ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਕ ਕੇਂਦਰੀ ਅਥਾਰਿਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਥਾਰਿਟੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮੁਖੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਰਿਟਾਇਰਡ ਜੱਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੂਬਾਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਥਾਰਿਟੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਰਿਟਾਇਰਡ ਜੱਜ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਇਸ ਦਾ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਥਾਰਿਟੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਵਲੋਂ ਇਸ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਜੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਤਾਲੁਕਾ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਿਵਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 89 ਅਧੀਨ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਣ ਅਤੇ ਸਹੀ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ 3

ਮੈਂਬਰੀ ਬੈਚ ਨੇ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੌਕਿਆਂ ਉੱਤੇ ਧਾਰਾ 89 ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲੇ 'ਸਲੇਮ ਐਡਵੋਕੇਟਸ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ [(2003)1 ਐੱਸ ਸੀ ਸੀ 49]' ਅਤੇ ਫਿਰ "ਸਲੇਮ ਐਡਵੋਕੇਟਸ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ [(2005) 6 ਐੱਸ ਸੀ ਸੀ 344]" ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। "ਐਡਵੋਕੇਟਸ ਇਨਫ੍ਰਾਸਟ੍ਰਕਚਰ ਲਿਮਿਟਡ ਐਂਡ ਦੇ ਐਨ ਆਰ ਬਨਾਮ ਚੇਰੀਅਨ ਵਾਰਕੇ ਕੰਸਟਰਕਸ਼ਨ ਕੰਪਨੀ (ਪ੍ਰ.) ਲਿਮਿਟਡ ਅਤੇ ਹੋਰ "ਸਲੇਮ ਐਡਵੋਕੇਟਸ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ [2010 (8) ਐੱਸ ਸੀ ਸੀ 24]" ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਫੈਸਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਏ ਡੀ ਆਰ ਪ੍ਰੋਸੈਸ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਚਾਰਜ਼ੋਈ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।" ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਲਿਖੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ :

ਏ ਡੀ ਆਰ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਦੁਕਵੇਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ...

ਸਾਰੇ ਖਪਤਕਾਰੀ ਝਗੜੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਵਾਰੀ, ਸਪਲਾਇਰ ਨਿਰਮਾਤਾ/ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ/ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਵਪਾਰ/ਪੰਦੇ ਦੇ ਵੱਕਾਰ ਅਤੇ ਜਾਂ ਉਤਪਾਦ ਦੀ ਸਾਖ ਜਾਂ ਹਰਮਨਪਿਆਰਤਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।"

ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹਾਲ ਵਿੱਚ 30.08.2017 ਨੂੰ "ਬਿਜੋਏ ਸਿਨਹਾ ਰਾਏ (ਡੀ) ਬਾਈ ਐਲ ਆਰ ਬਨਾਮ ਬਿਸਵਨਾਥ ਦਾਸ ਅਤੇ ਹੋਰ", [ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 4761-63/2009 ਫੈਸਲਾ 30.08.2017 ਨੂੰ] ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਸ ਡਾਕਟਰੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਬਾਰੇ ਸੀ ਅਤੇ 23 ਸਾਲ ਤੱਕ ਚੱਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ। ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ -

"ਇਸ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਪਹਿਲੂ ਜੋ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਫੋਰਮ ਵਲੋਂ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਖਪਤਕਾਰੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਉਸ ਦੀ ਜੋ

ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਤੁਰੰਤ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਖਪਤਕਾਰੀ ਫੋਰਮ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਇਕ ਖਪਤਕਾਰ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੱਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ, 1986 (ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਨੂੰਨ) ਖਪਤਕਾਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਢਾਂਚਾ 9 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1985 ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਜਨਰਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਮਤੇ ਉੱਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਸੀ। ਇਸ ਮਤੇ ਉੱਤੇ ਭਾਰਤ ਨੇ ਵੀ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰੇ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਵੇ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧੂ ਹੱਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨੀਮ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਨੁਕਸਾਨ ਬਾਰੇ ਜੋ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਉਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਵਾਲੇ ਦੇ ਵਤੀਰੇ ਵਿੱਚ ਵਧੀਆ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ।

ਉਪਰਕੋਕਤ ਸਕੀਮ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁੱਦੇ ਇਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਜੋ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਫੋਰਮ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਨ :

(1) ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ

(2) ਏ ਡੀ ਆਰ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਹੁਣ ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਖਪਤਕਾਰ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹੱਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 24 ਬੀ ਅਧੀਨ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸਾਰੇ ਸੂਬਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮਸਲਿਆਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਨਿਗਰਾਨੀ ਢਾਂਚਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ ਉੱਤੇ ਕਈ ਮਸਲੇ ਕਾਫੀ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲਟਕ ਰਹੇ

ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਸਫਲ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਇਕ ਢੁਕਵੀਂ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕਰੇ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਹੁਸੈਨ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ [(2017) 5 ਐੱਸ ਸੀ ਸੀ 702, ਪੈਰਾ 22] ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੀਡੀਓ ਕਾਨਫਰੰਸਿੰਗ ਸਹੂਲਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗਵਾਹੀਆਂ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਲੋੜ ਹੋਵੇ, ਲੈਣ ਲਈ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹੋਰ ਪਹਿਲੂ ਏ ਡੀ ਆਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ। 1999 ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ 46 ਰਾਹੀਂ ਸੀ ਪੀ ਸੀ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 89 ਜੋੜ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਧਾਰਾ ਭਾਵੇਂ ਸਿਰਫ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰੀ ਫੋਰਮ ਵਲੋਂ ਵੀ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਜਾਰੀ ਕਰੇ।

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸੂਬਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਇਹ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਮੌਕਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਥਾਰਿਟੀ ਅਤੇ ਸੂਬਾਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਥਾਰਿਟੀਜ਼ ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਥਾਰਿਟੀ ਕਾਨੂੰਨ, 1987 ਅਧੀਨ ਤਾਲਮੇਲ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਣ।

ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਰਾਹ

ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਧਾਰਾਵਾਂ ਬਦਲਵੇਂ ਨਿਪਟਾਰੇ ਮਤੇ (ਏ ਡੀ ਆਰ) ਲਈ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ

ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਕ ਨਿਰਪੱਖ, ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ, ਤੇਜ਼ ਅਤੇ ਘੱਟ ਖਰਚੀਲੇ ਖਪਤਕਾਰੀ ਝਗੜਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਢੰਗ ਰਾਹੀਂ ਖਪਤਕਾਰੀ ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਇਕ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਭਾਰੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ, 1986 ਅਨੁਸਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫੋਰਮ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਥਾਰਿਟੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਲੋਕ ਅਦਾਲਤ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਖਪਤਕਾਰ ਫੋਰਮ, ਜਿਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਇਕ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੀ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਦੋ ਮੈਂਬਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਔਰਤ ਵੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਹੋਣਗੇ। ਖਪਤਕਾਰ ਫੋਰਮ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ/ਸੂਬਾਈ/ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਥਾਰਿਟੀ ਵਲੋਂ ਲੋਕ ਅਦਾਲਤ ਐਲਾਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਅਦਾਲਤ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲੋਕ ਅਦਾਲਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ 2005 ਵਿੱਚ ਹਦਾਇਤਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫੋਰਮ/ਸਟੇਟ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਹਰ ਹਫਤੇ ਦੇ ਆਖਰੀ ਕੰਮਕਾਜੀ ਦਿਨ ਨੂੰ ਲੋਕ ਅਦਾਲਤ ਲਗਾਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜਨਤਾ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਸੱਦਿਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਸਲੇ ਹੱਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣਗੇ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫੋਰਮ/ਸੂਬਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੇ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੋ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ਾਂ ਏ ਡੀ ਆਰ ਢਾਂਚੇ, ਜੋ ਕਿ ਕਿਰਤ ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਹੋਵੇਗਾ, ਬਾਰੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕਿਰਤ ਸੰਗਠਨ (ਆਈ ਐੱਲ ਓ) ਦੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ ਵਿਖੇ ਜੁਲਾਈ 2007 ਨੂੰ ਇਟਲੀ ਦੇ ਟਿਊਰਿਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ 26-27 ਅਕਤੂਬਰ, 2017 ਨੂੰ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਅੰਕਟਾਡ ਦੀ ਖਤਮ ਹੋਈ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਖੇਤਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ “ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਮਾਰਕੀਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸਸਕਤੀਕਰਨ” ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਏ ਡੀ ਆਰ ਢੰਗਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਢੁੱਕਵਾਂ ਸਮਾਂ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਅਤੇ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ/ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਪਤਕਾਰੀ ਮਸਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਲ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਅਤੇ ਏ ਡੀ ਆਰ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਤੇਜ਼ ਅਤੇ ਘੱਟ ਖਰਚੀਲੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਖਪਤਕਾਰ ਝਗੜਾ ਮਤੇ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣ। ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਜਨਤਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਧਾਰਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਈ-ਕਾਮਰਸ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਵਰਲਡ ਦੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਏ ਡੀ ਆਰ ਢੰਗਾਂ

ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਅਤੇ ਲੋੜ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੁੱਝ ਦੱਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਖਪਤਕਾਰ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ (ਸੀ ਆਈ) ਇਕ ਵਿਸ਼ਵ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕਿ ਤਕਰੀਬਨ 250 ਖਪਤਕਾਰੀ ਗਰੁੱਪ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਨੇ 2018 ਨੂੰ ਈ-ਕਾਮਰਸ ਸਾਲ ਵਜੋਂ ਐਲਾਨਿਆ ਹੈ। 2017 ਸਾਲ ਦਾ ਟੀਚਾ ‘ਬੈਟਰ ਡਿਜੀਟਲ ਵਰਲਡ’ ਸੀ।

ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਇਕ ਨਵਾਂ ਕਾਨੂੰਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ, 2015 ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, 1.10.2015 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਤੀਜੇ ਵਰਗ ਵਜੋਂ ‘ਡਿਜੀਟਲ ਕੰਟੈਂਟ’ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ‘ਵਸਤਾਂ’ ਅਤੇ ‘ਸੇਵਾਵਾਂ’ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਢੁਕਵਾਂ ਮੌਕਾ ਹੈ ਕਿ ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਆਨਲਾਈਨ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦੇ ਢੰਗ (ਓ ਡੀ ਆਰ) ਅਪਣਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਹੋ

ਸਕੇ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਰਾਜ ਦੇ ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ। ਆਨਲਾਈਨ ਵਿਚੋਲਗੀ ਸੈਟਰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਲਾਅ ਸਕੂਲ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਬੰਗਲੌਰ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਹਿਮ ਹੈ ਕਿ ਏ ਡੀ ਆਰ, ਓ ਡੀ ਆਰ ਢਾਂਚਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕਿ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੋ ਸਕੇ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਅਤੇ ਅਪਹੁੰਚ ਖੇਤਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

(ਲੇਖਕ ਸਾਬਕਾ ਕੇਂਦਰੀ ਖੁਰਾਕ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖਪਤਕਾਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਿਵਾਰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਐੱਨ ਸੀ ਡੀ ਆਰ ਸੀ) ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।)

e-mail :bcgupta2000@yahoo.com

Publications Division
 Ministry of Information and Broadcasting
 Government of India
 website: publicationsdivision.nic.in

Prestigious
INDIA 2016
 Reference Annual
 now
 available
ONLINE

Buy at www.flipkart.com

Buy eBooks at www.kobo.com

ਸਨਅਤੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਵਿੱਚ ਤਾਲਮੇਲ

 ਸੀਤਾਰਾਮ ਦੀਕਸ਼ਤ

ਈ- ਭੁਗਤਾਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਨੋਟਬੰਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਵਲੋਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ 1000 ਰੁਪਏ ਅਤੇ 500 ਰੁਪਏ ਦੇ ਉੱਚ ਕਰੰਸੀ ਵਾਲੇ ਨੋਟਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਲ ਬੀਤ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇਕ ਨਕਦੀ-ਰਹਿਤ ਜਾਂ ਘੱਟ ਨਕਦੀ ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼ ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੋਟਾਂ ਉੱਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਨੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਵਿੱਤੀ ਭੁਗਤਾਨ ਦਾ ਰਾਹ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਡਿਜੀਟਲ ਭੁਗਤਾਨ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਦਰ ਨਕਦੀ ਮੁਹੱਈਆ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਜਲਦੀ ਹੀ ਮੁੜ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਹੀ ਆ ਗਈ।

ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਇਕ ਸੱਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੁੜ ਨਕਦ ਭੁਗਤਾਨ ਵੱਲ ਹੀ ਵਧੇਰੇ ਰੁਖ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਨੋਟਬੰਦੀ ਨੇ ਇਹ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਡਿਜੀਟਲ ਭੁਗਤਾਨ ਵਾਲੇ ਰਸਤਿਆਂ ਭੀਮ (ਭਾਰਤ ਇੰਟਰਫੇਰਸ ਫਾਰ ਮਨੀ), ਯੂ ਪੀ ਆਈ (ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਪੇਮੈਂਟ ਇੰਟਰਫੇਸ), ਆਈ ਐੱਮ ਪੀ ਐੱਸ (ਇਮੀਡੀਏਟ ਪੇਮੈਂਟ ਟਰਾਂਸਫਰ) ਅਤੇ ਹੋਰ ਬੈਂਕਿੰਗ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸੋਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋੜ ਪੈਣ ਉੱਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਨਲਾਈਨ ਭੁਗਤਾਨ ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਵਧੇਰੇ ਨਕਦੀ ਮੁਹੱਈਆ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਪਣਾਉਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਟੈਕਸ ਨੰਬਰ ਲੈਣ ਅਤੇ ਟੈਕਸ ਭੁਗਤਾਨ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਟੈਕਸ

ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ/ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਘਪਲੇ ਅਤੇ ਸਕੈਮ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਛਪੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ)। ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਸੱਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਡਿਜੀਟਲ ਲੈਣ ਦੇਣ ਉੱਤੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਛੋਟਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਉਹ ਵਾਪਿਸ ਲੈ ਲਈਆਂ ਹਨ। ਇਥੇ ਡਿਜੀਟਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਵੇਰਵਿਆਂ, ਵਿੱਤੀ ਅਸਾਇਆਂ, ਨਿੱਜੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਅਤੇ ਟੈਕਸ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ/ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਫਰਾਡਾਂ ਵਗੈਰਾ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਅਹਿਮ ਸਿੱਖਿਆ ਇਹ ਹਾਸਿਲ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਡਿਜੀਟਲ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਭਾਵੇਂ ਕੁਤਾਹੀ ਬਣਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਖਪਤਕਾਰ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਹੋਵੇ ਜੋ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕੇ, ਮਿਆਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕੇ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰਵਉੱਚ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਖਪਤਕਾਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ

ਖਪਤਕਾਰ ਇਕ ਨਿੱਜੀ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ, ਪਰਿਵਾਰਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਜਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਖਰੀਦਦਾ ਜਾਂ ਵਰਤਦਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ 40 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਆਬਾਦੀ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਉੱਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਵਧੇਗਾ ਹੀ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਤਪਾਦ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਡਿਜੀਟਲ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜੋ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਤਾਂ ਘੱਟ ਹੈ ਜਾਂ ਘੱਟ ਉਤਸ਼ਾਹਜਨਕ ਹੈ।

ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੀਤੀਆਂ - ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ, ਢੰਗ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਨਅਤੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਮਿਆਰ ਅਤੇ ਕੋਡ ਅਪਣਾਉਣ ਦੇ ਢੰਗ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਧੀਆ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮਿਆਰ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ/ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜੇ ਕੁਝ ਗਲਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਦਾ ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਮੌਜੂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਜੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਸਾਨੂੰ ਵਧੀਆ ਮਿਆਰ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖਪਤਕਾਰ ਨੀਤੀਘਾੜੇ ਖਪਤਕਾਰ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸਿਰਫ ਨੈਤਿਕ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਸਗੋਂ ਵਪਾਰ ਦੇ ਗਲਤ ਢੰਗਾਂ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਨੂੰ ਰੋਕਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਹਾਸਿਲ ਹੋਣ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਹਾਸਿਲ ਹੋਣ।

ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਆਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਨੋਖੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ, ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਸੰਬੰਧੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪੱਧਰ ਦੇ ਮਿਆਰ ਮਿੱਥੇ ਜਾਣ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਜੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਢਾਂਚਾ ਵਿਕਸਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਨੀਟਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੇ ਨੀਤੀ ਕਦਮਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਜਨਤਾ ਦੇ ਹਰ ਵਰਗ ਨੂੰ

ਲਾਭ ਪਹੁੰਚੇਗਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਗਰੀਬ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਖਪਤ ਨੂੰ ਵੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਜਿਹਾ ਮਾਹੌਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਵਸਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ, ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਸਤੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਉੱਤੇ ਮੁਹੱਈਆ ਹੋਣ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਸੁਤੰਤਰ ਖਪਤਕਾਰੀ ਗਰੁੱਪ ਕਾਇਮ ਹੋਣ।

ਡਿਜੀਟਲ ਦੁਨੀਆਂ

ਸਾਡੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ ਸੂਚਨਾ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸੂਚਨਾ ਨੂੰ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨ, ਦੂਜੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ, ਬੈਕਿੰਗ, ਖਰੀਦਦਾਰੀ ਵਗੈਰਾ ਦੇ ਢੰਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਚੋਣ, ਮੌਕੇ, ਸਹੂਲਤਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨ, ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕੀਮਤਾਂ ਉੱਤੇ ਸਮਾਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਡਿਜੀਟਲ ਮਾਰਿਅਮ ਅਤੇ ਮੋਬਾਈਲ ਲੈਣ ਦੇਣ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਲਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਡਿਜੀਟਲ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤੋਂਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਸੰਗਠਿਤ ਕਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਦਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਇਕ ਬਦਲ ਨਾ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਣ। ਇਕ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਵਿਅਕਤੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੁਹੱਈਆ ਹੋਣ, ਨਿਰੰਤਰਤਾ, ਚੰਗੀ ਕੁਆਲਿਟੀ ਬ੍ਰਾਂਡਬੈਂਡ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਢਾਂਚਾ, ਡਿਜੀਟਲ ਖਪਤਕਾਰ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਇਕ ਅਹਿਮ ਪਹਿਲੂ

ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ, ਰੈਗੂਲੇਟਰਜ਼, ਵਪਾਰੀਆਂ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ।

ਅੱਜ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਤਕਰੀਬਨ 40 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਅਬਾਦੀ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਉੱਤੇ ਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਹੋਣਾ ਯਕੀਨੀ ਹੈ। ਉਤਪਾਦਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਸਮੂਹਿਕ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਖਪਤਕਾਰ ਦਾ ਡਿਜੀਟਲ ਆਰਥਿਕਤਾ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ। ਭਰੋਸਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੁਟੀਨ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦਾ ਸੰਗਠਤ ਹੋਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੀ ਮੰਗ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਰਵਾਇਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਹੀ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਡਿਜੀਟਲ ਸੋਦੇਬਾਜ਼ੀ, ਖਰੀਦ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ, ਸੂਚਨਾ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨ, ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਨ, ਰੈਕਿੰਗ, ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ, ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਨੈੱਟਵਰਕਸ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਤੇਜ਼ੀ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਡਿਜੀਟਲ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਰੂਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੌਕਿਆਂ ਦੇ ਢੇਰ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦੁਚਿੱਤੀ ਵਿੱਚ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਦਰਖਾਤੇ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਹੀਣ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਡਿਜੀਟਲ ਮਾਰਿਅਮ ਪ੍ਰਤਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਮੀਦਾਂ

ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਭਰੋਸਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਨੀਤੀ ਘੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਕ ਵੱਡੀ ਚੁਨੌਤੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਦੀ ਸਵੈ-ਇੱਛੁਕ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਹੀ ਖੋਜਪੂਰਣ ਡਿਜੀਟਲ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਸਾਮਰਾਜ ਵੱਲ ਲਿਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਜੀਟਲ ਵਿਕਾਸ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੀਆ ਕੰਮਕਾਜੀ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਖਪਤਕਾਰ ਦੀ ਸੋਝੀ ਅਤੇ ਅਸਲੀਅਤ

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦਾ ਆਸ਼ਾਵਾਦ ਨਿਰਾਸ਼ਾਵਾਦ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੇਵੱਸੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਪਾਰੀਆਂ, ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਕੁਝ ਐਨ ਜੀ ਓਜ਼ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਘਟ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਥਾਨ ਅਯੋਗ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਹਨ। ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਸੱਚਾਈ, ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ, ਖਪਤਕਾਰੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਧੇਰੇ ਖਪਤਕਾਰ ਇਹ ਮੰਨਣ ਲੱਗੇ ਹਨ ਕਿ ਕਮਰਸ਼ੀਅਲ ਬਰਾਂਡਾਂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਦੀ ਅਨੈਤਿਕ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੰਪਨੀਆਂ ਕੋਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਸੂਚਨਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਕੱਢੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਨਿੱਜੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚੌਕਸ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹੜੇ ਸੁਖਾਲੇ ਰਾਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਰੱਖਣ ਦੀਆਂ ਸਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਤਕਨੀਕਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣ ਤਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਦੇ ਮਿਲ ਰਹੇ ਮੌਕਿਆਂ ਦਾ ਲਾਭ ਹਾਸਿਲ ਹੋਵੇ।

ਡਿਜੀਟਲ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਟ੍ਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਪਰ ਇਹ ਅਹਿਮ ਹੈ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿੱਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਬਣਿਆ ਰਹੇ। ਇਹ ਰੈਗੂਲੇਟਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ

ਉਹ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਰਹੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਪੈ ਰਹੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਵੀ ਧਿਆਨ ਰੱਖੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਢੁੱਕਵੇਂ ਢਾਂਚੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਢੁੱਕਵੇਂ ਹੋਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਨੌਤੀ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੋਣ ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਹੀ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੋਣ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਜਾਤੀ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਲਿੰਗ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣ। ਰੈਗੂਲੇਟਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਵੀ ਸੂਚਨਾ ਸਟੋਰ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਉੱਚ ਜਾਇਜ਼ ਮਿਆਰਾਂ ਉੱਤੇ ਪੂਰੀ ਉੱਤਰਦੀ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਉਹ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਅਪਣਾਉਣ। ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਨੀਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਪੱਖ ਅੰਕੜਾ ਸੁਰੱਖਿਆ ਜਾਇਜ਼ੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਖਪਤਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਜਾਂ ਲਾਭ

ਖਪਤਕਾਰ ਪਹਿਲਾਂ
 ਅਸਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਨਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣੇ
 ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੋ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਖਪਤਕਾਰ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਓ

ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋ ਸਕੇ।

ਖਪਤਕਾਰ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ

ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਤੱਕ ਆਸਾਨ ਪਹੁੰਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਮਾਧਿਅਮ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੋਰ ਵਪਾਰਕ ਢੰਗਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਫਰਮਾਂ ਆਨਲਾਈਨ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦਾ ਢੰਗ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ, ਜਵਾਬਦੇਹ ਅਤੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਹੱਲ ਦਾ ਸਹੀ ਢਾਂਚਾ ਅਪਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਸਭ ਵਾਜਬ ਖਰਚੇ ਉੱਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੁਤੰਤਰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਇਕ ਢਾਂਚਾ ਮੁਹੱਈਆ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਡਿਜੀਟਲ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਪਾਰ, ਸਰਹੱਦ ਤੋਂ ਪਾਰ ਦੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਹੱਲ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਤਬਾਦਲੇ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਰੱਖ ਸਕਣਗੇ। ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਤਬਾਦਲੇ ਬਾਰੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਨੀਤੀ ਤਾਲਮੇਲ ਵਾਲੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਦੇਸ਼ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਉੱਚ ਮਿਆਰ ਕੌਮੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾ ਸਕਣ।

ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਅਤੇ ਭਰੋਸਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਵਪਾਰੀ ਆਰਥਿਕ ਵਾਧਾ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਈ-ਕਾਮਰਸ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਭੁਗਤਾਨ ਉੱਤੇ ਵਧਾਉਣਾ ਇਕ ਪਹਿਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਖਬਾਰ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ, ਡਿਜੀਟਲ ਨਿੱਜੀ ਰਿਕਾਰਡ ਚੋਰੀ ਹੋਣ, ਬੈਂਕ ਖਾਤਿਆਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਗੁੰਮ ਹੋਣ, ਈ-ਮੇਲ ਪਤੇ ਚੋਰੀ ਹੋਣ, ਆਨਲਾਈਨ ਖਾਤਾ ਪਛਾਣ, ਮੈਡੀਕਲ ਸੂਚਨਾ ਆਦਿ ਚੋਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਸ਼ਿਕਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਗੁੰਮ ਹੋਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਮਾਲੀ ਘਾਟਾ, ਪਛਾਣ ਦੀ ਚੋਰੀ ਅਤੇ

ਨਿੱਜੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਗਾਇਬ ਹੋਣ ਉਤੇ ਡੂੰਘੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਿੱਚ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਡਿਜੀਟਲ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ, ਸਟੋਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸ਼ੇਅਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚੱਲ ਸਕਣ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵਧੇਰੇ ਅੰਕੜੇ ਸਚਮੁੱਚ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਡਿਜੀਟਲ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿੱਜੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਬਚਾਅ ਵਿੱਚ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਬਾਲ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਨਲਾਈਨ ਜੋਖਿਮ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਰੈਗੂਲੇਟਰਾਂ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਿਸਟਮ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ, ਜੋ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਅਪਣਾ ਸਕਣ। ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਨਿੱਜੀ ਅੰਕੜਾ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਭਰੋਸਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਲਗਾਤਾਰ ਡਿਜੀਟਲ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਰਵਾਇਤੀ ਸਰਹੱਦਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਖੇਤਰ ਸੰਬੰਧੀ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਹੀ ਜਵਾਬਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਪਾਰ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਜਾਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ, ਖਪਤਕਾਰ ਪੱਖੀ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਗਾਰਾ

ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਡਿਜੀਟਲ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਿਰਪੱਖ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾਣਾ ਹੀ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੰਪਨੀਆਂ ਇਸ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਉਂਦੀਆਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਢੰਗ ਅਪਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਮਾਸਲੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਗਾਰੰਟੀ ਦੀ ਅਹਿਮ ਮਜ਼ਬੂਤ ਨੀਂਹ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਡਿਜੀਟਲ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਸਕਣ।

ਖਪਤਕਾਰੀ ਉਤਪਾਦ ਸੈਸਰ ਯੰਤਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ 'ਸਮਾਰਟ' ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਉਤਪਾਦ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਮਾਰਟ ਸਮਰੱਥਾ ਵਸਤਾਂ ਨੂੰ, ਵਿਵੇਕ ਸਮਰੱਥਾ, ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਰਟਫੋਨਾਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੁਨੈਕਟਡ ਯੰਤਰਾਂ ਨਾਲ ਰਿਮੋਟ ਕੋਂਟਰੋਲਿੰਗ ਸੂਚਨਾ ਸਿਸਟਮ ਰਾਹੀਂ ਜੋੜਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਤੇਜ਼ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਲਈ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਤਪਾਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਸੇਵਾ ਸੰਬੰਧੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਢੰਗਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੱਕ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਕੀਮਤ ਅਤੇ ਕੁਆਲਿਟੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਵਾਇਰਲੈੱਸ ਕੁਨੈਕਟਿਵਿਟੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਨਾਲ ਅਜਿਹੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਅਤੇ ਡਾਟਾ ਵਰਤਣ ਦੀ ਲਾਗਤ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਵਰਤੋਂ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਯੂਟਿਲਟੀ ਮੀਟਰਾਂ, ਘਰੇਲੂ ਉਪਕਰਣਾਂ, ਖਪਤਕਾਰੀ ਉਤਪਾਦ, ਟਰੈਕਟਰ, ਕਾਰ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਿ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਿਸਟਮਜ਼ ਸਭ ਕੋਲ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਨਵੀਂ ਸਥਿਤੀ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇ ਹੋਏ ਮੌਕੇ ਅਤੇ ਜੋਖਿਮ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਡਿਜੀਟਲ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨਾਲ ਲੈਸ ਖਪਤਕਾਰੀ ਵਸਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਲਈ ਲਾਇਸੈਂਸ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਕੁਝ ਚਿੰਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਜੀਵਨ ਭਰਾਂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਢੁਕਵੀਂ ਵਰਤੋਂ ਉੱਤੇ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਝਗੜੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਅਹਿਮ ਹੈ ਕਿ ਡਿਜੀਟਲ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨਿਰਮਾਣ ਦੇ ਕੋਮਾਂਤਰੀ ਮਿਆਰਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਵਿਕਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮੇਂ ਲਈ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮਿਲੇ।

ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਅਤੇ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੀਆਂ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਉੱਤੇ, ਰਿਮੋਟ ਆਟੋਮੇਟਿਡ ਕਾਂਟ੍ਰੈਕਟ ਇਨਫੋਰਸਮੈਂਟ ਮੁੱਦਿਆਂ, ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ, ਅੰਕੜਾ ਨਿੱਜਤਾ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੁਚਿੱਤੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਖਰੀਦੇ ਗਏ ਉਤਪਾਦ ਦਾ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਨਹੀਂ। ਖਪਤਕਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਅਜਿਹੇ ਉਤਪਾਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ

ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਉੱਤੇ ਹੀ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਲਈ ਕੌਣ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਨਿਰਮਾਤਾ, ਐਪਸ, ਅਤੇ ਆਈ ਐੱਸ ਪੀਜ਼ ਦੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਨੈੱਟਵਰਕ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੰਪਰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋਰ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਖਪਤਕਾਰ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ, ਜੋ ਕਿ ਡਿਜੀਟਲ ਮਾਧਿਅਮ ਦੇ ਵਰਤੋਂਕਾਰਾਂ ਲਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਜਵਾਬਦੇਹੀ, ਅਯੋਗਤਾ, ਅਤੇ ਪਹੁੰਚ ਦੀਆਂ ਆਨਲਾਈਨ ਗੁੰਝਲਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਡਿਜੀਟਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਣ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪੱਧਰ ਆਨਲਾਈਨ ਅਤੇ ਆਫਲਾਈਨ ਖਰੀਦ ਲਈ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਚੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨੌਂ ਅੰਦਾਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਹੱਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਪਤਕਾਰ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਉੱਤੇ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰੀ ਡਿਜੀਟਲ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਾਲਾ ਮਿਆਰ ਇਕ ਅਨੁਪਾਤਕ ਮਜ਼ਬੂਤ, ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਅਤੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚਾ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਤਕਨੀਕੀ ਅਸਫਲਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਗਲਤ ਵਰਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਪਹੁੰਚ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏਗਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਫਰਾਡ ਅਤੇ ਗਲਤ ਆਨਲਾਈਨ ਕਦਮਾਂ ਤੋਂ ਖਪਤਕਾਰ ਦੀ ਰਾਖੀ ਹੋ ਸਕੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਧੇਗਾ। ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਢਾਂਚਾ ਕਾਇਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕੇ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਸਕੇ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਵੀ ਦੇ ਸਕੇਗਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰੋਸਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਧੇਗਾ।

ਡਿਜੀਟਲ ਵਿੱਦਿਆ ਅਤੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨੇ ਸਾਡੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਰੀਦਣ ਅਤੇ ਵੇਚਣ ਦੇ ਢੰਗ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਨਲਾਈਨ ਖਰੀਦਦਾਰੀ ਦੇ ਲਾਭ ਉਠਾਏ ਹਨ। ਵਪਾਰ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਅਸੀਂ

ਸਾਰੇ ਨੁਕਸਾਨਦਾਰ ਵਸਤਾਂ, ਮਾੜੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਘਟੀਆ ਅਤੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਉਤਪਾਦਾਂ, ਨਕਲੀ ਵਸਤਾਂ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਸਤਿਹਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਈ-ਕਾਮਰਸ ਵਿੱਚ ਕਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਲ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਈ-ਕਾਮਰਸ ਵਿੱਚ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਜਾਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਡਿਜੀਟਲ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਨ ਦਿੰਦੀਆਂ।

ਉਤਪਾਦਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਪ੍ਰਤੀ ਅਮਲੀ, ਸਪਸ਼ਟ, ਸਹੀ ਅਤੇ ਸਾਖ ਯੋਗ ਮਿਆਰੀ ਸੂਚਨਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ, ਢੰਗਾਂ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਪ੍ਰਤਿ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਗਲਤ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਬਾਰੇ ਸਮਝ ਸਕਣ ਅਤੇ ਆਨਲਾਈਨ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਢੰਗ ਅਪਣਾ ਸਕਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗੁੰਝਲ ਜਾਂ ਦੁਚਿੱਤੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇ। ਡਿਜੀਟਲ ਨੀਤੀ ਅਜਿਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਆਸਾਨ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਵੀ ਆਸਾਨ ਹੋਵੇ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ।

ਡਿਜੀਟਲ ਖਪਤਕਾਰ ਵਿੱਦਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਆਨਲਾਈਨ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਜੋ ਕਿ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਡਿਜੀਟਲ ਉਪਕਰਨਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੰਪਿਊਟਰ, ਡੈਸਕਟਾਪ, ਲੈਪਟਾਪ,

ਟੇਬਲੈਟਸ ਅਤੇ ਸਮਾਰਟ ਫੋਨ ਆਦਿ ਦੀ ਅਣਜਾਣਤਾ ਡਿਜੀਟਲ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤਾਂਕਿ ਜੋਖਿਮਾਂ ਅਤੇ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਹੋ ਸਕੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਅਨੁਸਾਰ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਆਨਲਾਈਨ ਪਛਾਣ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਜਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਅਹਿਮ ਹੈ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਬਦਲ ਹੈ।

ਚੁਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ

ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕੁਆਲਿਟੀ ਜਾਂ/ਅਤੇ ਸਹੀ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦ ਚੁਣਨ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਵਾਲੀਆਂ ਮਾਰਕੀਟਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖੇ ਤਾਂ ਕਿ ਡਿਜੀਟਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਖਪਤਕਾਰ ਵਸਤਾਂ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਸਮਾਨ ਨੂੰ ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਲਿਜਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ, ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਸਪੈਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਮਿਆਰਾਂ ਉੱਤੇ ਪੂਰਾ ਉੱਤਰਨਾ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਡਿਜੀਟਲ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਮਾਰਕੀਟ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨਿੰਗ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ, ਹਰ ਖੇਤਰ ਲਈ ਅਨੋਖੀਆਂ ਚੁਨੌਤੀਆਂ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਲੱਭਣਾ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਡਿਜੀਟਲ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨ ਲਈ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਤਾਂ ਹੀ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਣ ਕਿ ਡਿਜੀਟਲ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਗਲਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਤ ਮਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮਿਆਰਾਂ ਉੱਤੇ ਪੂਰਾ ਉੱਤਰਨਗੇ। ਇਕ ਕੰਪਨੀ ਤਾਂ ਹੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਵਪਾਰਕ

ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹੇ ਅਤੇ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੋਵੇ, ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਵਾਲਾ ਵਤੀਰਾ ਕਰੇ, ਗੱਲਬਾਤ ਵਿੱਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਹੋਵੇ, ਸਪਲਾਈ ਚੇਨਾਂ ਬਾਰੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਤੀਰਾ ਕਰੇ। ਡਿਜੀਟਲ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਦੇ ਜੋਖਿਮ ਅਤੇ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਾਅਦੇ ਨੂੰ ਨਿਭਾਵੇ।

ਸਿੱਟਾ

ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਖੋਜ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਲਈ ਮੌਕੇ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉੱਭਰ ਰਹੇ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਅਤੇ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਇਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਤੁਲਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਕ ਨਵੀਂ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਲਾਭ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਣਗੇ।

ਡਿਜੀਟਲ ਸਿਸਟਮ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਆਰਥਿਕ ਲਾਭ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਜੇ ਅਗਲੇਰੇ ਮੌਕੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਹੋਣ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਸਕਣ। ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਆਨਲਾਈਨ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ, ਖੁਦਮੁਖਤਾਰੀ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰਾਂ, ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਸਹਿਯੋਗ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ

ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਾਂਗ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਤਕਨਾਲੋਜੀਕਲ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਕਦਮ ਮਿਲਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਡਿਜੀਟਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਡੇ ਸਭ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਬਣਾਈਏ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਲਈ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਗਲਤ ਅਤੇ ਤਰੁਟੀਪੂਰਨ ਢਾਂਚਾ ਨੀਤੀਆਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਫੜ ਲੈਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਇਕ ਨੁਕਸਾਨਦਾਈ ਆਪ੍ਰੈਟਿੰਗ ਸਿਸਟਮ ਵਜੋਂ ਉੱਭਰਨਗੀਆਂ ਜੋ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨਗੀਆਂ।

ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਸ਼ਵ ਸਨਅਤਾਂ, ਸਥਾਨਕ ਛੋਟੇ ਵਪਾਰ, ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਗਰੁੱਪ, ਸਿਵਲ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਲੋਕ ਖਪਤਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਵਜੋਂ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹੋਣ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸੰਭਵ ਢੰਗਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਇਕ ਭਰੋਸੇ ਯੋਗ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਡਿਜੀਟਲ ਦੁਨੀਆਂ ਕਾਇਮ ਕਰਨਗੀਆਂ ਜੋ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਇਮ ਰੱਖੇਗੀ।

ਤਬਦੀਲੀ ਪ੍ਰਤਿ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਕਦਮ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਹੈ।

- ਨਥਾਨੀਅਲ ਬਰੈਡਨ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਰ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਆਲਤਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅਚਾਨਕ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਜਾਂ ਅਨੋਖੇ ਗਾਹਕ ਸੇਵਾ ਤਜਰਬੇ ਰਾਹੀਂ ਹੈਰਾਨ ਕਰੋ।

- ਮੈਲੀਨੀਡੋਰਾਡੋ

ਜਿੰਨੀ ਵਧੇਰੇ ਵਨਸੁਵੰਨਤ, ਓਨਾ ਵਧੀਆ ਸਮਾਜ।

(ਲੇਖਕ ਭਾਰਤੀ ਖਪਤਕਾਰ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਹਨ)

e-mail :sitaram.dixit@gmail.com

ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ

✍ ਜੀ. ਸੁੰਦਰਮ

**ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕ ਵਜੋਂ
ਭਾਰਤ ਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ
ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖਰਚਿਆਂ
ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਬੈਂਕਾਂ ਵਲੋਂ
ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿਵਹਾਰ,
ਗ਼ੈਰ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਵਾਲੇ
ਅਸਾਸਿਆਂ (ਐੱਨ ਪੀ ਏਜ਼), ਵੱਡੇ
ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਗਾਹਕਾਂ ਦੇ
ਮਾੜੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਮਾਮਲੇ
ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ
ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਕ
ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ
ਹੈ। ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਵਿੱਚ
ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਵਲੋਂ ਨਿਯੁਕਤ
ਬੈਂਕਿੰਗ ਲੋਕਪਾਲ ਇਸ ਮਾਮਲੇ
ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ
ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ
ਹੱਲ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।**

ਸ ਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਹਨ ਜੋ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨਾਂ, ਅਮਲਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਦਰੁਸਤ ਕਰਨ ਦੇ ਤੰਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਇਹ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਮ ਇਜਲਾਸ ਵਲੋਂ ਅਪ੍ਰੈਲ 1985 ਦੇ ਮਤਾ ਨੰਬਰ 39/248 ਰਾਹੀਂ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਸਨ ਜਿਸ ਦਾ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮਤਾ ਨੰਬਰ 1999/7 (ਈਕੋਸੈਕ ਮਤਾ) ਜੁਲਾਈ 1999 ਰਾਹੀਂ ਵਿਸਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ। ਆਮ ਇਜਲਾਸ ਵਲੋਂ ਦਸੰਬਰ 2015 ਦੇ ਮਤਾ ਨੰਬਰ 70/186 ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਲਿਆ ਗਿਆ।

2015 ਦੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਇਕ ਖੰਡ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚੰਗੇ ਵਿਵਹਾਰ ਅਤੇ ਢੁਕਵੇਂ ਖੁਲਾਸੇ, ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਦੇਣਦਾਰੀ, ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਅਤੇ ਧੋਖਾਧੜੀ ਨਾਲ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਿੱਝਣ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਵਿੱਤੀ ਸਮਾਵੇਸ਼, ਵਿੱਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣ। ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਤੀ ਸੰਕਟ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਉਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੇ ਓ ਈ ਸੀ ਡੀ/ਜੀ20 ਨੂੰ 2011 ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਮ ਇਜਲਾਸ ਵਲੋਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ, “ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਭਰੋਸਾ ਵਿੱਤੀ ਸਥਿਰਤਾ, ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਅਤੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਨਵੀਨਤਾ ਨੂੰ

ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ (ਹਾਲੀਆ ਵਿੱਤੀ ਸੰਕਟ ਨੇ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਤੇ ਮੁੜ ਤੋਂ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।” ਸੰਕਟ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ, ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦਾ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਤਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਖ਼ਾਸ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਖਪਤਕਾਰ ਉਦੋਂ ਤਾਕਤਵਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਅਤੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।” ਸ਼ਾਇਦ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਥਾਰਿਟੀਆਂ ਦੀ ਸਰਵੋਚ ਤਰਜੀਹ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਦਰਮਿਆਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਨਿਹਿਤ ਪਾੜੇ/ਅਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਹੈ।

ਅਜਿਹਾ ਕਹਿਣਾ ਸੌਖਾ ਹੈ ਤੇ ਕਰਨਾ ਔਖਾ। ਖਪਤਕਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਥਾਰਿਟੀਆਂ, ਵਪਾਰਕ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਸੰਗਠਨ, ਸਿੱਖਿਆ ਜਗਤ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ। ਇਥੇ ਸਾਨੂੰ ਹਾਲੀਆ ਈ-ਵਣਜ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਇਨਕਲਾਬ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਖੇਤਰ ਵੱਧ ਜਟਿਲ ਹੈ। ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੁੰਝਲਾਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਈ-ਮੇਲ ਰੂਪੀ ਬੰਬਾਰੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ

ਬਹੁਤੀ ਸਮਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ 1986 ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਖਪਤਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ? ਬੇਸ਼ੱਕ ਖੇਤਰਵਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਹਨ, ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਇਕ ਆਮ ਖਪਤਕਾਰ ਲਈ ਔਖਾ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ, ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਬੇਹਤਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਸੋਧਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਖੇਤਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖਿਡਾਰੀ ਹਨ, ਇਕੱਲੀਆਂ ਬੈਂਕਾਂ ਹੀ ਕੁੱਲ ਅਸਾਸਿਆਂ ਦੇ 64 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਉੱਤੇ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਸਮੀ/ਗੈਰ ਰਸਮੀ ਖਿਡਾਰੀ ਵੀ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਚਾਰਟਰਡ ਅਕਾਊਂਟੈਂਟ, ਏਜੰਟ, ਦਲਾਲ, ਸਲਾਹਕਾਰ, ਵਿਚੋਲੇ ਆਦਿ।

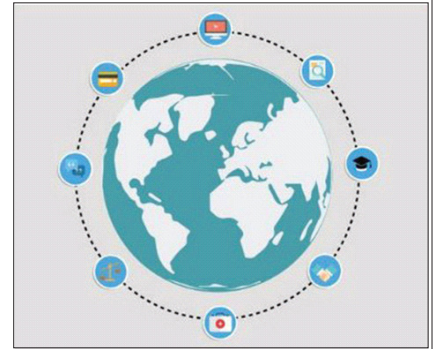
ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਸਾਸਿਆਂ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਢੁੱਕਵੇਂ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਅਤੇ ਬੀਮਾ ਤੰਤਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਵਿੱਤੀ ਸਾਖਰਤਾ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਹੋਰ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮੁੜ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕ ਵਜੋਂ ਭਾਰਤ ਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖਰਚਿਆਂ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਬੈਂਕਾਂ ਵਲੋਂ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿਵਹਾਰ, ਗੈਰ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਵਾਲੇ ਅਸਾਸਿਆਂ (ਐਨ ਪੀ ਏਜ), ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਗਾਹਕਾਂ

ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼-2016

ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ: ਮੈਂਬਰ ਮੁਲਕ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਢੁੱਕਵਾਂ ਹੋਵੇ-

- ਵਿੱਤੀ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਿਯਮਨ ਅਤੇ ਅਮਲਕਾਰੀ ਨੀਤੀਆਂ।
- ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਨਿਗਰਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਣ।
- ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਸਾਸੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਢੁੱਕਵੇਂ ਕੰਟਰੋਲ ਅਤੇ ਬੀਮਾ ਤੰਤਰ।
- ਸੁਧਾਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਵਿੱਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਜੋ ਵਿੱਤੀ ਸਾਖਰਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

• ਉਚਿਤ ਵਿਵਹਾਰ ਅਤੇ ਢੁੱਕਵਾਂ ਖੁਲਾਸਾ, ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਵੇਗਾ ਕਿ ਵਿੱਤੀ ਸੰਸਥਾਨ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਏਜੰਟਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਤੇ ਜਵਾਬਦੇਹ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਹਿਤਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਬਾਰੇ ਇਕ ਲਿਖਤੀ ਨੀਤੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸੰਭਾਵੀ ਹਿਤਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਦਰਮਿਆਨ ਹਿਤਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਖਪਤਕਾਰ ਕੋਲ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਹਿਤਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਤੋਂ ਖਪਤਕਾਰ ਦੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੰਭਾਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਟਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

• ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਏਜੰਟਾਂ ਵਲੋਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵਾਲਾ ਵਪਾਰਕ ਵਿਵਹਾਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਉਧਾਰ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜੋ ਖਪਤਕਾਰ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਵੇ।

• ਖਪਤਕਾਰ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਅੰਕੜੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਲਈ ਢੁੱਕਵੇਂ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਧੋਖਾਧੜੀ ਅਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

• ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਨਿਯਮਕ ਢਾਂਚਾ ਜੋ ਪੈਸੇ ਭੇਜਣ ਲਈ ਲਾਗਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਕਤਾ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਖਪਤਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਲਾਗਤ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚ, ਵਟਾਂਦਰਾ ਦਰਾਂ, ਸਾਰੀਆਂ ਫੀਸਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਲਾਗਤਾਂ ਜੋ ਪੈਸੇ ਭੇਜਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਨਾ ਭੇਜ ਸਕਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਉਪਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਮੈਂਬਰ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਸਮਾਵੇਸ਼, ਵਿੱਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਖਪਤਕਾਰ ਨੀਤੀਆਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਆਲਮੀ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਮਿਆਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਢੁਕਵਾਂ ਹੋਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨਿਕ ਹਾਲਾਤ ਮੁਤਾਬਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਲਈ ਦੂਜੇ ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਭਾਈਵਾਲੀ ਕਰ ਸਕਣ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਕੇ ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼ ਆਰਥਿਕ ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਗਰੁੱਪ 20 ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਗਰੁੱਪ 20 ਦੇ ਨਵੀਨਤਮ ਵਿੱਤੀ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਦੀਆਂ ਵਿੱਤੀ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਚੰਗੀਆਂ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਨੂੰ ਮਾੜੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਵਲੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਚੈਂਕਿੰਗ ਲੋਕਪਾਲ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਹੱਲ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਤੀ ਸੱਨਅਤ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਬੈਂਕਾਂ, ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ, ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ ਕੰਪਨੀਆਂ, ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀਆਂ, ਖਪਤਕਾਰ ਵਿੱਤ, ਸਟਾਕ ਦਲਾਲੀ, ਨਿਵੇਸ਼ ਫੰਡ, ਮਿਯੂਚਲ ਫੰਡ ਆਦਿ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, “ਵਾਇਸ ਸੋਸਾਇਟੀ” ਵਲੋਂ 150 ਵਿੱਤੀ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦਾ ਇਕ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਬੀਮਾ ਨਿਯਮਕ ਅਥਾਰਿਟੀ, ਸਕਿਉਰਿਟੀਜ਼ ਐਂਡ ਐਕਸਚੇਂਜ ਬੋਰਡ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (ਐੱਸ ਈ ਬੀ ਆਈ) ਫਾਰਵਰਡ ਮਾਰਕੀਟ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ), ਮਿਯੂਚਲ ਫੰਡ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖਪਤਕਾਰ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵਿੱਤੀ ਕੰਪਨੀਆਂ, ਨਿਵੇਸ਼ ਫੰਡ ਆਦਿ ਕੋਲ ਇਕ

ਵੱਡਾ ਖੇਤਰ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਵਾਸਤਵਿਕ ਜੰਗਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਗੁਆਚਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਥੇ, ਸਮਾਵੇਸ਼ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਿੰਦੂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਖਰਤਾ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰ ਹਨ। ਕੇਰਲ ਵਰਗੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹਾਲਾਤ ਅਸਾਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ ਵੱਧ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਔਰਤਾਂ ਵਿੱਚ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੁੱਝ ਦੂਜੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਤੱਕ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਹਾਲੀਆ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਨ ਧਨ ਯੋਜਨਾ ਨੇ ‘ਵਿੱਤੀ ਸਮਾਵੇਸ਼’ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਅਧੀਨ 350 ਮਿਲੀਅਨ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਖਾਤਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਾਤਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਲਾਭ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ (ਡੀ ਬੀ ਟੀ) ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਲਾਭਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਹਿਤ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਚੋਲੇ ਦੇ ਪੈਸਾ ਸਿੱਧਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਚੋਲਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੌਖੀ ਤਬਦੀਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੌਮੀ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ‘ਸਮਾਵੇਸ਼’ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੱਕ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਸੰਦ ਆਈ ਟੀ (ਸੂਚਨਾ ਤਕਨੀਕ)

ਸੀ, ਹੁਣ ਉਹ ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਸਨਅਤ, ਆਪਣੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਾਲ, ਨਿੱਜੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਪੈਸੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

“ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਬੇਹਤਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਣ ਦਾ ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਮੀਰਾਂ ਲਈ ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪੈਸੇ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।” ਪਰ ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਚੰਗੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਉਪਾਅ

ਲਗਾਤਾਰ ਬਦਲ ਰਹੇ ਖਪਤਕਾਰ ਹਿੱਤਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ, ਜਿਥੇ ਠੀਕ ਹੋਵੇ, ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖਪਤਕਾਰ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਫਿਕਰ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਖਾਣਾ, ਪਾਣੀ, ਦਵਾਈਆਂ, ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਸਹੂਲਤਾਂ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੈਰ-ਸਪਾਟਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਵੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਤਪਾਦ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ, ਢੁਕਵੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਵੰਡ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਮਿਆਰੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਲੇਬਲਿੰਗ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਖੋਜ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਲਈ ਵੀ ਨੀਤੀਆਂ ਅਪਣਾਈਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਮੌਜੂਦਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਖਾਣਾ : ਖਾਣੇ ਬਾਰੇ ਕੌਮੀ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਸਮੇਂ ਮੈਂਬਰ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(ਲੇਖਕ ਕੇਂਦਰੀ ਖਪਤਕਾਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਬਾਰੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਕੈਬਿਨੇਟ ਸਕੱਤਰ ਸਮੇਤ ਕਈ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਕੱਤਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਅ ਚੁੱਕੇ ਹਨ)

e-mail : drgsundaram@yahoo.com

ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ : ਨਵੇਂ ਰਾਹ

 ਪ੍ਰਸ਼ਾ ਪ੍ਰਿਮਾਜੀ

ਪ੍ਰਸਤਾਵਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਖਪਤਕਾਰੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ। ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੁਕਸਦਾਰ ਉਤਪਾਦ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੱਟ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉਸ ਉੱਤੇ ਹੋਵੇਗੀ। ਜੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਨਵਾਂ ਪ੍ਰਸਤਾਵਤ ਕਾਨੂੰਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਿਆਵੇਗਾ।

ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਇਕ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖਪਤਕਾਰ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿਵਸ ਇਸ ਦਸੰਬਰ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ (ਸੀ ਪੀ) ਕਾਨੂੰਨ, 1986 ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਮਨਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਕਿ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਲੈਣੀ ਹੈ।

ਇਹ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੇ ਬਦਲਵੇਂ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਬਦਲਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਸੀ ਪੀ ਕਾਨੂੰਨ ਇਕ ਰਾਹ ਬਦਲਣ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਖਪਤਕਾਰੀ ਢਾਂਚਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਤੱਥ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿ ਮਾਰਕੀਟ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਡਿਜੀਟਲ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖਾਮੀਆਂ ਉਘਾੜੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਇਕ ਨਵੇਂ ਸੁਧਰੇ ਹੋਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਲੈ ਸਕੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ ਪੀ ਬਿੱਲ, 2015 ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ 10 ਅਗਸਤ 2015 ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਪੀਕਰ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖੁਰਾਕ, ਖਪਤਕਾਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਵੰਡ ਮੰਤਰਾਲਾ ਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀ ਨੇ 26 ਜੁਲਾਈ, 2016 ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਕਈ ਅਹਿਮ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ

ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੇ ਸਰਦ ਰੁੱਤ ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸਤਾਵਤ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ 1986 ਦੇ ਸੀ ਪੀ ਕਾਨੂੰਨ, ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਸਫਲਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਸਫਲਤਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਝਾਤ ਮਾਰਨੀ ਪਵੇਗੀ।

1986 ਦਾ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ

ਸਭ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, 1986 ਦਾ ਸੀ ਪੀ ਕਾਨੂੰਨ ਇਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ 6 ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਹਨ - ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਚੁਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਸੁਣੇ ਜਾਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਖਪਤਕਾਰ ਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹੱਲ ਕਰਵਾਉਣ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਗਲਤ ਅਤੇ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਵਪਾਰ ਰਵਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਵਿਰੁੱਧ ਅਧਿਕਾਰ। ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ 'ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕੌਂਸਲ' ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ। ਸੂਬਾਈ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ 'ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ' ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਗੀਆਂ।

ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਨੁਕਤਾ ਤਿੰਨ ਪੜਾਵੀ ਸਲਾਹਕਾਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਨੁਕਸਦਾਰ ਸਮਾਨ, ਨਾਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਵਪਾਰਕ ਰਵਾਇਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉੱਤੇ

ਵਧੇਰੇ ਪੈਸੇ ਵਸੂਲਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਵਕੀਲਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਨੂੰ ਆਸਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਅਤੇ ਗੈਰ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਇਕ ਪੈਨਲ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਝਗੜਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਉੱਤੇ ਹੱਲ ਕਰੇਗਾ।

ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਿਪਟਾਰਾ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਈ ਛੋਟੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਸਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮੀਆਂ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ, ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਘਟੀਆ ਵਸਤਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਉਹ ਗੈਰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਉੱਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਉਣ, ਗੈਰ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਰੋਕਣ ਅਤੇ ਗੁਮਰਾਹਕੁੰਨ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਖਪਤਕਾਰੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਢੁੱਕਵਾਂ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿਵਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਖਰਚੇ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਦਿਵਾਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਸਥਾਪਤ ਹੋਏ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਹੜ ਹੀ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਖੇਤਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਚੁਨ ਵਿਕ੍ਰੇਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਦਾਰ ਵਸਤਾਂ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ, ਵਿਕਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਾੜੀ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ, ਵੱਧ ਪੈਸੇ ਵਸੂਲਣ ਅਤੇ ਗਲਤ ਵਪਾਰਕ ਢੰਗ ਅਪਣਾਉਣ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁੰਮਰਾਹਕੁੰਨ

ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਣਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਕਾਰਨ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੇਵਾ ਖੇਤਰ ਨੇ ਵੀ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਝੱਲਿਆ। ਡਾਕ ਅਤੇ ਤਾਰ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਰੇਲਵੇ ਅਤੇ ਏਅਰ ਲਾਈਨਾਂ, ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਅਦਾਰੇ ਅਤੇ ਅਸਟੇਟ ਏਜੰਸੀਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬੈਂਕਾਂ ਅਤੇ ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀਆਂ, ਹਸਪਤਾਲ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ, ਵਕੀਲਾਂ ਅਤੇ ਆਰਕੀਟੈਕਟਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਟ੍ਰੇਵਲ ਏਜੰਟਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ੋਅਰ ਦਲਾਲਾਂ, ਡਾਈਕਲੀਨਰਾਂ ਅਤੇ ਦਰਜ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮੈਰਿਜ ਬਿਊਰੋ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਹਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਗਲਤ ਵਪਾਰਕ ਢੰਗ ਅਪਣਾਉਣ ਕਾਰਨ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਘਸੀਟਿਆ ਗਿਆ। ਕਈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਫੈਸਲੇ ਚੋਟੀ ਦੀ ਖਪਤਕਾਰ ਅਦਾਲਤ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕਿਲਾਬੰਦੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਮਿਲੀ।

ਪਰ ਖਪਤਕਾਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਮਿਲੇ ਫਤਵੇ ਉੱਤੇ ਪੂਰਾ ਉਤਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀਆਂ

ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਿੱਤਾਂ

ਦੇ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਏ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਉੱਤੇ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈਆਂ ਗਈਆਂ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧੀਮਾ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਉੱਤੇ ਦੁੱਖ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਗਿਆ। ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਦੇਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਈ, ਗੈਰ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਢੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਆਈਆਂ ਅਤੇ ਵਕੀਲਾਂ ਵਲੋਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਤਰੀਕਾਂ ਮੰਗੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਵਾਅਦੇ ਅਨੁਸਾਰ 'ਸਾਦਾ, ਤੇਜ਼ ਅਤੇ ਘੱਟ ਖਰਚੇ' ਹੱਲ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਇਆ ਗਿਆ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਲੋਂ ਜੋ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਉਸ ਨਾਲ ਕਈ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਵਧੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੋਰਮਾਂ ਕੋਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਨਿਰਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਹੋਏ। (ਵੇਰਵੇ ਲਈ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ 'ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਅਦਾਲਤਾਂ' ਪੁਸ਼ਪਾ ਗਿਰੀਮਾਜੀ, ਯੋਜਨਾ ਫਰਵਰੀ 2009 ਦਾ ਅੰਕ ਵੇਖੋ)।

ਜਨਵਰੀ 2013 ਵਿੱਚ ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਪਬਲਿਕ ਐਡਮਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ (ਆਈ ਆਈ ਪੀ ਏ) ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ 'ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ' ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਜਾਇਜ਼ਾ ਰਿਪੋਰਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ। 1994 ਵਿੱਚ ਆਈ ਆਈ ਪੀ ਏ ਵਲੋਂ ਜਾਰੀ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ('ਸੀ ਪੀ ਏ 1986' ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਦਸੰਬਰ 1994) ਅਤੇ ਕੰਪਟ੍ਰੋਲਰ ਐਂਡ ਆਡੀਟਰ ਜਨਰਲ ਦੀ 2004 ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ (2004-2005 ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਆਡਿਟ ਰਿਪੋਰਟ ਨੰਬਰ 14) ਵਾਂਗ ਹੀ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਨਿਆਂ ਸਿਸਟਮ ਬਾਰੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾੜੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸੀ। ਰਿਪੋਰਟ ਨੇ ਖਪਤਕਾਰੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਸ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸਸਤੀ ਦਰ ਉੱਤੇ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ

ਕੰਮ ਸੰ.	ਏਜੰਸੀ ਦਾ ਨਾਂ	ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਾਖਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਾਮਲੇ	ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਨਿਪਟਾਏ ਗਏ ਮਾਮਲੇ	ਬਕਾਇਆ ਪਏ ਮਾਮਲੇ	ਨਿਪਟਾਏ ਗਏ ਕੁੱਲ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ
1	ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ	113117	97571	15546	86.26 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ
2	ਸੂਬਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨ	760786	651797	108989	85.67 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ
3	ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫੋਰਮਜ਼	3995088	3692798	302290	92.43 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ
	ਕੁੱਲ	4868991	4442166	426825	91.23 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ

ਸਰੋਤ : ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਪਤਕਾਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ

ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਖਪਤਕਾਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਘੱਟ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਨਾਂਹ-ਪੱਖੀ ਕਦਮ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦਾ ਇਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਖਤਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਰਿਪੋਰਟ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਿ ਸੀ ਪੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਖਪਤਕਾਰੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ 5 ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ 10 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ (ਕਰਨਾਟਕ, ਗੁਜਰਾਤ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਓਡੀਸ਼ਾ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ) ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਸਰਵੇਖਣ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਈਵਾਲਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਤਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ, ਦੇ ਇੰਟਰਵਿਊਜ਼ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਢੰਗ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਕੀਲ ਕਰਨੇ ਪਏ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਸਲਿਆਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦੇ ਹੱਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਹਿੰਗਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁੱਝ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਨਿਆਂ ਦੇ ਮਿਆਰ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਖਪਤਕਾਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰਾਲਾ ਨੇ ਕਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 1986 ਦੇ ਸੀ ਪੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ 1991, 1993 ਅਤੇ 2002 ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸੀ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੋਧਾਂ ਦੇ ਵੀ ਲੋੜੀਂਦੇ ਨਤੀਜੇ ਹਾਸਿਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ।

ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਆਂ

ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਇਕ ਸਮਾਂ ਹੱਦ ਮਿੱਥਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ 1986 ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ, ਜਦੋਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ 3 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸਮਾਂ ਸੀਮਾ ਮਿੱਥ ਦਿੱਤੀ ਗਈ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਟੈਸਟਿੰਗ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 5 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਸਮਾਂ ਸੀਮਾ ਮਿੱਥੀ ਗਈ)। ਇਸ ਵਿੱਚ 2002 ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰ ਤਦ ਤੱਕ ਕਾਫੀ ਦੇਰੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਖਪਤਕਾਰੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਕਈ ਮਾੜੇ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਆਈ ਆਈ ਪੀ ਏ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਰਫ 10.2 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਹੀ 3 ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੋ

ਸਕਿਆ ਅਤੇ 17.8 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ 5 ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਰਜ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਆਈ ਆਈ ਪੀ ਏ ਸਰਵੇ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ 40 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਖਪਤਕਾਰੀ ਫੋਰਮਾਂ ਵਿੱਚ 15 ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਕਮੀਆਂ

ਖਪਤਕਾਰੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਸਾਦਾ, ਤੇਜ਼ ਅਤੇ ਘੱਟ ਖਰਚੀਲਾ ਖਪਤਕਾਰੀ ਨਿਆਂ ਦੇ ਫਤਵੇ ਉੱਤੇ ਪੂਰਾ ਉਤਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਪੜਚੋਲ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ। ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਜੱਦੀ ਪੁਸ਼ਤੀ ਨੁਕਸ 1986 ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰ ਆਏ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ। (ਵੇਰਵੇ ਲਈ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ "ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਸਿਆਸੀ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਾਰਨ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਨ" ਪੁਸ਼ਪਾ ਗਿਰੀਮਾਜੀ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਟਾਈਮਜ਼, ਸਤੰਬਰ 15, 2013 ਵੇਖੋ)।

1986 ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਮਿਲੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਰੋਕਣ ਲਈ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਕਮੀ ਸੀ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਚਰਿੱਤਰ ਖਪਤਕਾਰ ਦੇ ਝਗੜਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਵਾਪਰਨੇ ਰੋਕਣ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨਾ ਸੀ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੀ ਪੀ ਕਾਨੂੰਨ, 1986 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ 'ਕਾਰਨਾਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼' ਦੇ ਬਿਆਨ ਉੱਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੋ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕੰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਾਕਤ ਰਹਿਤ ਸਿਫਾਰਸ਼ੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕੌਂਸਲਾਂ ਕੇਂਦਰੀ, ਸੂਬਾਈ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ। (ਜਿਥੇ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ)। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੌਂਸਲਾਂ ਵਲੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਤੇ ਸਿਰਫ ਸਿਫਾਰਸ਼ੀ ਹੀ ਸਨ (ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਿਯਮ ਦਾ ਨਿਯਮ 7)।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ 6

ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਇਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ - ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ। ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਖਪਤਕਾਰ ਨਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਫੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲਾ ਇਕ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਦੇ ਬਾਕੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਖਪਤਕਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਨੁੱਤਾਈਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਘਾਟੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

10 ਦਸੰਬਰ, 1986 ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਿੱਲ ਉੱਤੇ ਹੋਈ ਬਹਿਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਸਿਵਲ ਸਪਲਾਈ ਮੰਤਰੀ ਐੱਚ ਕੇ ਐੱਲ ਭਗਤ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ। ਬਿੱਲ ਦੇ ਇਸ ਸੁਭਾਅ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹੱਦ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਸਿਹਤਮੰਦ ਇੱਛਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਆਸ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਗਈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਸਥਾ ਇਕ ਅਹਿਤਿਆਤੀ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਵਜੋਂ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਮਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗੀ। ਸੁਲਾਹ ਸਫਾਈ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਧੀਮੇ ਅਮਲ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਢੰਗ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਰ ਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਅਤੇ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤਾਂ ਜਿਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਉਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਦਾ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀਆਂ।

ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ

ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਸੰਸਦ ਵਲੋਂ 1986 ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਅਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਜਿਹਾ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਆਰਥਿਕ ਖੁੱਲ੍ਹਦਿਲੀ ਵਾਲਾ ਅਮਲ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ 5 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਇਆ। ਇਕ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਮਾਰਕੀਟ ਵਾਲੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਮਿਆਰ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਮੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਦੂਰਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹਵਾਬਾਜ਼ੀ ਖੇਤਰ ਸਮੇਤ ਕਈ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਤਿੱਖੀ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਨਾਲ ਧੋਖਾਧੜੀ ਅਤੇ ਗਲਤ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਵਧਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਜੀਟਲ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਰਸਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਇਕ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਪਿੰਡ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਮੌਕੇ ਅਤੇ ਲਾਭ ਹਾਸਿਲ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨਾਲ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਇਕ ਨਵਾਂ ਢਾਂਚਾ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਆਨਲਾਈਨ ਧੋਖਾਧੜੀ, ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਕਰਨਾ, ਏ ਟੀ ਐੱਮ ਕਾਰਡ ਦੀ ਹੇਰਾਫੇਰੀ, ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ ਦੀ ਕਲੋਨਿੰਗ ਆਦਿ ਦਾ ਭੇਤ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਲਈ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉੱਤੇ ਨੇੜਿਓਂ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਇਸ ਡਿਜੀਟਲ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਅਤੇ ਕਈ ਹੱਲ ਵੀ ਨਿਕਲੇ ਜੋ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਅੱਜ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਬਦਲਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ।

ਨਵੀਂ ਸਵੇਰ

ਪ੍ਰਸਤਾਵਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਕ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸੰਸਥਾ - ਕੇਂਦਰੀ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਥਾਰਿਟੀ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਇਸ ਅਥਾਰਿਟੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਇਕ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ 5 ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਕਿ 5 ਬਿਊਰੋਜ਼ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨਗੇ। ਇਹ ਬਿਊਰੋ ਹਨ - (ੳ) ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ (ਅ) ਕੁਆਲਿਟੀ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਅਤੇ ਮਿਆਰ (ੲ) ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ (ਸ) ਨਾਜਾਇਜ਼ ਵਪਾਰ ਢੰਗਾਂ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁੰਮਰਾਹਕੁੰਨ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ, ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਅਤੇ (ਹ) ਖਪਤਕਾਰੀ ਠੇਕਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਢੰਗ ਦੀ ਖਪਤਕਾਰੀ ਪ੍ਰੈਸ਼ਾਨੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ।

ਪ੍ਰਸਤਾਵਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਖਪਤਕਾਰੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਖਪਤਕਾਰ ਵਿਚੋਲਗੀ ਸੈੱਲ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਗੀਆਂ ਜੋ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਸੂਬਾਈ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣਗੇ ਤਾਂ ਕਿ ਮਸਲਿਆਂ ਦਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਹੋ ਸਕੇ।

ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੁਕਸਦਾਰ ਉਤਪਾਦ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੱਟ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉਸ ਉੱਤੇ ਹੋਵੇਗੀ। ਜੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਨਵਾਂ ਪ੍ਰਸਤਾਵਤ ਕਾਨੂੰਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਿਆਵੇਗਾ।

(ਲੇਖਿਕਾ ਇਕ ਕਾਲਮਨਵੀਸ, ਖਪਤਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮਾਹਿਰ ਹੈ। ਉਹ ਖਪਤਕਾਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਸੀ ਪੀ ਬਿੱਲ 2015 ਦਾ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਸੀ)

e-mail :pgirimaji@gmail.com

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ

✍ ਚੰਦਰਕਾਂਤ ਲਹਾਰੀਆ

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਕ ਨਵੀਂ ਕੌਮੀ ਸਿਹਤ ਨੀਤੀ (2017) ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਹਤ ਦੇ ਦਾਇਰੇ (ਯੂ ਐੱਚ ਸੀ) ਹੇਠ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇਕ ਨੀਤੀਗਤ ਚਰਚਾ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਯੂ ਐੱਸ ਸੀ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਰਗਰਮ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਇਕ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਅ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਖਪਤਕਾਰ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ (ਜਾਂ ਸੰਗਠਨ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਰੈਫਰੀਜਰੇਟਰ, ਖਾਣ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ) ਜਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਆਪਣੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਲੈਣੀ)। ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਵਟਾਂਦਰੇ ਵਿੱਚ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਖਰੀਦਦਾਰ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਜੇ ਇਹ ਵਪਾਰਕ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਹੈ) ਜਾਂ ਖਪਤਕਾਰ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਜੇ ਉਹ ਖੁਦ ਵਰਤੋਂਕਾਰ ਹਨ)। ਅਜਿਹੇ ਲੈਣ ਦੇਣ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, 'ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਅਸਾਵਾਂਪਨ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਧਿਰ, ਜਾਂ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਖਰੀਦਣ ਵਾਲਾ/ਖਪਤਕਾਰ ਕੋਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਾਂ ਬੇਹਤਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਤਪਾਦ ਜਾਂ ਸੇਵਾ ਬਾਰੇ) ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਦੂਜੇ ਦੇ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਇਹ ਅਸਾਵਾਂਪਨ ਵੇਚਣ ਅਤੇ ਖਰੀਦਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ 'ਬਾਜ਼ਾਰੀ ਅਸਫਲਤਾ' ਦਾ ਜੋਖਮ ਵੀ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਆਰਥਿਕਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਬਾਜ਼ਾਰ ਸਾਰੇ ਆਧੁਨਿਕ ਸਮਾਜਾਂ ਲਈ, ਸਾਰੇ ਪੱਧਰਾਂ (ਸਥਾਨਕ, ਰਾਜ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ) ਉੱਤੇ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਸਰਕਾਰਾਂ ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਅਮਲਕਾਰੀ ਤੰਤਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਚੁੱਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਉੱਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਤਪਤੀ -

ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ (ਯੂ ਐੱਨ ਜੀ ਸੀ ਪੀ) ਹਨ ਜੋ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 16 ਅਪ੍ਰੈਲ 1985 ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਆਮ ਇਜਲਾਸ ਵਲੋਂ ਅਪਣਾਏ ਗਏ। ਯੂ ਐੱਨ ਜੀ ਸੀ ਪੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ, ਅਮਲਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਿਵਾਰਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਲਈ 'ਬੇਸ਼ਕੀਮਤੀ' ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂਬਰ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਕਾਨੂੰਨ, ਨਿਯਮ ਆਦਿ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਤਾਵਰਣਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਹ ਮੈਂਬਰ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਆਲਮੀ ਅਮਲਕਾਰੀ ਸਹਿਯੋਗ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਅਨੁਭਵ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਯੂ ਐੱਨ ਸੀ ਟੀ ਏ ਡੀ 2015)। ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਯੂ ਐੱਨ ਜੀ ਸੀ ਡੀ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ ਸੋਧ/ਸੁਧਾਰ/ਪਸਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਖੋਂ 1999 ਅਤੇ 2015 ਵਿੱਚ ਦੋ ਨਵੇਂ ਅਤੇ ਅਪਣਾਏ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁਲਕਾਂ ਵਲੋਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਰਣ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ, ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਹਨ। ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਧਿਆਨ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਤਪਾਦਾਂ ਜਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨ ਵੱਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਕੀਮਤ ਅਤੇ ਲੋੜ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ

1986 ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਮਾਰ ਸੀ। ਇਹ ਕੰਮ ਯੂ ਐੱਨ ਜੀ ਸੀ ਡੀ ਦੇ 1985 ਵਿੱਚ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਇਕ ਵਰ੍ਹਾ ਬਾਅਦ ਹੀ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਅਜਿਹੇ ਤੰਤਰ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟੀਚਾ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਉਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ। 15 ਦੇ ਕਰੀਬ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਐਕਟ/ਕਾਨੂੰਨ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜੋ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧਾ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। 1986 ਦਾ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਬਾਕਸ-1)।

1986 ਦੇ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਦਾ ਟੀਚਾ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਤ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖੈਨ ਕਰਨ ਉਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ, 1986 ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ, ਰਾਜ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਪੱਧਰ ਉਤੇ ਖਪਤਕਾਰੀ ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਏਜੰਸੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਤੇਜ਼ੀ

ਨਾਲ, ਸੌਖਿਆ ਅਤੇ ਘੱਟ ਖਰਚੀਲੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਜ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵੱਖਰੇ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਐਕਟ ਦਾ ਟੀਚਾ ਘੱਟ ਖਰਚੀਲੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਝਗੜੇ ਦੇ ਸਮਾਂਬੱਧ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਹਨ। ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਦਮ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਕਸ-1 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ

ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਮਾਣਯੋਗ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਲੋਂ ਡਾਕਟਰੀ/ਦੰਦਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ, ਹਸਪਤਾਲਾਂ, ਦਵਾਖਾਨਿਆਂ, ਨਰਸਿੰਗ ਹੋਮ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ, 1986 ਦੀ ਧਾਰਾ 2(1) (0) ਅਧੀਨ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਫੈਸਲੇ ਸੁਣਾਏ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੇ 'ਕੰਟਰੈਕਟ ਆਫ ਸਰਵਿਸ' ਅਤੇ 'ਕੰਟਰੈਕਟ ਫਾਰ ਸਰਵਿਸਿਜ਼' ਵਿਚਾਲੇ, ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਫਰਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰੀ ਪੇਸ਼ੇ ਹੇਠਲੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ 'ਕੰਟਰੈਕਟ ਫਾਰ ਸਰਵਿਸਿਜ਼' ਦੇ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਵੱਡਾ ਫਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਕ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਵਿਚਾਲੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਫਰਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੰਭਵ ਨਾ ਹੋ

ਬਾਕਸ-1

1. ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਸੰਬੰਧਿਤ

- ਦਿਮਾਗੀ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਐਕਟ, 2017
- ਐੱਚ ਆਈ ਵੀ/ਏਡਜ਼ ਐਕਟ, 2017
- ਅੰਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਮਿਆਰ ਐਕਟ, 2006
- ਮਨੁੱਖੀ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਰੋਪਣ ਐਕਟ, 1994
- ਨਵਜਾਤ ਲਈ ਦੁੱਧ ਦੇ ਵਿਕਲਪ, ਫੀਡਿੰਗ ਬੋਤਲਾਂ ਅਤੇ ਨਵਜਾਤ ਖੁਰਾਕ (ਉਤਪਾਦਨ, ਪੂਰਤੀ ਅਤੇ ਵੰਡ ਦਾ ਨਿਯਮਨ) ਐਕਟ, 1992
- ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ, 1986
- ਅੰਨ ਮਿਲਾਵਟ ਰੋਕਣ ਬਾਰੇ ਐਕਟ, 1954
- ਡ੍ਰੱਗ ਐਂਡ ਕਾਸਮੈਟਿਕ ਐਕਟ, 1940

2. ਵਿਆਪਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਖਪਤਕਾਰ

- ਕੰਪੀਟੀਸ਼ਨ ਐਕਟ, 2002
- ਐਨਵਾਇਰਨਮੈਂਟ ਪ੍ਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਐਕਟ, 1986
- ਪ੍ਰੀਵੈਂਸ਼ਨ ਆਫ ਬਲੈਕ ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਐਕਟ, 1980
- ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਐਕਟ, 1955
- ਪ੍ਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਆਫ ਸਿਵਲ ਰਾਈਟਸ ਐਕਟ, 1955
- ਫਰੂਟਸ ਪ੍ਰਾਡਕਟ ਆਰਡਰ, 1955
- ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਐਕਟ, 1955
- ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਪ੍ਰਾਡਕਟ ਐਕਟ, 1937
- ਸੇਲਜ਼ ਆਫ ਗੁੱਡਜ਼ ਐਕਟ, 1930
- ਇੰਡੀਅਨ ਕੰਟਰੈਕਟਸ ਐਕਟ, 1872

ਬਾਕਸ -2

ਸਕੇ। ਸਿਰਫ ਲੋਕੀ ਜਾਂ ਖਪਤਕਾਰ ਹੀ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਲਾਭਪਾਤਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਪੱਖ ਤੋਂ ਉਹ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ 'ਸਹਿ-ਉਤਪਾਦਕ' ਵੀ ਹਨ। ਲੋਕ/ਮਰੀਜ਼ ਜੋ ਨਿੱਜੀ ਪੱਧਰ ਉਤੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ (ਸਰੀਰਕ ਗਤੀਵਿਧੀ, ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਖਪਤ ਵਿੱਚ ਸੰਜਮ ਜਾਂ ਤੰਬਾਕੂ ਪੀਣਾ ਬੰਦ ਕਰਨ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਲੋਕ (ਅਤੇ ਮਰੀਜ਼) ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਡਾਕਟਰਾਂ/ਸੰਭਾਲ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਮੁਤਾਬਕ ਦਵਾਈਆਂ ਆਦਿ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਚੰਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁੱਝ ਦੂਸਰੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਤੇ ਤੰਤਰ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਅੰਜਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜਨਤਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਹੇਠ ਲਿਆਉਣਾ। ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਪਹਿਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਾਜਬ ਕੀਮਤਾਂ ਉਤੇ ਉਪਲਬਧ

ਹੋਣ। ਸਿਹਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਤਪਾਦਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਉਤੇ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਦੂਜੇ ਤੰਤਰ ਹਨ ਜੋ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਸੀਮਾ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਦੂਜਾ ਤੰਤਰ ਹੈ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦਾ ਮਿਆਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਕਿ ਸੇਵਾਵਾਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਮਿਆਰਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ, ਅਜਿਹਾ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਹਤ ਖੇਤਰ ਲਈ ਇੰਡੀਅਨ ਪਬਲਿਕ ਹੈਲਥ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ (ਆਈ ਪੀ ਐੱਚ ਐੱਸ) ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਲਿਨੀਕਲ ਐਸਟੈਬਲਿਸ਼ਮੈਂਟ (ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ) ਐਕਟ, 2010 ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਿਹਤ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਲਈ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਮਿਆਰਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਐਕ੍ਰੀਡੀਟੇਸ਼ਨ ਬੋਰਡ ਆਫ ਹਾਸਪਿਟਲਜ਼ ਐਂਡ ਹੈਲਥ ਕੇਅਰ ਪ੍ਰੋਵਾਈਡਰਜ਼ (ਐੱਨ ਏ ਬੀ ਐੱਚ) ਜਿਸ ਕੋਲ ਮਿਆਰ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਐੱਨ ਏ ਬੀ ਐੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਹਾਲੀਆ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ - ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਇਕੱਲੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਦਮਾਂ ਅਤੇ ਇਕਹਿਰੇ ਸਾਧਨ ਵਾਲੀ ਪਹਿਲ ਉਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਨਿਯਮਕ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹਨ ਪਰ ਅਧੂਰਾ ਅਮਲ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਕਤਾ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੂਰਕ ਤੰਤਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਉਸ ਚਰਚਾ ਦੀ ਪਿੱਠਭੂਮੀ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਖਪਤਕਾਰ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਅ ਸਕਦੀ ਹੈ : ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਹੱਕਾਂ ਅਤੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਪੱਖਾਂ (ਜਮਾਤੀ ਲਾਭਾਂ) ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੰਕਾਤਮਕ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ :

(ੳ) ਨੀਤੀਗਤ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇਣਾ (ਮੀਡੀਆ, ਸਿਵਲ ਸੋਸਾਇਟੀ) ਅਤੇ ਨੀਤੀਗਤ ਮੇਜ਼/ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਉਤੇ ਰੱਖਣਾ।

(ਅ) ਮੰਗ ਕਰਨੀ (ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਤੋਂ)

- ਲੋਕਮੁਖੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁੜ ਤੋਂ ਖਾਕਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ।
- ਜਨਸੰਖਿਆ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ : ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਨ ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਲੋਂ ਧਿਆਨ ਹਟਾਉਣਾ।
- ਮੁਢਲੀ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਕੇਂਦਰਾਂ ਉਤੇ ਵੱਧ ਨਿਵੇਸ਼।
- ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਅਤੇ ਰੋਕਥਾਮ ਵਾਲੀਆਂ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ।
- ਸਿਹਤ ਉਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਵੱਧ ਪੈਸਾ ਖਰਚਿਆ ਜਾਣਾ (ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਉਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ)।
- ਤੰਤਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਕਿ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਲੋਕ ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿੱਚ ਨਾ ਧਸ ਜਾਣ ਜਿਵੇਂ - ਸਮਾਜਿਕ ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ।

(ੲ) ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਤਾਂ ਕਿ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਾਅਦੇ ਪੂਰੇ ਹੋਣ।

(ੳ) ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਦਰਮਿਆਨ ਸੰਵਾਦ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ।

ਜਦੋਂ ਇਹ ਚਰਚਾ ਛਿੜ ਪਵੇ ਕਿ ਕੀ ਨਿੱਜੀ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮੁਫਤ ਡਾਕਟਰੀ ਸੰਭਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ, 1986 ਦੇ ਤਹਿਤ, 'ਖਪਤਕਾਰਾਂ' ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਕੁੱਝ ਕਦਮ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ :

ਕਲਿਨੀਕਲ ਐਸਟੈਬਲਿਸ਼ਮੈਂਟ (ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ) ਐਕਟ 2010

ਇਸ ਐਕਟ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਕਲਿਨੀਕਲ ਐਸਟੈਬਲਿਸ਼ਮੈਂਟ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਮਿਆਰ ਪੂਰੇ ਕਰਦੇ ਹੋਣ, ਅਥਾਰਿਟੀ ਕੋਲ ਪੰਜੀਕ੍ਰਿਤ ਹੋਣ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਲਾਜ ਦੇ ਮਿਆਰੀ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਣ। ਇਸ ਐਕਟ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਸਿਹਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬੇਈਮਾਨ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਇਕ ਕੇਂਦਰੀ ਐਕਟ ਹੈ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਾਂ ਵਲੋਂ ਹੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਕੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕਲਿਨੀਕਲ ਐਸਟੈਬਲਿਸ਼ਮੈਂਟਸ ਤੇ ਰਾਜ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਯਮ

ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਾਂ ਵਲੋਂ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮਨ, ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਤੇ ਤੰਤਰਾਂ ਦੀ ਲਾਗਤ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਐਕਟ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਡ੍ਰੱਗ (ਕੀਮਤ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ) ਆਰਡਰ (ਡੀ ਪੀ ਸੀ ਓ), 2013

ਇਹ ਹੁਕਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਬਾਰੇ ਐਕਟ, 1995 ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ 1995 ਦੇ ਡ੍ਰੱਗ ਪ੍ਰਾਈਸ ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ ਨੂੰ ਨਕਾਰਾ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਡੀ ਪੀ ਸੀ ਓ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਕੀਮਤ

ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਮਰੀਜ਼ਾਂ/ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਕੁੱਲ ਲਾਗਤ ਦਾ 2 ਤਿਹਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਵਲੋਂ ਬਣਾਈ ਇਕ ਹੀ ਦਵਾਈ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਅੰਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਡੀ ਪੀ ਸੀ ਓ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ (ਈ ਡੀ ਐੱਲ) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਵਿੱਤੋਂ ਬਾਹਰੀ ਕੀਮਤ ਨਾ ਤਾਰਨੀ ਪਵੇ। ਇਸ ਆਰਡਰ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਟੈਟ ਅਤੇ ਇਮਪਲਾਂਟ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਲਾਗਤ ਘੱਟ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਇਕ ਤੰਤਰ ਵੀ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣਾਂ

ਪਿਛਲੇ ਕੁੱਝ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜੈਨਰਿਕ ਦਵਾਈਆਂ ਲਿਖਣ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਵੀ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਇਕ ਪਹਿਲ ਵਜੋਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅਗਾਂਹ ਦਾ ਰਸਤਾ

ਭਾਵੇਂ ਭਰਤ ਨੇ ਕਾਫੀ ਪੈਂਡਾ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਾਲੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਕਦਮ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਿਹਤ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬਾਰੇ :

ਸਿਹਤ ਖੇਤਰ ਲਈ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਉਣਾ

ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਪਹੁੰਚ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ ਹੋਵੇ (1) ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨਾ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜਟਿਲਤਾਵਾਂ ਵੱਲ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਅਤੇ (2) ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਉਣਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ ਇਕ ਤੀਜਾ ਭਾਗ 'ਸਿਹਤ ਸਿੱਖਿਆ' ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ

ਭਾਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ 'ਖਪਤਕਾਰ ਜਾਗਰੂਕਤਾ', 'ਸਿਹਤ ਸਿੱਖਿਆ' ਅਤੇ 'ਸਿਹਤ ਸਾਖਰਤਾ' ਦਾ ਇਕ ਢੁੱਕਵਾਂ ਮਿਸ਼ਰਣ, ਸਿਹਤ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬੇਹਤਰ ਸੁਧਾਰ ਸਿਹਤ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਕ ਜਾਗਰੂਕ ਖਪਤਕਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਕੁੱਲ ਸਿਹਤ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ (ਬਾਕਸ-2)। ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਸਿਹਤ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਾਖਰਤਾ ਲਈ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

ਸਭਿਆ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਨਾਲ ਤੋਰਨਾ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਤੰਤਰਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ

ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿੱਚ ਗ਼ੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦਾ ਸਾਥ ਮਿਲਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਭਿਆ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸੰਗਠਨ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਭਾਈਚਾਰਕ ਢਾਂਚੇ ਜਿਵੇਂ ਮਹਿਲਾ ਅਰੋਗਾਏ ਸਮਿਤੀਆਂ (ਜੋ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੌਮੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਿਹਤ ਮਿਸ਼ਨ ਤਹਿਤ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ) ਅਤੇ ਕੌਮੀ ਸਿਹਤ ਮਿਸ਼ਨ ਅਧੀਨ ਆਸ਼ਾ ਕਾਮੇ ਸਿਹਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਨਿਭਾਅ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਆਈ ਸੀ ਟੀ, ਐੱਮ ਹੈਲਥ, ਰਵਾਇਤੀ ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਮੰਚਾਂ ਦੀ ਉੱਭਰ ਰਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ

ਉਪਰੋਕਤ ਤੰਤਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਾਸ ਮੀਡੀਆ (ਪ੍ਰਿੰਟ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਣ) ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਜਾਗਰੂਕਤਾ, ਸਿਹਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੂਚਨਾ ਤੇ ਸੰਚਾਰ ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਮੋਬਾਈਲ ਅਧਾਰਤ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਮੰਚਾਂ ਦੀ ਉੱਭਰ ਰਹੀ ਤਾਕਤ ਖਪਤਕਾਰ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਥੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤਣ ਦੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਧਨ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਵੀ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ ਪੁਸ਼ਟੀਯੋਗ ਜਾਣਕਾਰੀ ਫੈਲਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਬਾਕੀ ਸਫ਼ਾ 50 ਉੱਤੇ

ਖਪਤਕਾਰ ਲਈ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ

ਟੀ ਐੱਨ ਅਸ਼ੋਕ

ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਆਲਮੀ ਮਿਆਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸੌਖ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਰਲ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਘਰੇਲੂ ਪੱਧਰ ਉਤੇ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਮਕਸਦ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵਿਕਰੀ ਕਰ, ਆਬਕਾਰੀ, ਚੁੰਗੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਕਰਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਕ ਟੈਕਸ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਭਰ ਵਿੱਚ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਨੂੰ ਨਿਰਵਿਘਨ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ। ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਵਪਾਰ ਲਈ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਦੇ ਦੀਰਘਕਾਲੀ ਲਾਭ ਬੇਅੰਤ ਹੋਣਗੇ।

ਵ ਸਤੂ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰ (ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ) ਨੂੰ 1 ਜੁਲਾਈ 2017 ਨੂੰ ਧੂਮ ਧੜੱਕੇ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਐਲਾਨ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੋਨਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਬੈਠਕ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸੌਖ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਆਲਮੀ ਮਿਆਰਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਮੁਲਕ ਭਰ ਵਿੱਚ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕਹਿਰਾ ਕਰ ਲਾਉਣਾ ਸੀ।

ਪਰੰਤੂ, ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਇਸ ਕਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਮੱਧ-ਵਰਗ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਕਰ ਦਾ ਅਸਰ, ਖਾਣਾ ਖਾਣ, ਸਫਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਜਾਂ ਛੋਟੇ ਉੱਦਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਉਤੇ ਪਿਆ ਹੈ। ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਕੌਸਲ ਵਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਉਤੇ ਗੌਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸਮਾਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਵਿੱਚ ਗਲਤ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ? ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ... ਇਹ ਆਲਮੀ ਮਿਆਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਕੌਸਲ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਸੋਧਾਂ ਵੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਦੂਜੀ ਗਲਤੀ ਜੋ ਜਾਪਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਵਸਤਾਂ ਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਚਾਰ ਪੜਾਵੀ ਕਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਵਰਗ ਵੰਡ ਜੋ 5 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ, 12 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ, 18 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ, 28 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਹੈ।

ਆਓ ਵੇਖੀਏ ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਖਪਤਕਾਰਾਂ

ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਉਤੇ ਕੀ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੈ।

ਲੰਮੀ ਚੌੜੀ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਉਪਰੰਤ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਕੌਸਲ ਵਲੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੇਵਾ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਰ ਸਲੈਬਾਂ ਤਹਿਤ ਦਰਾਂ ਤੈਅ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਉਤੇ ਆਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨਾਲ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀਆਂ ਚੋਰ ਮੋਰੀਆਂ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਰਥਚਾਰੇ ਨੂੰ ਹੁਲਾਰਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਪੂਰਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਿੱਧੇ ਕਰਾਂ ਨੂੰ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸੀ।

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ 0 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ, 5 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ, 12 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ, 18 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਅਤੇ 28 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਦਰਾਂ ਤੈਅ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। 50 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਸਤਾਂ ਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ 18 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਕਰ ਦਰ ਅਧੀਨ ਆ ਗਈਆਂ। ਇਹੀ ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਰੋਜ਼ਮਰਾ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਖੀਰਲੇ ਵਰਤੋਂਕਾਰ ਦੀ ਜੇਬ ਉਤੇ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵੇਰਵੇ ਸਹਿਤ ਮੁੱਲਾਂਕਣ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜੁੱਤੇ ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ/ਵਸਤਰ : 500 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੀਮਤ ਦੇ ਜੁੱਤਿਆਂ ਉਤੇ 18 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦਰ 14.41 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਸੀ। ਪਰ 500 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੀਮਤ ਦੇ ਜੁੱਤਿਆਂ ਉਤੇ ਕਰ ਦਰ ਘਟਾ ਕੇ 5 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ 500 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੀਮਤ ਵਾਲੇ ਜੁੱਤੇ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਜੇਬ ਜ਼ਿਆਦਾ ਢਿੱਲੀ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ।

ਰੈਡੀਮੇਡ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਰ ਮੌਜੂਦਾ 18.16 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ 12 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸਸਤੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਟਰੈਡ ਦੇ ਮਗਰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਫੈਸ਼ਨਪ੍ਰਸਤ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਲਈ ਵੱਡੀ ਰਾਹਤ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਕੈਬ ਅਤੇ ਟੈਕਸੀ ਦੇ ਝੂਟੇ : ਓਲਾ ਜਾਂ ਉਬਰ ਟੈਕਸੀ ਉਤੇ ਸਫ਼ਰ ਸਸਤਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਆਨਲਾਈਨ ਟੈਕਸੀ ਬੁੱਕ ਕਰਨ ਉਤੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲਾ ਟੈਕਸ 6 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ 5 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ : ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਤਹਿਤ ਹਵਾਈ ਟਿਕਟਾਂ ਦੀ ਇਕਾਨਮੀ ਕਲਾਸ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਉਤੇ 5 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਟੈਕਸ ਲੱਗੇਗਾ ਪਰ ਬਿਜ਼ਨਸ ਕਲਾਸ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਉਤੇ ਟੈਕਸ ਦੀ ਦਰ 12 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਿਜ਼ਨਸ ਕਲਾਸ ਦੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਟਿਕਟਾਂ ਲਈ ਵੱਧ ਪੈਸਾ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਹਾਲੇ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਿ ਆਮ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਲਈ ਘੱਟ ਟੈਕਸ ਦਾ ਲਾਭ ਹਵਾਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ਰੇਲ ਕਿਰਾਇਆ : ਇਥੇ ਕੋਈ ਹਾਂ ਪੱਖੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਕਰ ਦਰ 4.5 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 5 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ ਵਪਾਰਕ ਫੇਰਿਆਂ ਲਈ ਸਫਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯਾਤਰੀ ਆਪਣੀਆਂ ਰੇਲ ਟਿਕਟਾਂ ਉਤੇ ਇਨਪੁਟ ਟੈਕਸ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਰਚੇ ਘੱਟ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਲੋਕਲ ਰੇਲਾਂ ਅਤੇ ਸਲੀਪਰ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਸਫਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਉਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ। ਪਰ ਫਸਟ ਕਲਾਸ ਅਤੇ ਏ.ਸੀ. ਵਿੱਚ ਸਫਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਸੇ ਦੇਣੇ ਪੈਣਗੇ।

ਸਿਨਮਾ ਟਿਕਟਾਂ : 100 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਹੇਠਲੀਆਂ ਸਿਨਮਾ ਟਿਕਟਾਂ ਉਤੇ 18 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਲੱਗੇਗਾ ਪਰ 100 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਉਤੇ 28 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਦਾ ਉੱਚ ਕਰ ਲੱਗੇਗਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉੱਤਰੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਿਨਮੇ ਦੇ ਸ਼ੌਕੀਨਾਂ, ਜਿਥੇ ਟਿਕਟਾਂ ਦੀ ਔਸਤ ਕੀਮਤ 175 ਤੋਂ 300 ਰੁਪਏ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ, ਉਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਸਰ ਪਵੇਗਾ। ਦੱਖਣ ਭਾਰਤ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ, ਜਿਥੇ ਜੈਲਲਿਤਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿਨਮਾ ਟਿਕਟਾਂ 125 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਹੋਣ ਉਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਵਿੱਚ ਸਿਨਮਾ ਵੇਖਣਾ ਮਹਿੰਗਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਲਾਏ ਸਥਾਨਕ ਕਰਾਂ ਕਰਕੇ ਟੈਕਸ ਦਰ ਵਧ ਜਾਵੇਗੀ। ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸੰਭਾਵੀ ਵਿਰੋਧ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ, ਤਾਮਿਲ ਅਤੇ ਤੇਲਗੂ ਫਿਲਮ ਉਦਯੋਗ, ਜੋ ਸੱਭ

ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇ ਭਾਸ਼ੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵਲੋਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਕੇ ਸਥਾਨਕ ਕਰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਮਸਲਾ ਹਾਲੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜੀਵਨ ਬੀਮਾ ਪ੍ਰੀਮੀਅਮ : ਪਾਲਿਸੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰੀਮੀਅਮ ਦੀ ਰਕਮ ਵਧ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਫੋਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਟਰਮ ਅਤੇ ਐਨਡਾਓਮੈਂਟ ਪਾਲਿਸੀ ਪ੍ਰੀਮੀਅਮ ਉਤੇ ਪਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵਨ, ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਆਮ ਬੀਮਾ ਉਤੇ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਦਰਾਂ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਮਿਊਚਲ ਫੰਡ ਦੇ ਲਾਭ : ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਦਾ ਮਿਊਚਲ ਫੰਡ ਨਿਵੇਸ਼ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਲਾਭ ਉਤੇ ਵੀ ਅਸਰ ਪਵੇਗਾ ਤੇ ਇਹ ਲਾਭ ਸੀਮਤ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਦੀ ਈ ਆਰ, ਮਤਲਬ ਮਿਊਚਲ ਫੰਡ ਦੀ ਟੋਟਲ ਐਕਸਪੋਜ਼ ਰੇਸ਼ੋ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉਤੇ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਟੀ ਈ ਆਰ ਨੂੰ ਆਮ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਮਿਊਚਲ ਫੰਡ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਖਰਚਾ ਅਨੁਪਾਤ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ 3 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ ਲਾਭ ਘਟ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦ ਤੱਕ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮਿਊਚਲ ਫੰਡ ਕੰਪਨੀ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਨਾ ਲੈ ਲਵੇ, ਪਰ ਮਾਹਰਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਮਾਮੂਲੀ ਫਰਕ ਹੀ ਪਵੇਗਾ।

ਗਹਿਣੇ : ਸੋਨੇ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਥੋੜ੍ਹਾ ਮਹਿੰਗਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸੋਨੇ ਉਤੇ 3 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਅਤੇ ਗਹਿਣੇ ਬਣਾਉਣ ਉਤੇ 5 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਲੱਗੇਗਾ। ਸੋਨੇ ਉਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਟੈਕਸ ਦੀ ਦਰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ 2 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਸੀ ਅਤੇ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਦਰ ਮੌਜੂਦਾ 2 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 3 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਜਾਇਦਾਦ ਖਰੀਦਣਾ : ਨਿਰਮਾਣ ਅਧੀਨ, ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਰਹਿਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਿਹਾਇਸ਼ਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸਸਤੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਉਸਾਰੀ ਅਧੀਨ ਜਾਇਦਾਦ ਉਤੇ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਦਰ 18 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਟੈਕਸ ਦਰ ਇਨਪੁਟ ਟੈਕਸ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਕਰਕੇ 12 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਦੇ ਲਗਭਗ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਬਿਲਡਰ ਲਾਹਾ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਵਿੱਤੀ ਮਾਹਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰੀ ਸਹੂਲਤਾਂ :

ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ, ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਖਰਚੇ ਗਏ ਪੈਸੇ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਗਠਨਾਂ ਵਲੋਂ ਖਰੀਦੀਆਂ ਕੁਝ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਟੈਕਸਾਂ ਕਾਰਨ, ਉਹ ਵਾਧੂ ਬੋਝ ਖਪਤਕਾਰ ਉੱਤੇ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਹੋਟਲ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰਨਾ : ਹੋਟਲਾਂ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰਨਾ ਮਹਿੰਗਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਤਿੰਨ ਸਤਾਰਾ ਜਾਂ ਪੰਜ ਸਤਾਰਾ ਹੋਟਲ ਦੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ 2500 ਤੋਂ 10,000 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤਿ ਦਿਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ 1000 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਗਾ। ਪਰ 5000 ਤੋਂ ਉਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਰਾਏ ਉੱਤੇ 28 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਟੈਕਸ ਲੱਗੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੀੜਾਦਾਇਕ ਹੈ।

ਕਾਰ ਖਰੀਦਣਾ : ਭਾਰਤੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਾਰਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਛੋਟੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਸਮਤੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ 28 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਟੈਕਸ ਲੱਗੇਗਾ, ਚਾਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਡਲ, ਇੰਜਣ ਸਮਰੱਥਾ ਜਾਂ ਕੰਪਨੀ ਕੋਈ ਹੋਵੇ। ਪਰ 28 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਾਧੂ ਸੈੱਸ ਵੀ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇ ਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ 1 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ, 3 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਜਾਂ 15 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਛੋਟੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਘੱਟ ਟੈਕਸ ਦਾ ਲਾਭ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਆਟੋ ਉਦਯੋਗ ਮੰਦੀ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਕਮੀ ਉਦਯੋਗ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਸਿਰ

ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗੀ।

ਮੋਬਾਈਲ ਬਿੱਲ : ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਮੋਬਾਈਲ ਬਿੱਲ ਉੱਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਸੇ ਦੇਣੇ ਪੈਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਟੈਲੀਕਾਮ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਹੁਣ 18 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਲੱਗੇਗਾ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ 15 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਸੀ। ਪਰ, ਟੈਲੀਕਾਮ ਮਾਹਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਟੈਲੀਕਾਮ ਕੰਪਨੀਆਂ ਸਖਤ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਮੱਦੇ ਨਜ਼ਰ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲੈ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਏਅਰਟੈੱਲ, ਟਾਟਾ, ਵੋਡਾਫੋਨ, ਆਈਡੀਆ ਸੈਲੂਲਰ ਅਤੇ ਰਿਲਾਇੰਸ ਜੀਓ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਮਹਾਂਰਥੀ ਵੀ ਤਿੱਖੇ ਕੀਮਤ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮੋਬਾਈਲ ਟੈਲੀਫੋਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਰਿਲਾਇੰਸ ਜੀਓ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਨੇ ਵੱਡੀ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਮਚਾ ਰੱਖੀ ਹੈ।

ਰੈਸਤਰਾਂ ਬਿੱਲ/ਬਾਹਰ ਖਾਣਾ : ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਬਾਹਰ ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ ਕਾਫੀ ਮਹਿੰਗਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਰੈਸਤਰਾਂ ਦਾ ਬਿੱਲ ਇਸ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਖਾਣਾ ਏ.ਸੀ. ਵਿੱਚ ਖਾਧਾ ਹੈ ਜਾਂ ਗੈਰ ਏ.ਸੀ. ਰੈਸਤਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਸ਼ਰਾਬ ਨਹੀਂ ਵਰਤਾਉਂਦੇ। ਹੁਣ ਪੰਜ ਸਿਤਾਰਾ ਹੋਟਲਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਉੱਤੇ 18 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਗੈਰ ਏ.ਸੀ. ਰੈਸਤਰਾਂ 12 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਟੈਕਸ ਦਰ ਵਸੂਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਛੋਟੇ ਹੋਟਲਾਂ, ਢਾਬਿਆਂ ਅਤੇ 50 ਲੱਖ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਾਲਾਨਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰੈਸਤਰਾਂ ਤੋਂ 5 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ

ਹੈ।

ਆਈ ਪੀ ਐੱਲ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਆਯੋਜਨ : ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਖੇਡ ਆਯੋਜਨਾਂ ਜਿਵੇਂ ਆਈ ਪੀ ਐੱਲ ਉੱਤੇ 28 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਵਸੂਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ 20 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਦਰ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਟਿਕਟਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਧ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਆਯੋਜਨਾਂ ਜਿਵੇਂ ਥੀਏਟਰ, ਸਰਕਸ ਜਾਂ ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਜਾਂ ਲੋਕ ਨਾਚ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤੁਤੀ ਜਾਂ ਡਰਾਮਾ ਉੱਤੇ 18 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਦਰ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਹੈ।

ਡੀ ਟੀ ਐੱਚ ਅਤੇ ਕੇਬਲ ਸੇਵਾਵਾਂ : ਡੀ ਟੀ ਐੱਚ (ਡਾਇਰੈਕਟ ਟੂ ਹੋਮ) ਕਨੈਕਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਕੇਬਲ ਓਪਰੇਟਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪੈਸੇ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਟੈਕਸ ਦਰ 18 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 15 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਸੇਵਾ ਕਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰ 10 ਤੋਂ 30 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਮਨਪ੍ਰਚਾਵਾ ਪਾਰਕ : ਮਨਪ੍ਰਚਾਵਾ ਪਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਥੀਮ ਪਾਰਕਾਂ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਧ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ 15 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਟੈਕਸ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਅਧੀਨ ਵਧ ਕੇ 28 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਮੌਜ ਮਸਤੀ ਕਰਨਾ ਮਹਿੰਗਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਆਓ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਉਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਤੋਂ ਮੁਕੰਮਲ ਛੋਟ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਾਸੈਸ ਕੀਤੇ ਅਨਾਜ, ਚਾਵਲ ਅਤੇ ਕਣਕ ਆਦਿ। ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਾਸੈਸ ਕੀਤਾ ਦੁੱਧ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ (ਤਾਜ਼ੀਆਂ), ਮੱਛੀ, ਮੀਟ ਆਦਿ। ਬਿਨਾਂ ਬਰਾਂਡ ਵਾਲਾ ਆਟਾ, ਬੇਸਣ ਜਾਂ ਮੈਦਾ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਰੰਗ ਭਰਨ ਵਾਲੀ ਕਿਤਾਬ। ਡ੍ਰਾਇੰਗ ਬੁੱਕ, ਸੰਪੂਰ/ਬਿੰਦੀਆਂ, ਵੰਗਾਂ ਆਦਿ। ਇਹ ਕੁੱਝ ਕੁ ਤਰੀਕੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਦਾ ਰੋਜ਼ਮਰਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਤੇ ਅਸਰ ਪਵੇਗਾ।

ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਲਈ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਖੱਟਾ-ਮਿੱਠਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕੁੱਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਸਤੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਮਹਿੰਗੀਆਂ। ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਚੰਗੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਉਤੇ ਖਾਣਾ ਖਾਣਾ, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਹੋਟਲਾਂ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰਨਾ, ਸਭ ਕੁੱਝ ਮਹਿੰਗਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ : ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਉਤੇ ਅਮਲ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਇੱਕ ਟੈਕਸ ਅਤੇ ਇੱਕ ਬਾਜ਼ਾਰ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਘਰੇਲੂ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵਰਗ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਵਲੋਂ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਨੇ ਇੱਕ ਦਰਜਨ ਕੇਂਦਰੀ

ਅਤੇ ਸੂਬਾਈ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਲਈ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਆਬਕਾਰੀ, ਵੈਟ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰ। ਅਨੇਕ ਉਦਯੋਗਾਂ ਉਤੇ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ :

ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਉੱਦਮ : ਕੇਂਦਰੀ (ਸੀ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ) ਅਤੇ ਸੂਬਾਈ ਟੈਕਸਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਟੈਕਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਦਮਾਂ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਕਾਰੋਬਾਰ 20 ਲੱਖ (ਕੁੱਝ ਖ਼ਾਸ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ 10 ਲੱਖ) ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਨਵੇਂ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਨਿਯਮ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਉੱਦਮਾਂ ਦੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਪੂੰਜੀ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨਗੇ। ਪਿਛਲੇ ਕਰ ਨਿਜ਼ਾਮ ਤਹਿਤ, ਐੱਸ ਐੱਮ ਈਜ਼ ਲਈ ਛੋਟ ਦੀ ਸੀਮਾ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸੀ ਜਦ ਕਿ ਨਵੀਂ ਕਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਛੋਟ ਦੀ ਸੀਮਾ ਵਧਾ ਕੇ 20 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ (ਕੁੱਝ ਖ਼ਾਸ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ) ਜਿਸ ਦਾ ਹਾਂ ਪੱਖੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਹੈ।

ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਧ ਵਾਧੇ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਦੀ ਹੈ (ਦੋਹਰਾ ਟੈਕਸ ਲੱਗਣਾ), ਨਵੇਂ ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਉਤੇ ਟੈਕਸ ਦਾ ਬੋਝ ਘੱਟ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਮਾਲ ਅਸਵਾਬ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ

ਮਦਦਗਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਏ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਦੇ ਇਹ ਕੁੱਝ ਹਾਂ ਪੱਖੀ ਬਿੰਦੂ ਹਨ।

ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ ਸਨਅਤ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ : ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਖੇਤਰ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਖੇਤਰ ਹੈ ਜੋ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਨਿਜ਼ਾਮ ਤਹਿਤ, ਸਾਰੇ ਉਸਾਰੀ ਅਧੀਨ ਘਰ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਉਤੇ, ਜਾਇਦਾਦ ਕੀਮਤ ਦਾ 12 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਕਰ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਸਟੈਪ ਡਿਊਟੀ ਅਤੇ ਪੰਜੀਕਰਨ ਖਰਚੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ)। ਇਹ ਗੱਲ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਰਖੋ ਕਿ 12 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਟੈਕਸ ਦਰ ਤਿਆਰ ਘਰਾਂ ਅਤੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅਧੂਰੀ ਉਸਾਰੀ ਵਾਲੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਉਤੇ ਕੋਈ ਅਸਿੱਧਾ ਕਰ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਨਾ-ਮੁਕੰਮਲ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਜਾਂ ਉਸਾਰੀ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਟੈਪ ਡਿਊਟੀ ਅਤੇ ਪੰਜੀਕਰਨ ਸੁਲਕ ਖਰੀਦਦਾਰ ਨੂੰ ਅਦਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

ਅਧੂਰੇ ਬਣੇ ਘਰਾਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਉਤੇ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਦਰ ਨਵੇਂ ਕਰ ਨਿਜ਼ਾਮ ਤਹਿਤ 6.5 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 12 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਰੀਅਲ ਇਸਟੇਟ ਖੇਤਰ ਉਤੇ ਅਮਲ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਦਰ 18 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਹੈ। ਡਿਵੈਲਪਰ ਵਲੋਂ ਲਈ ਗਈ ਇਮਾਰਤਸਾਜ਼ੀ ਦੀ ਕੁੱਲ ਕੀਮਤ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਤਿਹਾਈ ਟੈਕਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਟਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਇਨਪੁਟ ਟੈਕਸ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਕਲਪ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਤਿਆਰ ਪਏ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਤਹਿਤ ਜਾਂ ਤਾਂ ਡਿਵੈਲਪਰ ਨੂੰ ਉੱਚ ਟੈਕਸ ਦਾ ਬੋਝ ਚੁੱਕਣਾ ਪਵੇਗਾ ਜਾਂ ਇਹ ਅੰਤਮ ਵਰਤੋਂਕਾਰ ਉਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਬੋਝ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਘਰਾਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਕੀਮਤ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਉੱਘੇ ਬਿਲਡਰ ਹੀਰਾਨੰਦਾਨੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਤੇ ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸੁਰਿੰਦਰ ਹੀਰਾਨੰਦਾਨੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ : "ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਡਿਵੈਲਪਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਢਲੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਲਾਭ ਮਿਲ ਜਾਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਦੇ

ਟੈਕਸ ਦਾ ਬੋਝ ਚੁੱਕਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।”

ਆਟੋਮੋਬਾਈਲ ਖੇਤਰ ਉਤੇ ਅਸਰ :

ਆਟੋਮੋਬਾਈਲ ਖੇਤਰ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਨੇਕ ਕੇਂਦਰੀ ਅਤੇ ਸੂਬਾਈ ਕਰ ਜਿਵੇਂ ਰੋਡ ਟੈਕਸ, ਆਬਕਾਰੀ, ਵਿਕਰੀ ਕਰ, ਵੈਟ, ਮੋਟਰ ਵਹੀਕਲ ਟੈਕਸ ਅਤੇ ਪੰਜੀਕਰਨ ਸੁਲਕ ਆਦਿ ਸਭ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਕਹਿਰੇ ਟੈਕਸ ਤਹਿਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਕਰਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਰ ਹਾਲੇ ਵੀ ਕੁੱਝ ਦੁਵਿਧਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਵਲੋਂ ਬੱਸਾਂ/ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲਾਂ/ਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ/ਡੀਲਰਾਂ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟੈਕਸ ਦਰਾਂ ਅਤੇ ਛੋਟਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਕੌਂਸਲ ਵਲੋਂ ਦਰਮਿਆਨੇ ਤੋਂ ਲਗਜ਼ਰੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਵਾਹਨਾਂ ਉਤੇ ਸੈੱਸ 15 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 25 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੋਟਰ ਵਹੀਕਲ ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਕ ਨਵੇਂ ਨਿਯਮ ਤਹਿਤ 13 ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਾਲੇ ਵਾਹਨਾਂ ਉਤੇ 25 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਸੈੱਸ ਲੱਗੇਗਾ। ਨਵੇਂ ਅਸਿੱਧੇ ਕਰ ਨਿਜ਼ਮਾ ਤਹਿਤ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਟੈਕਸ ਸੁਧਾਰ ਤਹਿਤ ਅਨੇਕ ਕੇਂਦਰੀ ਤੇ ਸੂਬਾਈ ਕਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਜਜ਼ਬ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਕਾਰਾਂ ਉਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ 28 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਦੀ ਦਰ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਆਟੋਮੋਬਾਈਲ ਸਨਅਤ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਉਤੇ ਪੁਨਰ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਟਾ

ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਸੋਧਾਂ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਰਹੇਗਾ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਨੇ ਕੁੱਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਤੇ ਕੁੱਝ ਸਸਤੀਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਨੇ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਧ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ 30 ਪਾਏਦਾਨ ਉਤੇ ਕਰਕੇ 130 ਤੋਂ 100 ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਚੰਗੀ ਖ਼ਬਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਕੌਂਸਲ ਦੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਬੈਠਕ ਵਿੱਚ ਕਰ ਨਿਜ਼ਮ ਵਿੱਚ ਦੂਰ-ਰਸ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ 178 ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਟੈਕਸ ਸਲੈਬ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਸਮੀਖਿਆ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦੇ ਮੁਖੀ, ਹੇਮੰਤਾ ਬਿਸਵਾ ਸ਼ਰਮਾ, ਜੋ ਆਸਾਮ ਦੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਵੀ ਹਨ, ਨੇ ਆਖਿਆ, “ਟੈਕਸ ਦੀ ਸਰਵੋਚ 28 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਸਲੈਬ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਗੇ।” ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਆਲਮੀ ਮਿਆਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਧ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਰਲ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਘਰੇਲੂ ਪੱਧਰ ਉਤੇ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਮਕਸਦ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵਿਕਰੀ ਕਰ, ਆਬਕਾਰੀ, ਚੁੰਗੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਕਰਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਕ ਟੈਕਸ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਭਰ ਵਿੱਚ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਨੂੰ ਨਿਰਵਿਘਨ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ। ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਵਪਾਰ ਲਈ ਜੀ ਐੱਸ ਟੀ ਦੇ ਦੀਰਘਕਾਲੀ ਲਾਭ ਬੇਅੰਤ ਹੋਣਗੇ।

(ਲੇਖਕ ਖ਼ਬਰ ਏਜੰਸੀ ਪੀ ਟੀ ਆਈ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੰਪਾਦਕ ਹਨ)

e-mail :feedback@achoktnex@mail.com

ਦਿਹਾਤੀ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ

 ਰਾਹੁਲ ਸਿੰਘ

ਦਿਹਾਤੀ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਦਿਹਾਤੀ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਨਕਲੀ ਅਤੇ ਮਿਲਾਵਟੀ ਉਤਪਾਦ ਨਾ ਵੇਚੇ ਜਾ ਸਕਣ। ਇਹ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਵਿੱਚ ਇਕ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨੀਤੀ ਘਾੜਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਭਾ ਰਤੀ ਦਿਹਾਤੀ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖਰੀਦ ਦੀਆਂ ਤਰਜੀਹਾਂ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਕਈ ਕਾਰਨ - ਆਰਥਿਕ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀਕਲ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਦਿਹਾਤੀ ਖਪਤਕਾਰ ਆਮਦਨ ਦਾ ਪੱਧਰ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪੱਧਰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 10 ਤੋਂ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 12 ਵਿੱਚ ਮਾਸਿਕ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਖਰਚਾ 17 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵਾਧਾ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਖਰਚੇ ਵਿੱਚ ਹੋਏ 12 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਖਰਚ ਹੋਣ ਯੋਗ ਆਮਦਨਾਂ ਵਧ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਵੀ ਵਧ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਖਰੀਦ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾਵਾਂ ਵੀ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਗੈਰ ਖੁਰਾਕੀ ਵਸਤਾਂ ਉਤੇ ਖਰਚਾ ਜਿਥੇ 2005 ਦੇ ਮਾਲੀ ਸਾਲ ਵਿੱਚ 40 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਸੀ ਉਹ 2012 ਵਿੱਚ 50 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਦਿਹਾਤੀ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੱਧਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀ ਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨੇ ਦਿਹਾਤੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਵਤੀਰੇ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਰਥਿਕ ਰੁਝਾਨਾਂ, ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਤਰੱਕੀ ਨੇ ਦਿਹਾਤੀ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਖਰੀਦ ਦੇ ਢੰਗ ਪ੍ਰਤਿ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਭਾਰਤ ਦੀ 70 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਆਬਾਦੀ ਵਸਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਕਰੀਬਨ ਅੱਧੀ ਤੋਂ

ਵੱਧ ਖਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਮਦ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਕਿ 2025 ਤੱਕ ਤਕਰੀਬਨ 63 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਅਬਾਦੀ ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਤਕਰੀਬਨ ਅੱਧਾ (48 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ) ਹਿੱਸਾ ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿਹਾਤੀ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿੱਚ 2020 ਤੱਕ 500 ਬਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰ ਭਾਰਤੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਲਈ ਅਹਿਮ ਖੇਤਰ ਬਣਿਆ ਰਹੇਗਾ।

ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀਕਰਨ, ਖੁੱਲ੍ਹੇਪਨ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀਕਰਨ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਇਕ ਚਮਕਦਾਰ, ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧਣ ਫੁੱਲਣ ਵਾਲੀ ਖਪਤਕਾਰ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਜਿਹਾ ਆਇਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਖਰੀਦ ਢੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਦਿਹਾਤੀ ਮੰਡੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਵਪਾਰ ਦੇ ਕਾਫੀ ਮੌਕੇ ਵੇਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਨਤਾ ਦੀ ਖਰਚ ਹੋਣ ਯੋਗ ਆਮਦਨ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਘਰਾਣੇ ਦਿਹਾਤੀ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨਾਲ ਦਾਖਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਲੋਕ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਕਾਫੀ ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਦਾ ਪੱਧਰ ਕਾਫੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣ

ਖਪਤਕਾਰ ਕੋਰਟ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਸਤਾ ਵਿਕਲਪ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਵਕੀਲ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਏ ਬਿਨਾਂ, ਖੁਦ ਹੀ ਆਪਣਾ ਪੱਖ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਕੋਈ ਮੋਟੀ ਕੋਰਟ ਫੀਸ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਹੁੰਦੀ, ਸਗੋਂ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀ ਫੀਸ ਦੇਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਖਪਤਕਾਰ ਜਾਗਰੂਕਤਾ

ਕਾਰਨ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦਾ ਪੱਧਰ ਕਾਫੀ ਨੀਵਾਂ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਨਿਰਮਾਤਾ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਦੇ ਕਾਫੀ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਨਿਰਮਾਤਾ ਅਤੇ ਵਿਕਰੇਤਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਜਮਾਂਖੋਰੀ ਅਤੇ ਕਾਲਾਬਾਜ਼ਾਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਦਿਹਾਤੀ ਮੰਡੀਆਂ ਘਟੀਆ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਕਲੀ ਸਮਾਨ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਵੀ ਇਕ ਹੋਰ ਸਮੱਸਿਆ ਵਜੋਂ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ। ਦਿਹਾਤੀ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਅਤੇ ਵਿਕਰੀ ਉੱਤੇ ਰੋਕ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਉਤਪਾਦ ਸਿਹਤ ਲਈ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਸੇਵਾ ਖੇਤਰ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਵੀ ਕਈ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੀਮਾ, ਬਿਜਲੀ, ਮੈਡੀਕਲ ਵਰਗੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਿਹਾਤੀ

ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਦਿਹਾਤੀ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਕਲੀ ਦਵਾਈਆਂ ਕਈ ਵੱਡੀਆਂ ਸਿਹਤ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਉੱਤੇ ਵਧੇਰੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਆਮ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਠੁਕਸਦਾਰ ਬੀਜ, ਮਿਲਾਵਟ ਵਾਲੀਆਂ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜਨ ਮੰਡੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਨਾਲ ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਵਾਦ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਸਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਬਾਜ਼ਾਰੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਕਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਵਧ ਸਕੇ। ਕਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਦਮਾਂ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 24 ਦਸੰਬਰ 1986 ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਦਮ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਅਹਿਮ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 1986 ਦੇ ਖਪਤਕਾਰ ਰਾਖੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਮ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਖਰਚੇ ਉੱਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਹਾਸਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚੌਕਸ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ।

ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕੌਂਸਲ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸੂਬੇ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਵੱਖਰੇ ਖਪਤਕਾਰ ਝਗੜਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਫੋਰਮ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਹਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸਾਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਉੱਤੇ ਮਾਮੂਲੀ ਕੋਰਟ ਫੀਸ ਲਗਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਦੇ ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਅਫ਼ਸਰ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਖਪਤਕਾਰ ਵਲੋਂ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੂਬਾਈ ਖਪਤਕਾਰ ਝਗੜਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖਪਤਕਾਰ ਝਗੜਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਐੱਨ ਸੀ ਡੀ ਆਰ ਸੀ) ਕੋਲ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਲੋਂ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਘੱਟ ਰਸਮੀ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਜਨ-ਮਿੱਤਰਤਾ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ

ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਕੰਟੈਕਟ ਕਾਨੂੰਨ, 1872 ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਕੰਟੈਕਟ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਾਅਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਹਰ ਧਿਰ ਲਈ ਮੰਨਣਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਾਵਾਂ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਧਿਰ ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਵਲੋਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾ ਮੰਨਣ ਉੱਤੇ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਲੋੜ

ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੰਘਣ ਦੇ ਨਾਲ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਖਪਤਕਾਰ ਇਕ ਵਧ ਰਹੀ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਉਤਪਾਦਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਸੂਚਨਾ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਹ ਧੋਖੇ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵੈਲਜ਼ ਅਤੇ ਐਥਰਟਨ ਅਨੁਸਾਰ ਖਪਤਕਾਰ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ - “ਮੁਹਾਰਤ, ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਮਝਬੂਝ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕ ਅਮਲ ਜਿਸ ਦੀ ਕਿ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਖਪਤਕਾਰੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਅੱਜ ਦੀ ਇਸ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਰਹੇ ਖਪਤਕਾਰੀ ਮੌਕਿਆਂ ਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਸਕੇ।”

ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਢਾਂਚਾ

1986 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਖਪਤਕਾਰ ਵਿੱਦਿਆ ਅਤੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਤਾਂ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਸਮੱਸਿਆ ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੰਭੀਰ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਕ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਜਾਗਰੂਕ ਵਿਅਕਤੀ ਹੀ ਇਕ ਸਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਖਪਤਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿੱਦਿਆ ਨਾਲ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੀ ਚੋਣ

ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਿਵੇਂ ਦਰਜ ਕਰੀਏ ?

ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਪਤਕਾਰ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਾਢੇ ਕਾਗਜ਼ ਉੱਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਵਾਦੀ ਪੱਖ ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ, ਪਤੇ ਆਦਿ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਣੇ ਚਾਹਦੇ ਹਨ।

ਖਪਤਕਾਰ ਜਾਗਰੂਕਤਾ

ਕਰਨ, ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕਰਵਾਉਣ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹਾਸਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਪਲਾਈਡ ਇਕਨਾਮਿਕ ਰਿਸਰਚ ਦੇ ਕੌਮੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਖੋਜ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਦਿਹਾਤੀ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਨਾਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਧ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਭਾਰਤ ਦੇ 62.97 ਮਿਲੀਅਨ ਪਰਿਵਾਰਾਂ, ਜੋ ਕਿ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਕਰੀਬਨ 28.68 ਮਿਲੀਅਨ ਪਰਿਵਾਰ (46 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ) ਦਿਹਾਤੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਦਿਹਾਤੀ ਮਾਰਕੀਟ, ਸ਼ਹਿਰੀ ਮਾਰਕੀਟ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ, ਦਿਹਾਤੀ ਖਪਤਕਾਰ ਦਾ ਖਰਚਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੁੱਲ ਖਪਤਕਾਰ ਖਰਚੇ ਵਿੱਚੋਂ 60 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੁੱਕੇ ਜਾ ਰਹੇ

ਕਦਮਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਉਤਪਾਦ ਵੇਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਦਿਹਾਤੀ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣ ਸਕੇ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੈਸੇ ਦਾ ਸਹੀ ਮੁੱਲ ਮਿਲ ਸਕੇ।

ਮੰਡੀਆਂ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਭਾਈਵਾਲ ਖਪਤਕਾਰ ਵਿੱਦਿਆ ਲਈ ਸਰਗਰਮ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਕਦਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ :

- ਖਪਤਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਗਰੁੱਪ ਕਾਇਮ ਹੋਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਖਪਤਕਾਰ ਵਿੱਦਿਆ ਨੂੰ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦੇਣਾ ਹੈ।
- ਸਨਅਤੀ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਕੰਪਨੀਆਂ।
- ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਅਦਾਰੇ।

- ਟੀਚਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ, ਪ੍ਰੈਕਟੀਸ਼ਨਰ, ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਇੰਸਟ੍ਰਕਟਰ।

- ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਪੇਰੈਂਟਸ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨਾਂ।

- ਮੀਡੀਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਸਰਗਰਮ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਵਧੇਰੇ ਗਰੁੱਪ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਤੀਰੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਹੈ।

ਗੁੰਮਰਾਹਕੁੰਨ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਵਰਗਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਹਾਤੀ ਖਪਤਕਾਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ, ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਦਿਹਾਤੀ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਮੀਡੀਆ ਤੱਕ ਵਧੇਰੇ ਪਹੁੰਚ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਦਿਹਾਤੀ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵਪਾਰੀਆਂ ਦੇ ਪਹੁੰਚਣ ਨਾਲ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸਖਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕਈ ਗੁੰਮਰਾਹਕੁੰਨ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਵੀ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਟੀ ਵੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਲੱਗੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਗੁੰਮਰਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ਼ਤਿਹਾਰੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਤੀਰੇ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਖਪਤਕਾਰ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਦਿਹਾਤੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਾਜ਼ਾ ਉਤਪਾਦਾਂ ਬਾਰੇ ਤਾਜ਼ੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਹੱਈਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕੇਬਲ ਅਤੇ ਸੈਟਲਾਈਟ ਚੈਨਲਾਂ ਦੀ ਆਮਦ ਕਾਰਨ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈ ਹੈ।

ਗੁੰਮਰਾਹਕੁੰਨ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਰੋਕ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਢੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲੋੜ ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੁਕਸਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਕਾਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ

ਐਗਮਾਰਕ - ਸੁਧਤਾ ਅਤੇ ਮਿਆਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ

ਐਗਮਾਰਕ ਅਧੀਨ ਉਪਲਬਧ ਵਸਤਾਂ

ਦਾਲਾਂ - ਕਾਲੀ ਮਾਂਹ ਦਾਲ, ਹਰੀ ਮੂੰਗੀ, ਮਸਰ ਦਾਲ, ਬੰਗਾਲੀ ਚਨਾਂ ਦਾਲ, ਭੁੱਲੇ ਬੰਗਾਲੀ ਚਨੇ ਆਦਿ
 ਸਾਬਤ ਮਸਾਲੇ - ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ, ਮੋਥੀ ਦਾਣਾ, ਸਰ੍ਹੋਂ, ਸੌਫ, ਜੀਰਾ, ਹਲਦੀ, ਖਸਖਸ ਆਦਿ
 ਪੀਸੇ ਮਸਾਲੇ - ਮਿਰਚ, ਪਾਊਡਰ, ਹਲਦੀ ਪਾਊਡਰ, ਧਨੀਆ ਪਾਊਡਰ, ਜੀਰਾ ਪਾਊਡਰ, ਕਰੀ ਪਾਊਡਰ, ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ ਪੀਸੀ, ਸਾਂਬਰ ਮਸਾਲਾ, ਰਸਮ ਮਸਾਲਾ, ਮਟਨ ਮਸਾਲਾ, ਚਿਕਨ ਮਸਾਲਾ, ਮੱਛਲੀ ਮਸਾਲਾ, ਗਰਮ ਮਸਾਲਾ, ਅਚਾਰ ਮਸਾਲਾ, ਮਿਕਸ ਮਸਾਲਾ ਆਦਿ
 ਬਨਸਪਤੀ ਤੇਲ - ਸਰ੍ਹੋਂ ਦਾ ਤੇਲ, ਜਿੰਜਲੀ ਤੇਲ, ਖੋਪੇ ਦਾ ਤੇਲ, ਮੂੰਗਫਲੀ ਦਾ ਤੇਲ, ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਤੇਲ, ਹੋਰ ਬਨਸਪਤੀ ਤੇਲ ਆਦਿ
 ਕਣਕ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ - ਕਣਕ ਦਾ ਆਟਾ, ਮੈਦਾ, ਸੂਜੀ ਆਦਿ
 ਦੁੱਧ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ - ਪਿਓ, ਕਰੀਮ, ਮੱਖਣ ਆਦਿ
 ਹੋਰ ਵਸਤਾਂ - ਸ਼ਹਿਦ, ਹੀਰਾ, ਚਾਵਲ, ਸਾਬੂਦਾਣਾ, ਇਮਲੀ ਦਾ ਗੁੱਦਾ, ਵੇਸਨ ਆਦਿ।

ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਲਾਗ ਆਨ ਕਰੋ
www.agmarknet.nic.in

ਖਪਤਕਾਰ (ਬੀ ਐੱਸ ਐੱਨ ਐੱਲ/ਐੱਮ ਟੀ ਐੱਨ ਐੱਲ ਤੋਂ ਫੋਨ) ਫੋਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ:
 ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖਪਤਕਾਰ ਹੈਲਪਲਾਈਨ ਨੰ: 1800-11-1400 (ਟੋਲ ਫ੍ਰੀ)
 011-27662955-58(National Call Chartes Apply) (9.30am to 5.30pm-
 Monday to Saturday)

ਹੈ - “ਸੂਚਨਾ ਸੰਬੰਧੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਸੁਧਾਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।” ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਗੁੰਮਰਾਹਕੁੰਨ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਜਾਗੋ ਗ੍ਰਾਹਕ ਜਾਗੋ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਤੱਕ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਇਕ ਅਹਿਮ ਮਾਧਿਅਮ ਹੈ ਪਰ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦਿਹਾਤੀ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਦਿਹਾਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ, ਡਰ ਅਤੇ ਆਸਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ

ਵਿੱਚ ਟੀ ਵੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਪਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਬਿਜਲੀ ਕੱਟਾਂ ਕਾਰਨ ਲੋਕ ਪੂਰੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੇ। ਪਰ ਦਿਹਾਤੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਟ੍ਰਾਂਜਿਸਟਰ ਮੌਜੂਦਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਦਿਹਾਤੀ ਜਨਤਾ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੇ ਇਕ ਅਹਿਮ ਮਾਧਿਅਮ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਨੂੰ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇਕ ਰੈਗੂਲੇਟਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਗਾਹਕ ਦਾਅਵਿਆਂ ਅਤੇ ਜਵਾਬੀ ਦਾਅਵਿਆਂ ਤੋਂ ਗੁਮਰਾਹ ਨਾ ਹੋਣ। ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ, 1986 ਨਾਜਾਇਜ਼ ਵਪਾਰ ਢੰਗਾਂ ਦੀ ਇਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਖਪਤਕਾਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਗੁਮਰਾਹਕੁੰਨ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐੱਮ ਆਰ

ਟੀ ਪੀ ਸੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਨਜਿੱਠ ਸਕਦੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਕੋਲ ਨਾ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਾਂਚ ਦਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਢਾਂਚਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਗੁਮਰਾਹਕੁੰਨ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐੱਮ ਆਰ ਟੀ ਪੀ ਸੀ ਨੇ ਲਿਆ ਸੀ। ਏ ਐੱਸ ਸੀ ਆਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਰੈਗੂਲੇਟਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੁਣ ਐੱਮ ਆਰ ਟੀ ਪੀ ਸੀ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹਕੁੰਨ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਢੰਗ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਮਿਲਾਵਟ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ

1986 ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖੁਰਾਕ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਵਟ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨੂੰ ਇਕ ਖੁਰਾਕ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਖੁਰਾਕ ਮਿਲਾਵਟ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਸਕੇ ਪਰ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਖੁਰਾਕ ਰੈਗੂਲੇਟਰ ਉਪਰ ਹੀ ਨਿਰਭਰ ਰਹਿਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਕ ਇਮਾਨਦਾਰ ਯਤਨ ਰੈਗੂਲੇਟਰਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 1.3 ਬਿਲੀਅਨ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ।

ਖੁਰਾਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਮਿਆਰ ਅਥਾਰਿਟੀ

ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਨੁਸਾਰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਖਾਣਾ ਜੋ ਕਿ ਮਿਲਾਵਟ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਤੋਂ ਬਣੇ ਉਤਪਾਦ (ਖੋਆ, ਮੱਖਣ, ਘਿਓ, ਦੁੱਧ ਤੋਂ ਬਣੀਆਂ ਮਿਠਾਈਆਂ), ਦਾਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਰਹਰ ਅਤੇ ਰਾਜਮਾਂਹ, ਸਰ੍ਹੋਂ ਦਾ ਤੇਲ, ਮੂੰਗਫਲੀ ਦਾ ਤੇਲ, ਪੋਲਟਰੀ ਅਤੇ ਮੀਟ, ਫਲ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਵਟ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬਰਾਂਡਾਂ ਵਲੋਂ ਪੈਕ ਕੀਤੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਕਾਰ ਅਤੇ ਬਰਾਂਡ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਖੁਰਾਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਮਿਆਰ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ 'ਮਿਲਾਵਟ' ਦਾ ਸ਼ਿਕਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਖੁਰਾਕ, ਘਟੀਆ ਅਤੇ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਜਦ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਉਤਪਾਦ ਨੂੰ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤਦ ਤੱਕ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜੁਰਮਾਨਾ ਦੇ ਕੇ ਛੁੱਟ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ

ਖੁਰਾਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਮਿਆਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਵੇਂ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਮਿਆਰ ਉੱਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਢਾਂਚਾ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਥਾਨਕ

ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਿਭਾਗ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਹੈ। 97 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਖਪਤਕਾਰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਫਲਾਂ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਤਾਜ਼ਾਪਨ, ਸਫ਼ਾਈ ਅਤੇ ਕੱਚੇਪਨ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਆਏ ਕੱਟ-ਵੱਢਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਬੋਤਲਬੰਦ ਅਤੇ ਡੱਬਾਬੰਦ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਸੀਲ ਅਤੇ ਵਰਤਣ ਦੀ ਮਿਆਦ ਪੁੱਗਣ ਦੀ ਤਰੀਕ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਐਫ ਪੀ ਓ, ਆਈ ਐੱਸ ਆਈ ਜਾਂ ਐਗਮਾਰਕ ਦੀ ਜਾਂਚ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣ ਸਕੇ ਕਿ ਜਿਸ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨ ਪੈਕ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਚਿੱਥ ਨਾ ਪਏ ਹੋਣ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗੜਬੜ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਅਤੇ ਆਈ ਟੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ

ਕੈਬਨੇਟ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਡਿਜੀਟਲ ਸਾਖਰਤਾ ਅਭਿਆਨ/ਪੀ ਐੱਮ ਜੀ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ 6 ਕਰੋੜ ਦਿਹਾਤੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਡਿਜੀਟਲ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਲਈ 2351.38 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਮਾਰਚ, 2019 ਤੱਕ ਦਿਹਾਤੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਡਿਜੀਟਲ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ।

ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਵਲੋਂ 2016-17 ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਬਜਟ ਦੇ ਐਲਾਨ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਪੀ ਐੱਮ ਜੀ ਦਿਸ਼ਾ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਡਿਜੀਟਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਨ ਦੀ ਆਸ ਹੈ।" 2016-17 ਵਿੱਚ 25 ਲੱਖ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, 2017-18 ਵਿੱਚ 275 ਲੱਖ ਅਤੇ 2018-19 ਵਿੱਚ 300 ਲੱਖ ਉਮੀਦਵਾਰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਭ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਪਹੁੰਚ

ਰੁਕੋ! ਅਸੀਂ ਮਿਲਾਵਟੀ ਦੁੱਧ ਬਾਰੇ ਕਿਵੇਂ ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?

ਹਰੇਕ ਜੀਵਤ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਖੁਰਾਕ ਦੁੱਧ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੋਸ਼ਕ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹੈ। ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਲੋਕ ਵਧੇਰੇ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਜਾਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਯੂਰੀਆ ਵੀ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੁੱਧ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ। ਸੋ ਜਾਗੋ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਦੁੱਧ ਨਾ ਲਵੋ ਸੋ ਜਾਗੋ ਗ੍ਰਾਹਕ ਜਾਗੋ

ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ 2.5 ਲੱਖ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਲੋਂ ਐਸਤਨ 200-300 ਉਮੀਦਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਪੰਜੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਡਿਜੀਟਲ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿਖਿਅਤ ਵਿਅਕਤੀ ਕੰਪਿਊਟਰ ਚਲਾ ਸਕਣਗੇ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਪਹੁੰਚ ਯੰਤਰਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਟੇਬਲੈਟਸ, ਸਮਾਰਟ ਫੋਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਣਗੇ, ਈ-ਮੇਲ ਭੇਜ ਅਤੇ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਸਕਣਗੇ, ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਉੱਤੇ ਬਗਾਉਜ਼ ਕਰ ਸਕਣਗੇ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੂਚਨਾ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰ ਸਕਣਗੇ ਅਤੇ ਨਕਦੀ ਰਹਿਤ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਵੀ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕਸ ਅਤੇ ਆਈ ਟੀ ਮੰਤਰਾਲਾ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਅਤੇ ਸੂਬਿਆਂ, ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸੂਬਾਈ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਈ-ਗਵਰਨੈਂਸ ਸੁਸਾਇਟੀ (ਡੀ ਈ ਜੀ ਐੱਸ) ਵਗੈਰਾ ਵਲੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। 2014 ਦੇ 71ਵੇਂ ਐੱਨ ਐੱਸ ਐੱਸ ਓ ਵਿੱਦਿਅਕ ਸਰਵੇਅ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿਹਾਤੀ ਅਬਾਦੀ ਦੇ ਸਿਰਫ 6 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਕੋਲ ਕੰਪਿਊਟਰ ਹਨ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ 15 ਕਰੋੜ ਦਿਹਾਤੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਕੋਲ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਡਿਜੀਟਲ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਡਿਜੀਟਲ ਪੜ੍ਹਾਈ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਤੱਕ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਪਹੁੰਚ ਡਿਜੀਟਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਕੇ ਦੇ ਦੋ ਪਹਿਲੂ ਹਨ। ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋਹਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਕਦੀ ਰਹਿਤ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਨੂੰ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਚੱਲਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਦੇ ਕੋਰਸ ਵਿੱਚ ਡਿਜੀਟਲ ਵਾਲੈੱਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ, ਮੋਬਾਈਲ ਬੈਂਕਿੰਗ, ਯੂਨੀਫਾਈਡ ਪੇਮੈਂਟਸ ਇੰਟਰਫੇਸ (ਯੂ ਪੀ ਆਈ), ਅਨਸਟ੍ਰਕਚਰਡ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸਰਵਿਸ ਡਾਟਾ (ਯੂ ਐੱਸ ਐੱਸ ਡੀ) ਅਤੇ ਆਧਾਰ ਆਧਾਰਿਤ ਭੁਗਤਾਨ ਸਿਸਟਮ (ਏ ਈ ਪੀ ਐੱਸ) ਅਤੇ ਹੋਰ ਡਿਜੀਟਲ ਭੁਗਤਾਨ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕਸ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਮੰਤਰਾਲਾ (ਐੱਮ ਈ ਆਈ ਟੀ ਵਾਈ), ਜੋ ਕਿ 'ਭਾਰਤ ਦੇ ਈ-ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ' ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਮੰਤਰਾਲਾ ਹੈ, ਵੱਲੋਂ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਸੂਬਾਈ

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਮੇਂ, ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਖਰਚੀ ਕਿਉਂ

...ਜਦੋਂ ਕਿ ਵਿਚੋਲਗੀ ਨਾਲ ਛੋਟੇ ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਹੱਲ ਸੰਭਵ ਹੈ

- ਵਕਤ ਦੀ ਬਚਤ ਵਾਲਾ ਸਮਝੌਤੇ ਦਾ ਅਸਾਨ ਰਾਹ**
 ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕੇਂਦਰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਝਗੜਿਆਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤਾਂ/ਪੁਲਿਸ ਤੱਕ ਲਿਜਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦਾ ਇਕ ਅਸਰਦਾਰ ਮੰਚ ਹੈ।
- ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕੇਂਦਰ**
- ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਸਟ੍ਰੀਟ, ਨੇੜੇ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110001, ਫ਼ੋ.233368056
 - ਦਿੱਲੀ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਅਥਾਰਿਟੀ, ਰਾਜਪੁਰ ਰੋਡ, ਦਿੱਲੀ-110054, ਫ਼ੋ.23971019
 - ਉਦਯੋਗ ਸਦਨ, ਪਟਪੜਗੰਜ ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਅਲ ਏਰੀਆ, ਦਿੱਲੀ, ਫ਼ੋ.22166842
 - ਰਾਜ ਖਪਤਕਾਰ ਡਿਸਪਿਊਟਸ ਰੀਡ੍ਰਿਸਲ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਵਿਕਾਸ ਭਵਨ, ਆਈ ਟੀ ਓ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110002, ਫ਼ੋ.23379074
 - ਅੰਬੇਦਕਰ ਭਵਨ, ਸੈਕਟਰ-16, ਰੋਹਿਣੀ, ਦਿੱਲੀ-110085
 - ਖਪਤਕਾਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਫੋਰਮ 11, ਜੀ ਐੱਨ ਸੀ ਟੀ ਆਫ ਦਿੱਲੀ, ਉਦਯੋਗ ਸਦਨ, ਸੀ-22 ਤੇ 23, ਕੁਤਬ ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਅਲ ਏਰੀਆ, ਕੁਤਬ ਹੋਟਲ ਦੇ ਪਿੱਛੇ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਫ਼ੋ.26513307
 - ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦਫਤਰ, ਨੰਦ ਨਗਰੀ, ਖਪਤਕਾਰ ਫੋਰਮ ਦੇ ਨੇੜੇ, ਦਿੱਲੀ, ਫ਼ੋ.22599413
 - ਖਪਤਕਾਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਫੋਰਮ, ਕਸਤੂਰਬਾ ਗਾਂਧੀ ਮਾਰਗ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਫ਼ੋ.23381759

ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਈ-ਗਵਰਨੈਂਸ ਸੁਸਾਇਟੀ (ਡੀ ਈ ਜੀ ਐੱਸ) ਵਗੈਰਾ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਵੀ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਅਗਸਤ 2014 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕਸ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਮੰਤਰਾਲਾ ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਡਿਜੀਟਲ ਸਿੱਖਿਆ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ 2016 ਵਿੱਚ ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਮੰਤਰਾਲਾ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫੇਰ ਇਕ ਨਵਾਂ ਮੰਤਰਾਲਾ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕਸ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਮੰਤਰਾਲਾ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਇਸ ਦੇ ਭਾਈਵਾਲਾਂ ਨਾਸਕੋਮ, ਇੰਟੈਲ ਅਤੇ ਐਟ ਪੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ

ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਿਖਲਾਈ ਮੁਫਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਬਾਕੀਆਂ ਤੋਂ ਵਾਜਬ ਜਿਹੀ ਫੀਸ ਲਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਇਕ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਡਿਜੀਟਲ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਖਰ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਟੀਚਾ 5.25 ਲੱਖ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਡਿਜੀਟਲ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਖਰ ਕਰਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਂਗਨਵਾੜੀ ਵਰਕਰਾਂ (ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸਿਹਤ ਵਰਕਰਾਂ ਜੋ ਕਿ ਮਹਿਲਾ ਅਤੇ ਬਾਲ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ) ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਰਾਸ਼ਨ ਵਿਕਰੇਤਾਵਾਂ (ਮੋਟੋ ਅਨਾਜ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਧੀਨ ਵੇਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲ) ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੈ। ਐੱਨ ਡੀ ਐੱਲ ਐੱਮ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁੱਢਲਾ ਟੀਚਾ ਤਾਂ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ

10 ਮਿਲੀਅਨ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 8.27 ਲੱਖ ਉਮੀਦਵਾਰ ਸਿਖਲਾਈ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ 5.4 ਲੱਖ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਵੀਂ ਸਕੀਮ ਪੀ ਐਮ ਜੀ ਦਿਸ਼ਾ ਡਿਜੀਟਲ ਸਾਖਰਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਨਵੀਂ ਸਟੇਜ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਜਦ ਕਿ ਖਰੀਦ ਸਾਈਕਲ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੁਆਇੰਟਾਂ ਉੱਤੇ ਦਿਹਾਤੀ ਖਪਤਕਾਰ ਲੋੜਾਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਲੋੜਾਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਾਫੀ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਉਤਪਾਦ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਜੋ ਕਿ ਦਿਹਾਤੀ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਉੱਤੇ ਪੂਰੀਆਂ ਉਤਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਤਪਾਦਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਤਿ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।

ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਉਮੀਦਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਹਨ ਪਰ ਖਪਤਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਦਿਹਾਤੀ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਕਈ ਕਦਮ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵਧੇਰੇ ਅਸਰ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਖਰੀਦ ਸੰਬੰਧੀ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਮੀਡੀਆ ਵਲੋਂ ਅਪਣਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਵਿਗਿਆਪਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੀਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਨਿਆਂ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਖਪਤਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਸਿਵਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੀ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਅਤੇ

ਸਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਖਰੀਦ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਢੁਕਵਾਂ ਸਮਾਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਖਪਤਕਾਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਕੋਰਸਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਅਲੀ ਅਤੇ ਮਿਲਾਵਟੀ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਹੋ ਸਕੇ।

ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਿਵਾਰਨ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ

ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਲਈ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਿਵਾਰਨ ਢਾਂਚੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਿਵਾਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇਕ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਕੀਮਤ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਢਾਂਚਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣ ਸਕੇ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਖਪਤਕਾਰ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਗਲਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

ਦਿਹਾਤੀ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਦਿਹਾਤੀ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਨਕਲੀ ਅਤੇ ਮਿਲਾਵਟੀ ਉਤਪਾਦ ਨਾ ਵੇਚੇ ਜਾ ਸਕਣ। ਇਹ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਵਿੱਚ ਇਕ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨੀਤੀ ਘਾੜਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

(ਲੇਖਕ ਵਪਾਰ ਸਲਾਹਕਾਰ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਅਕ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਮਾਹਰ ਵੀ ਹਨ)

e-mail :singh.rahul8gmail.com

ਖਪਤਕਾਰ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ ਉੱਤੇ ਸਕੂਲਾਂ ਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ, ਇਹ ਇਕ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮਾਂਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪੱਧਰਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਟਾ

ਲੋਕ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰਫ ਬਾਹਰੀ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਸ ਦਾ ਅਟੱਟ ਭਾਗ ਹਨ। ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਖਾਕਾ ਬਣਾਉਣ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਨੀਤੀਆਂ ਨਿਰਧਾਰਨ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਖਪਤਕਾਰ ਦੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਸਿਹਤ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਜਟਿਲਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਲੋਕੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਖਪਤਕਾਰ ਵੀ ਹਨ ਅਤੇ ਸਹਿ-ਉਤਪਾਦਕ ਵੀ ਇਕ ਸੁਮੇਲ ਵਾਲੀ ਪਹਿਲ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਖਪਤਕਾਰ ਹੱਕਾਂ ਅਤੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵੱਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮੂਹਿਕ ਭਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਇਕ ਢੁੱਕਵਾਂ ਐਜ਼ਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸਾਰੇ ਹਿਤਧਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣੀ ਪਵੇਗੀ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਸਾਧਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣਗੇ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਢੁਕਵਾਂ ਸਮਾਂ ਹੈ : ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਕ ਨਵੀਂ ਕੌਮੀ ਸਿਹਤ ਨੀਤੀ (2017) ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਹਤ ਦੇ ਦਾਇਰੇ (ਯੂ ਐੱਚ ਸੀ) ਹੇਠ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇਕ ਨੀਤੀਗਤ ਚਰਚਾ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਯੂ ਐੱਸ ਸੀ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਰਗਰਮ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਇਕ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਅ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(ਲੇਖਕ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਸਥਿਤ ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ)

e-mail :c.lahariya@gmail.com
:lahariyac@who.int

ਬੈਂਕਿੰਗ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਜੋਂ ਗਾਹਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ

ਦੇਵਾਂਕਰ ਲੋਕਾ

ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੇਵਾ ਸਨਅਤ ਵਿੱਚ ਗਾਹਕ ਇਕ ਰਾਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਸਰਵਉੱਚ ਪਹਿਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਦਾ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅੰਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਾਹਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਿਸੇ ਸੰਗਠਨ, ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਹੀ ਬੈਂਕ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦਾ ਮੰਤਰ ਹੈ।

ਬੈਂਕ ਕਾਂ ਦੇ ਗਾਹਕਾਂ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਵਲੋਂ ਨਿਯਮਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਲੋਂ ਗਾਹਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਮੋਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੈਂਕਾਂ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਾਰੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿਯਮ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਗਾਹਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੈਂਕ ਨੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਕਿਸੇ ਅਢੁਕਵੇਂ ਉਤਪਾਦ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਵਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਅਨਿਆਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਕੋਲ ਨਿਆਂ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਨੇ ਗਾਹਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਚਾਰਟਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਮੁਢਲੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਨੇ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕਿੰਗ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ (ਆਈ ਬੀ ਏ) ਅਤੇ ਬੈਂਕਿੰਗ ਕੋਡਜ਼ ਅਤੇ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਬੋਰਡ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (ਬੀ ਸੀ ਐੱਸ ਬੀ ਆਈ) ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚਾਰਟਰ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ 'ਮਾਡਲ ਗਾਹਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨੀਤੀ' ਤਿਆਰ ਕਰਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਦਮਾਂ ਨਾਲ ਗਾਹਕ ਸੇਵਾ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਮਿਲੇਗੀ। ਜੇ ਕੋਈ ਬੈਂਕ ਆਰ ਬੀ ਆਈ ਵਲੋਂ ਦੱਸੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗਾਹਕ ਸਰਵਉੱਚ ਬੈਂਕ ਦੀ ਗਾਹਕ ਸੇਵਾ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗਾਹਕ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੋਰਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਫੋਰਮ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਢੁਕਵਾਂ ਹੱਲ ਨਿਕਲ ਸਕੇ। ਉਹ ਸੰਬੰਧਿਤ ਬੈਂਕ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲਿੰਗ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਰ ਬੀ ਆਈ ਵਿਖੇ ਬੈਂਕਿੰਗ ਓਮਬਡਜ਼ਮੈਨ ਤੱਕ ਕੋਲ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਗਾਹਕਾਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਧਿਕਾਰ

ਸਹੀ ਵਤੀਰਾ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ: ਗਾਹਕ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਹਲੀਮੀ ਵਾਲਾ ਵਤੀਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉਤਪਾਦ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਵੇਲੇ ਲਿੰਗ, ਜਾਤ, ਧਰਮ, ਉਮਰ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਗਾਹਕ ਨਾਲ ਵਤੀਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦੀ ਹੈ। ਬੈਂਕ ਕਿਸੇ ਗਾਹਕ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਆਜ ਦਰ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੋਲ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਤਪਾਦ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਜਾਂ ਗਰੁੱਪਾਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਪਾਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਗਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਤਕਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਬੈਂਕਾਂ ਕੋਲ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਜਾਂ ਉਤਪਾਦ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਔਰਤਾਂ ਜਾਂ ਪੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਕੀਮਾਂ ਜਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਬੈਂਕ ਲੋੜ ਪੈਣ ਉੱਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਅਧਿਕਾਰ ਅਧੀਨ ਬੈਂਕ

- ਬੈਂਕ ਅਤੇ ਗਾਹਕ ਦਰਮਿਆਨ ਇਕ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰੇਗਾ।
- ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਵੇਗਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਟਾਫ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਗਾਹਕਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਪਾਰ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰੀ ਹਲੀਮੀ ਨਾਲ

ਅਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ।

- ਸਾਰੇ ਗਾਹਕਾਂ ਨਾਲ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਨਜਿੱਠਣ।

- ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਕਿ ਜੋ ਉਤਪਾਦ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਧੀਨ ਹੋਣ।

ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ, ਸਹੀ ਅਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ

ਇਹ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬੈਂਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਭਾਸ਼ਾ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਦੀ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਹੋਵੇ। ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਮਝੌਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਆਮ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸਮਝ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ। ਉਤਪਾਦ ਦੀ ਕੀਮਤ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਜੋਖਿਮ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਗਾਹਕ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ। ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲਤ ਵਪਾਰਕ ਢੰਗਾਂ, ਡਰਾ ਧਮਕਾ ਕੇ ਕੀਤੇ ਸਮਝੌਤੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੌਰਾਨ ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਧਮਕੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ, ਫਜ਼ੂਲ ਦਾ ਦਬਾਅ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ।

ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਬੈਂਕ :

- ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਵੇਗਾ ਕਿ ਗਾਹਕਾਂ ਨਾਲ ਬੈਂਕ ਦਾ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਬਰਾਬਰੀ, ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੇ ਨੈਤਿਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਵੇਗਾ।

- ਗਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਉਤਪਾਦਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਦੀ ਅਤੇ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇਗੀ।

- ਉਤਪਾਦ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜੋਖਿਮ ਅਤੇ

ਕਿਤੇ ਵੀ ਗੈਰ ਲਾਹੇਵੰਦ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

- ਦਰਾਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਕਾਪੀ ਗਾਹਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਬ੍ਰਾਂਚ ਵਿੱਚ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇਗੀ।

- ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜੇ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਹੋਵੇਗੀ ਉਸ ਬਾਰੇ ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਬੈਂਕ ਸਟੇਟਮੈਂਟ, ਐੱਸ ਐੱਮ ਐੱਸ ਜਾਂ ਈ-ਮੇਲ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੇਧੇ ਹੋਏ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇਗੀ।

- ਗਾਹਕ ਵਲੋਂ ਚੁਣੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਤਪਾਦ ਜਾਂ ਸੇਵਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਿਯਮ ਜਾਂ ਸ਼ਰਤ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਉੱਤੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਜੁਰਮਾਨੇ ਬਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

- ਡਿਪਾਜ਼ਿਟਸ, ਚੈੱਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ, ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਅਤੇ ਬਕਾਇਆਂ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਬਾਰੇ ਜਨਤਕ ਤੌਰ ਤੇ ਬੋਰਡ ਉੱਤੇ ਲਿਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

- ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ, ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਦਲਣ, ਟੈਲੀਫੋਨ ਨੰਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਫ਼ਤਰ ਜਾਂ ਬਰਾਂਚ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ

ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

- ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ਗੀ ਨੋਟਿਸ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾਂ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵਾਜਬ ਕਾਰਨ ਦੱਸੇ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ।

- ਸਭ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਖਾਤੇ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਗਾਹਕ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ।

- ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਧਮਕੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇਗੀ, ਉਸ ਉੱਤੇ ਵਾਧੂ ਦਬਾਅ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਵਤੀਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਾਇਜ਼ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਹੋਵੇ।

ਢੁਕਵੇਂਪਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ

ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸੇਲਜ਼ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕਿਸੇ ਗਾਹਕ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲਗਾਏ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਕੋਈ ਉਤਪਾਦ ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਮਾਰਕੀਟ ਲਿੰਕ ਇੰਸ਼ੂਰੈਂਸ ਉਤਪਾਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਢੁਕਵੇਂ ਮੁਨਾਫੇ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਚਾਰਟਰ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਆਪਣੀ ਵਿਕਰੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਚਾਰਟਰ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਉਤਪਾਦ

ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਾਹਕ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ :

- ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਬੋਰਡ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਵੇਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗਾਹਕ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਵੇ।

- ਇਹ ਵੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੇਚਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਉਤਪਾਦ ਜਾਂ ਸੇਵਾ ਗਾਹਕ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਗਾਹਕ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ।

- ਤੀਜੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਉਤਪਾਦ ਤਾਂ ਹੀ ਵੇਚੇ ਜਾਣ ਜੇ ਬੈਂਕ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਤ ਹੋਵੇ।

- ਕਿਸੇ ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤੀਜੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਉਤਪਾਦ ਲੈਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

- ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਬੈਂਕ ਵੇਖ ਸਕੇ ਕਿ ਇਹ ਉਤਪਾਦ ਗਾਹਕ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ।

ਨਿੱਜਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ

ਗਾਹਕ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਗੁਪਤ ਰੱਖੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਦ ਤੱਕ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਜਾਹਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵਪਾਰਕ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੋਵੇ (ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਕਰੈਡਿਟ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਕੰਪਨੀਆਂ ਲਈ)।

ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮੈਂਡੇਟਿਡ ਵਪਾਰ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗਾਹਕ ਦਾ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਚਨਾ, ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਜਾਂ ਦੂਸਰੀ ਜੋ

ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਨਿੱਜਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੋਵੇ, ਗੁਪਤ ਰੱਖੇ।

- ਬੈਂਕ ਗਾਹਕ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਅਤੇ ਗੁਪਤ ਮੰਨੇਗਾ। ਇਕ ਆਮ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਸੂਚਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਗਾਹਕ ਹੁਣ ਬੈਂਕ ਦਾ ਗਾਹਕ ਨਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਬੈਂਕ ਅਜਿਹੀ ਸੂਚਨਾ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਗਾਹਕ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਖਤ ਤੌਰ ਤੇ ਅਧਿਕਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਅਧੀਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਬੈਂਕ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹਿੱਤ ਵੀ ਬਚੇ ਰਹਿਣ।

ਬੈਂਕ ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਗਾਹਕ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਰਤ ਸਕੇਗਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰ ਸਕੇਗਾ।

ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਦੇ ਹੱਲ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ

ਗਾਹਕ ਦਾ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਉਸ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਤਪਾਦ ਦੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਪਹੁੰਚ ਕਰੇ। ਸੇਵਾ

ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਤੀਜੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਜਲਦੀ ਹੱਲ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਗਲਤੀਆਂ ਦੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ, ਵਤੀਰੇ ਵਿੱਚ ਨੁਕਸ ਅਤੇ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਜਾਂ ਅਸਫਲਤਾ ਲਈ ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਗਲਤੀ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਗਾਹਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬੈਂਕ ਕਿਸੇ ਵੇਚੇ ਹੋਏ ਉਤਪਾਦ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਖਿੱਚ ਸਕੇਗਾ।

ਉਪਰ ਵਰਣਤ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ :

- ਗਲਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਕੰਮ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

- ਗਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਠੀਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

- ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਜਾਂ ਭੁਲੇਖੇ ਨਾਲ ਜੇ ਕੋਈ ਵਾਧੂ ਚਾਰਜ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

- ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਜੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਤਾਂ

ਉਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ :

- ਗਾਹਕਾਂ ਲਈ ਜੋ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਿਵਾਰਣ ਢੰਗ ਮੁਹੱਈਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬੋਰਡ ਉੱਤੇ ਲਿਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗਾਹਕਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਗਲਤੀ ਉੱਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੇ ਨਿਯਮ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

- ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਿਵਾਰਣ ਢਾਂਚਾ ਗਾਹਕਾਂ ਲਈ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

- ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਇਹ ਸਲਾਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਏ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਭੇਜੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾ ਹੱਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

- ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਿਵਾਰਣ ਅਥਾਰਿਟੀ ਦਾ ਨਾਂ, ਪਤਾ ਅਤੇ ਸੰਪਰਕ ਵੇਰਵੇ ਦਰਸਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੇ ਹੱਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

- ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪੱਖ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਬੈਂਕਿੰਗ ਲੋਕਪਾਲ ਤੱਕ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਸ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ।

- ਸਾਰੀਆਂ ਰਸਮੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ

ਸਮੇਤ ਜੋ ਕਿ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹੋਣ। ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ 30 ਦਿਨ ਦੇ ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦਾ ਯਤਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ 30 ਦਿਨ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਿਣੇ ਜਾਣਗੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਗਾਹਕ ਤੋਂ ਮੰਗੀ ਗਈ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਿਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਬੈਂਕ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਿਵਾਰਣ ਅਮਲ

ਗਾਹਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਅਦਾਰੇ ਲਈ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇਕ ਅੰਗ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਬੈਂਕਾਂ ਲਈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬੈਂਕ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਦਾਰੇ ਹਨ। ਸੇਵਾ ਅਦਾਰਿਆਂ ਲਈ ਗਾਹਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਗਾਹਕਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਹਨ। ਬੈਂਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਰੰਤ ਅਤੇ ਨਿਪੁੰਨ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਗਾਹਕ ਬਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਗਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀ ਹੈ?

ਗਾਹਕ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਉਤਪਾਦ ਜਾਂ ਸੇਵਾ ਦੀ ਅਸਲ ਕੀਮਤ ਵਿੱਚ ਜੇ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਆਪਣੀ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਇਕ ਮੌਕਾ ਹੈ

ਬਿਨਾਂ ਬੋਲੇ ਤਸੱਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਿਸੇ

ਵੀ ਵਪਾਰ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਅਤੇ ਗਾਹਕ ਦੀ ਸਦਭਾਵਨਾ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ

- ਗਾਹਕ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨਾ।
- ਅਹਿਮ ਨੁਕਤਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ।
- ਹਮਦਰਦੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣਾ।
- ਗਾਹਕ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨਾ।
- ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਕਿ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਜਲਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨਾ।

ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦਾ ਅਮਲ

ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਅਮਲ ਤੋਂ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਚਾਰ ਅਹਿਮ ਨੁਕਤੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ :

(ੳ) ਗਾਹਕ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿੱਜੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਰਜ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੀ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦ ਜਾਂ ਸੇਵਾ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

- ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਜੋ ਕਿ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਉਲੰਘਣਾ ਬਾਰੇ ਹਨ।

- ਅੰਦਰੂਨੀ ਬੈਂਕ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਢੰਗਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ।

ਤਾਲਿਕਾ-1			
ੳ ਬੀ ਓਜ਼ ਵਲੋਂ ਨਿਪਟਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਗਾਹਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ			
ਵੇਰਵੇ	2013-14	2014-15	2015-16
ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ	5479	3307	3778
ਹਾਸਿਲ ਹੋਈਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ	76573	85131	102894
ਕੁੱਲ ਜਿੰਨੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਿਆ ਗਿਆ	82052	88438	106672
ਹੱਲ ਹੋਈਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ	78745	84660	101148
ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਤ ਉੱਤੇ ਬਕਾਇਆ ਪਈਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ	3307 (4 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ)	3778 (4 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ)	5524 (5 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ)

ਸਰੋਤ : ਆਰ ਬੀ ਆਈ ਸਾਈਟ

• ਗਾਹਕ ਸੇਵਾ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ।

(ਅ) ਰੁਝਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ

ਇਕ ਵਾਰੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦਾ ਰੈਗੂਲਰ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਟੀਚਾ ਰੁਝਾਨਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵੀ ਜੋ ਕਿ ਗਾਹਕਾਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅੰਦਰੂਨੀ ਲੋਕਪਾਲ ਰਾਹੀਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬੋਰਡ ਆਫ ਡਾਇਰੈਕਟਰਜ਼ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਅਰਧ ਸਰਕਾਰੀ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਯਕੀਨੀ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ।

(ੳ) ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨਾ

ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮੁਢਲੀ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਗਾਹਕ ਦੇ ਸੇਵਾ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪਡੇਟ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਉਤਪਾਦਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਵਾਧੂ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(ਸ) ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੇ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ

ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਮਲ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਅਹਿਮ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਜਿਹੜੇ ਗਾਹਕ ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਿਰਫ ਵਪਾਰ ਹੀ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਸਗੋਂ ਗਲਤ ਸਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਜੋ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਗਾਹਕ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਇਕ ਅਹਿਮ ਸੰਕੇਤ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਗਾਹਕ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਆਸਾਂ

ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਬੈਂਕ ਦੀ ਗਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਗਾਹਕਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਲਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਸਿਸਟਮ ਜਾਂ ਸ਼ੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੈਂਕ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਕਿਵੇਂ ਦੀ ਹੈ।

ਬੈਂਕ ਦੇ ਗਾਹਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਆਕਾਰ

ਬੈਂਕਿੰਗ ਓਮਬਡਜ਼ਮੈਨ ਸਕੀਮ (ਬੀ ਓ ਐੱਸ) ਅਧੀਨ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਜਿਥੇ 1999 ਵਿੱਚ 4994 ਸੀ, ਉਹ 2015-16 ਵਿੱਚ 1,02,894 ਹੋ ਗਈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਵਿੱਚ 2015-16 ਵਿੱਚ 21 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਸਨ ਪਰ ਓਮਬਡਜ਼ਮੈਨ ਨੇ 30 ਜੂਨ, 2016 ਤੱਕ 1,01,148 (95 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ) ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ (ਤਾਲਿਕਾ-1)।

ਆਰ ਬੀ ਆਈ ਓਮਬਡਜ਼ਮੈਨ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (ਆਰ ਬੀ ਆਈ) ਨੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬੈਂਕ ਵਿਰੁੱਧ ਬੈਂਕਿੰਗ ਓਮਬਡਜ਼ਮੈਨ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ ਉੱਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਪੈਸਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਗੇਗਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਬੈਂਕ ਨੇ ਗਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਦੇ ਉਤਪਾਦ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬੈਂਕ ਵਿਰੁੱਧ ਉਤਪਾਦ ਦੇ ਨੁਕਸਦਾਰ ਹੋਣ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੀਮਾ ਪਾਲਿਸੀਆਂ ਜਾਂ ਮਿਊਚੁਅਲ ਫੰਡ ਸਕੀਮ ਦੇ ਗਲਤ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬੈਂਕਿੰਗ ਓਮਬਡਜ਼ਮੈਨ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ

ਕਿ ਉਹ 20 ਲੱਖ ਤੱਕ ਦਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਹੱਦ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸੀ। ਓਮਬਡਜ਼ਮੈਨ ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਕੇਸ ਲੜਨ ਦੌਰਾਨ ਸਮਾਂ ਜਾਇਆ ਹੋਣ, ਆਏ ਹੋਏ ਖਰਚੇ ਅਤੇ ਹੋਈ ਮਾਨਸਿਕ ਪੀੜਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਦਾ ਹਰਜ਼ਾਨਾ ਦੁਆ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬੈਂਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਸਿਸਟਮ

ਬੈਂਕਾਂ ਦੇ ਗਾਹਕਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਵਾਅਦੇ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਅਧੀਨ ਬੈਂਕਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਿਵਾਰਣ ਨੀਤੀ ਅਪਣਾਈ ਹੈ। ਇਹ ਨੀਤੀ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕਿੰਗ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਮਾਡਲ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਬੀ ਸੀ ਆਰ ਬੀ ਆਈ (ਬੈਂਕਿੰਗ ਕੋਡਜ਼ ਐਂਡ ਸਟੈਂਡਰਡ ਬੋਰਡ ਆਫ ਇੰਡੀਆ) ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ।

ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖੇਤਰ

(1) ਅੰਦਰੂਨੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਗਾਹਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਕਰੇਗੀ :

- ਬੋਰਡ ਦੀ ਗਾਹਕ ਸੇਵਾ ਕਮੇਟੀ।
- ਗਾਹਕ ਸੇਵਾ ਬਾਰੇ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀ।
- ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਨੋਡਲ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਅਧਿਕਾਰੀ।
- ਅੰਦਰੂਨੀ ਓਮਬਡਜ਼ਮੈਨ

(2) ਕਸਟਮਰ ਕੇਅਰ ਯੂਨਿਟ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਿਵਾਰਣ ਸੈੱਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰੇਗਾ।

(3) ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖ ਕੇ ਲਿਆਉਣਾ ਪਵੇਗਾ।

(4) ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ/ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਪਵੇਗਾ।

(5) ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਕੋਈ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਮਿੱਥਣੀ ਪਵੇਗੀ।

(6) ਗਾਹਕਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਵਧਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਭਾਰਤਮਾਲਾ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ

ਜੀ ਰਘੁਰਾਮ

ਬੀ ਤੇ ਦਿਨੀਂ ਐਲਾਨੀ ਗਈ ਭਾਰਤਮਾਲਾ ਪਰਿਯੋਜਨਾ, ਕਾਰੀਡੋਰ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਸੜਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਵਾਪਿਸ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਇਕ ਯਤਨ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਾਈਵੇਜ਼ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ (ਐੱਨ ਐੱਚ ਡੀ ਪੀ) ਨੇ ਵੀ ਕਾਰੀਡੋਰਜ਼ (ਗੋਲਡਨ ਕੁਆਡਰੀਲੈਟਰਲ (ਜੀ ਕਿਊ), ਉੱਤਰੀ-ਦੱਖਣੀ-ਪੂਰਬੀ-ਪੱਛਮੀ (ਐੱਨ ਐੱਸ ਈ ਡਬਲਿਊ) ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪੋਰਟ ਕੁਨੈਕਟਿਵਿਟੀ (ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚ) ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ, ਸਮੇਂ ਦੇ ਬੀਤਣ ਨਾਲ ਇਕ ਪੈਕੇਜ ਧਾਰਨਾ ਅਧੀਨ ਆ ਗਏ ਹਨ।

ਜਿਥੇ ਕਿ 83677 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਵਾਲੇ 6.92 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਵਾਲੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੁੱਖ ਧਿਆਨ 5.35 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਵਾਲੇ 35800 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਵਾਲੇ ਇਕ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ 34800 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਵਾਲੇ ਹਾਈਵੇਜ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਵਿੱਚੋਂ 10,000 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਐੱਨ ਐੱਚ ਡੀ ਪੀ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਵਿੱਚੋਂ ਲਏ ਗਏ ਹਨ।

ਨਵਾਂ 24800 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਆਇਆ ਹੈ ਜੋ ਓ ਡੀ (ਅਸਲ ਟਿਕਾਣੇ) 1500 ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਦੇ ਸਰਵੇਖਣਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਇਕ ਧਾਰਨਾ ਵਜੋਂ ਇਹ ਚੰਗਾ ਹੈ ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਰਾਈਟਸ - ਜੋ ਕਿ ਰੇਲਵੇ ਅਧੀਨ ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਦੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੇਵਾ ਹੈ, ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਓ ਡੀ ਸਰਵੇ 2007 ਦੇ ਹਨ। ਟਰੈਫਿਕ ਜਾਇਜ਼ੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਤੇ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਜਾਇਜ਼ੇ ਉੱਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹਨ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੈਮਰਾ ਅਧਾਰਿਤ

ਸਰਵੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ, ਉਹ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਭੀੜ ਭੜੱਕੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ।

24500 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਵਿੱਚੋਂ 5000 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਗਲੀਆਂ (ਲੇਨ) ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਲਈ ਅਤੇ ਜੀ ਕਿਊ ਅਤੇ ਐੱਨ ਐੱਸ ਈ ਡਬਲਿਊ ਉੱਤੇ ਭੀੜ-ਭੜੱਕੇ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਹਨ। ਜੀ ਕਿਊ ਦੇ ਛੇ ਲੇਨਿੰਗ ਐੱਨ ਐੱਚ ਡੀ ਪੀ ਦੇ ਪੜਾਅ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਅੰਸ਼ਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਕੀ ਪੜਾਵਾਂ ਲਈ ਵਾਤਾਵਰਨ ਕਲੀਅਰੈਂਸ ਅਤੇ ਭੋ ਪ੍ਰਪਤੀ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਕਾਰਨ ਕੰਪਨੀਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਰਫ 800 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਵੇਅ ਹਨ।

ਹੁਣ ਤੱਕ ਹੋਏ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਮਿਲੇ ਸਬਕਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਦੀ ਚੋਣ : ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਅਸਲ ਟਿਕਾਣੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਟਰੈਫਿਕ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਟਰੈਫਿਕ ਘਣਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਹੋਇਆ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁੰਬਈ ਤੋਂ ਕੋਲਕਾਤਾ ਤੱਕ ਈਸਟ-ਵੈਸਟ ਕਾਰੀਡੋਰ ਪੂਰੀ ਚਾਰ ਲੇਨਿੰਗ ਲਈ ਇਕ ਅਹਿਮ ਖੇਤਰ ਬਣ ਕੇ

ਨਿਤਰਿਆ। ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਤਾਂ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸੀ ਪਰ ਐੱਨ ਐੱਚ ਡੀ ਪੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਿਆਸੀ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ (ਜਿਸ ਨੇ ਕਿ ਸੋਰਾਸ਼ਟਰ ਤੋਂ ਸਿਲਚਰ ਤੱਕ ਈ ਡਬਲਿਊ ਕਾਰੀਡੋਰ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲੈ ਆਂਦਾ ਸੀ) ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਐੱਨ ਐੱਚ ਰੂਟ ਰਾਹੀਂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾ ਜਤਾਏ ਜਾਣ ਕਾਰਨ (ਮੁੰਬਈ-ਕੋਲਕਾਤਾ ਐੱਨ ਐੱਚ-3 ਅਤੇ ਐੱਨ ਐੱਚ-6 ਦਾ ਇਕ ਸਾਂਝਾ ਯਤਨ ਸੀ) ਹੋਇਆ।

ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਪੇਸ਼ਣ : ਜੀ ਕਿਊ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਈ ਪੀ ਸੀ ਨਾਲ ਹੋਈ, (ਪੀ ਪੀ ਪੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨਾ ਹੋ ਸਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੋ ਕਿ ਪੀ ਪੀ ਪੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਯਤਨ ਸੀ) ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੀ ਪੀ ਪੀ ਉੱਤੇ ਹੋਰ ਕਾਰੀਡੋਰਾਂ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਪੈਣ ਲੱਗਾ। (ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਵਾਇਆਬਿਲਟੀ ਗੈਪ ਫੰਡਿੰਗ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸੜਕ ਫੰਡ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ)। ਪਰ ਮਾਲੀਆ ਜੋਖਿਮ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸੇ ਲਈ ਹਾਈਬਿਡ ਐਨੁਅਟੀ ਮਾਡਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਜੋਖਿਮ ਰਿਆਇਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਸਨ ਅਤੇ ਅਥਾਰਿਟੀ ਨੇ ਮਾਲੀਆ ਜੋਖਿਮ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ। ਇਹ ਰਿਆਇਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਆਕਰਸ਼ਕ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵੀ ਈ ਪੀ ਸੀ ਵੱਲ ਝੁਕਾਅ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੈਸਾ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਸੀ, ਕੇਂਦਰੀ ਸੜਕ ਫੰਡ ਅਤੇ ਟੋਲ ਮਾਲੀਆ ਸ਼ੇਅਰ ਹਾਸਿਲ ਹੋਣ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਆਸ ਸੀ।

ਭੋ ਪ੍ਰਪਤੀ ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਕਲੀਅਰੈਂਸ : ਇਹ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਤਾਂ ਜਾਰੀ ਹੀ ਸਨ ਅਤੇ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਆਦਰਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਰਿਆਇਤਾਂ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਵਿੱਚ 'ਪਲੱਗ ਐਂਡ ਪਲੇਅ' ਮੋਡ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਲੀਅਰੈਂਸ ਮਿਲੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਸਨ। ਬਚਾਅ ਦਾ ਇਕ ਸਾਧਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ 2009-14 ਦੀ ਮਿਆਦ ਵਿੱਚ ਭੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਬਿੱਲ ਪਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਮਨਜ਼ੂਰੀਆਂ ਸਖਤ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਜੰਗਲਾਤ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਕਿ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਉੱਤੇ ਦਸਤਖਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਇਹ ਰਿਆਇਤਾਂ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਕੰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਬਿੱਲ ਕਈ ਬਾਅਦ ਦੇ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਵਜੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ। ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰ 'ਪਲੱਗ ਐਂਡ ਪਲੇਅ' ਅਜੇ ਵੀ ਇਕ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਆਦਰਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਕਾਰੀਡੋਰ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਭੰਗ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਪੈਕੇਜ ਅਧਾਰਤ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਦਲੇਰੀ ਭਰੀ ਸੋਚਣੀ : ਜਿਥੇ ਕਿ ਜੀ ਕਿਊ ਅਤੇ ਐੱਨ ਐੱਸ ਈ ਡਬਲਿਊ ਦਲੇਰੀ ਭਰੇ ਸੁਪਨੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਐੱਨ ਐੱਚ ਖੇਤਰਾਂ (ਜੀ ਕਿਊ) ਅਤੇ ਇਕ ਕੌਮੀ ਇਕਸੁਰਤਾ ਫੋਕਸ (ਐੱਨ ਐੱਸ ਈ ਡਬਲਿਊ) ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਣਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਐੱਨ ਐੱਚ ਡੀ ਪੀ ਦੇ ਹੋਰ ਪੜਾਵਾਂ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਉਣੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਦੇ ਕਈ ਹਿੱਸੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸ ਗਏ। ਤਾਜ਼ਾ ਪਹੁੰਚ ਇਕ ਵਾਰੀ ਫੇਰ ਸੜਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਵਾਅਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਦੀਆਂ ਤਰਜੀਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਤੋਂ ਸਿਰਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਇਹ ਵਧੇਰੇ ਦਲੇਰੀ ਭਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਵੇਅਜ਼ ਉੱਤੇ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ੋਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਰੀਡੋਰਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

(ਲੇਖਕ ਆਈ ਆਈ ਐੱਮ ਬੰਗਲੌਰ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਹਨ)

e-mail :graghu@iimb.ac.in

ਭਾਰਤਮਾਲਾ 550 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਐੱਨ ਐੱਚ ਸੰਪਰਕ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ

2018 ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ 8 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦਾ ਹਾਈਵੇਜ਼ ਕੰਮ ਭਾਰਤਮਾਲਾ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਅਧੀਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਰੋਡ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ, ਹਾਈਵੇਜ਼, ਜਹਾਜ਼ਰਾਣੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਸੇਮਿਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਗੰਗਾ ਸੁਧਾਰ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਬਾਰੇ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਬੀਤੇ ਦਿਨੀ ਕੀਤਾ। ਭਾਰਤਮਾਲਾ ਹਾਈਵੇਜ਼ ਖੇਤਰ ਲਈ ਇਕ ਨਵਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਸੜਕ ਟਰੈਫਿਕ ਵਿੱਚ ਢਾਂਚੇ ਸੰਬੰਧੀ ਪਾੜਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤਮਾਲਾ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਇਕ ਵੱਡੇ ਡਰਾਈਵਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਏਗਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਈਵੇਜ਼ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਪਾੜੇ ਪੂਰੇ ਜਾ ਸਕਣ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਾਲ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਵਧੇਰੇ ਨਿਪੁੰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਪੱਛੜੇ ਅਤੇ ਕਬਾਇਲੀ ਖੇਤਰਾਂ, ਆਰਥਿਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸੈਰ ਸਪਾਟਾ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ, ਸਰਹੱਦੀ ਇਲਾਕਿਆਂ, ਸਮੁੰਦਰ ਕੰਢੇ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਗੁਆਂਢੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਵਪਾਰ ਰੂਟਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਨੈਕਟਿਵਿਟੀ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵੱਲ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਭਾਰਤਮਾਲਾ :

ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੀ ਵੀ ਨਾ ਹੋਏ ਵਾਂਗ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ

34,800 ਕਿਲੋਮੀਟਰ
ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ

5,35,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ
ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ

- ਆਰਥਿਕ ਕਾਰੀਡੋਰ (9000 ਕਿਲੋਮੀਟਰ): ਪੂਰੀ ਆਰਥਿਕ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰਨਾ
- ਇੰਟਰ-ਕਾਰੀਡੋਰ ਅਤੇ ਫੀਡਰ ਰੂਟ (6000 ਕਿ.ਮੀ.): ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਸੰਪਰਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ
- ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਰੀਡੋਰ ਸਮਰੱਥਾ ਸੁਧਾਰ (5000 ਕਿ.ਮੀ.) ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਧਾਉਣਾ
- ਸਰਹੱਦੀ ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਕੋਮਾਂਤਰੀ ਸੰਪਰਕ ਸਹੂਲਤ (2000 ਕਿ.ਮੀ.):
- ਸਰਹੱਦ ਉੱਤੇ ਸੰਪਰਕ ਵਧਾਉਣਾ
- ਸਮੁੰਦਰੀ ਕੰਢੇ ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਬੰਦਰਗਾਹਾਂ ਦਾ ਸੰਪਰਕ (2000 ਕਿ.ਮੀ.) ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਬੰਦਰਗਾਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ
- ਗ੍ਰੀਨ ਫੀਲਡ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਵੇਅ (8000 ਕਿ.ਮੀ.): ਤੁਰੰਤ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇਜ਼ ਗਤੀ
- ਐੱਨ ਐੱਚ ਡੀ ਪੀ ਦਾ ਬਕਾਇਆ ਕੰਮ (10,000 ਕਿ.ਮੀ.) : ਸਭ ਪਾਸੇ ਦਾ ਸੰਪਰਕ ਵਧਾਉਣਾ

ਭਾਰਤਮਾਲਾ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ 50 ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਰੀਡੋਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏਗੀ ਜਦ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਿਰਫ 6 ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ 70 ਤੋਂ 80 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਮਾਲ ਐੱਨ ਐੱਚ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ ਜਦ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ 40 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਮਾਲ ਹੀ ਐੱਨ ਐੱਚ ਦੇ ਰਸਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ 550 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਐੱਨ ਐੱਚ ਲਿੰਕੇਜ਼ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਭਾਰਤਮਾਲਾ ਦਾ ਲਾਜਿਸਟਿਕਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਇੰਡੈਕਸ (ਐੱਲ ਪੀ ਆਈ) ਉੱਤੇ ਚੰਗਾ ਅਸਰ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਉਸਾਰੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ, ਹਾਈਵੇਜ਼ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧਾ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧਾ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵੱਧ ਸਕਣਗੀਆਂ। ਅਜਿਹਾ ਵਧੀਆ ਸੜਕ ਕੁਨੈਕਟਿਵਿਟੀ ਨਾਲ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਭਾਰਤਮਾਲਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ 24800 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਖੇਤਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭਾਰਤਮਾਲਾ ਪਰਿਯੋਜਨਾ ਫੇਜ਼-1 ਐੱਨ ਐੱਚ ਡੀ ਪੀ ਅਧੀਨ 10,000 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਬਕਾਇਆ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਕੁੱਲ 34800 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਸੜਕਾਂ ਦਾ ਕੰਮ 5,35,00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਭਾਰਤਮਾਲਾ ਫੇਜ਼-1 ਦਾ ਕੰਮ ਪੰਜ ਸਾਲ ਅਰਥਾਤ 2017-18 ਤੋਂ 2021-22 ਤੱਕ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਫੇਸ-1 ਦੇ ਅਨੁਮਾਨਤ ਖਰਚੇ

ਕ੍ਰ.ਸੰ. ਕੰਪੋਨੈਂਟਸ	ਲੰਬਾਈ ਕਿ.ਮੀ.	ਖਰਚ ਰੁਪਏ ਕਰੋੜ
(ੳ) ਆਰਥਿਕ ਕਾਰੀਡੋਰ ਵਿਕਾਸ	9,000	1,20,000
(ਅ) ਅੰਦਰੂਨੀ ਕਾਰੀਡੋਰ ਅਤੇ ਫੀਡਰ ਸੜਕਾਂ	6,000	80,000
(ੲ) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਰੀਡੋਰਜ਼ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਸੁਧਾਰ	5,000	100,000
(ਸ) ਸਰਹੱਦੀ ਅਤੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕੁਨੈਕਟਿਵਿਟੀ ਸੜਕਾਂ	2,000	25,000
(ਹ) ਸਮੁੰਦਰ ਕੰਢੇ ਦੀ ਅਤੇ ਬੰਦਰਗਾਹ ਕੁਨੈਕਟਿਵਿਟੀ	2,000	20,000
(ਕ) ਐਕਸਪ੍ਰੈਸਵੇਜ਼ 800,40,000	800	40,000
ਕੁੱਲ	24,800	385,000
ਐੱਨ ਐੱਚ ਡੀ ਪੀ ਅਧੀਨ ਬਕਾਇਆ ਸੜਕਾਂ ਦਾ ਕੰਮ	10,000	1,50,000
ਕੁੱਲ	5,35,000	

ਭਾਰਤਮਾਲਾ ਨਾਲ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਰੀਡੋਰ (ਗੋਲਡਨ ਕੁਆਡਰੀਲੈਟਰਲ ਅਤੇ ਐੱਨ ਐੱਸ-ਈ ਡਬਲਿਊ ਕਾਰੀਡੋਰ) ਦੀ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਵਧੇਗੀ। ਅਜਿਹਾ ਇਸ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਰਕੇ, ਰਿੰਗ ਰੋਡਜ਼ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਕੇ, ਬਾਈਪਾਸ/ਐਲੀਵੇਟਿਡ ਕਾਰੀਡੋਰ ਬਣਾ ਕੇ ਅਤੇ ਲਾਜਿਸਟਿਕਸ ਪਾਰਕਸ ਬਣਾ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਭਾਰਤਮਾਲਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਤਕਰੀਬਨ 5000 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਰੀਡੋਰ ਨੂੰ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਉੱਤੇ 1,00,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਆਉਣਗੇ।

ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ 26,200 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਆਰਥਿਕ ਕਾਰੀਡੋਰਾਂ ਜਾਂ ਰੂਟਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਭਾਰੀ ਟਰੈਫਿਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ 9000 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ 1,20,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਯੋਜਨਾ

ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰੀਡੋਰਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਇਕ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਸਿਰੇ ਤੱਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਟਰੈਫਿਕ ਨਿਰੰਤਰ ਤੌਰ ਤੇ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਚੱਲਦਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਮਿਆਰਾਂ ਦੀ ਇਕਸਾਰਤਾ ਬਣੀ ਰਹੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭਾਰਤਮਾਲਾ ਅਧੀਨ ਹੀ 8000 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਅੰਤਰ ਕਾਰੀਡੋਰ ਅਤੇ 7500 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਫੀਡਰ ਕਾਰੀਡੋਰਾਂ ਦੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 6000 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ 80,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਦੋ ਕਾਰੀਡੋਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅੰਤਰ ਕਾਰੀਡੋਰ ਰੂਟਾਂ ਵਜੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਹੋਰ ਰੂਟ ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਕਾਰੀਡੋਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੀਡਰ ਕਾਰੀਡੋਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰੀਡੋਰਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਕਿ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਬਣ ਸਕੇ।

ਭਾਰਤਮਾਲਾ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਵਿੱਚ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਰਹੱਦ ਨਾਲ ਫੌਜੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਵਾਲੀਆਂ 3300 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ 2000 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕੁਨੈਕਟਿਵਿਟੀ ਸੜਕਾਂ ਵੀ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਨੇਪਾਲ, ਭੂਟਾਨ,

ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਮਿਆਂਮਾਰ ਨਾਲ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ 25000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ 2000 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 2100 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਸਮੁੰਦਰ ਕੰਢੇ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ 2000 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਬੰਦਰਗਾਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ 2000 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਸੜਕਾਂ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ 20,000 ਕਰੋੜ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। 1900 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਸੜਕ ਟੋਟਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰੀਨਫੀਲਡ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਵੇਅ ਵਜੋਂ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ 800 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਸੜਕਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ 40,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਐੱਨ ਡੀ ਐੱਚ ਪੀ ਅਧੀਨ, 10,000 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਸੜਕਾਂ ਦਾ ਬਕਾਇਆ ਕੰਮ 150,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਭਾਰਤਮਾਲਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਫੇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਲਈ 5,35,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐੱਨ ਐੱਚ (ੳ), ਐੱਸ ਏ ਆਰ ਡੀ ਪੀ, ਐੱਨ ਈ, ਈ ਏ ਪੀ ਅਤੇ ਐੱਲ ਡਬਲਿਊ ਈ ਲਈ 157,324 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਹੋਰ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤਮਾਲਾ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੌਜੂਦਾ ਸਕੀਮਾਂ ਲਈ 5 ਸਾਲ ਵਿੱਚ 6,92,324 ਕਰੋੜ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ।

ਭਾਰਤਮਾਲਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਕੀਮਾਂ ਲਈ ਕੁੱਲ ਬਜਟ ਸਹਾਇਤਾ 2017-18 ਤੋਂ 2021-22 ਤੱਕ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਫੰਡ ਵਿੱਚੋਂ 237024 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਬਜਟ ਸਹਾਇਤਾ ਵਜੋਂ 59973 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨੋਟਬੰਦੀ ਰਾਹੀਂ 34000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ, ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਸਾਭ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਤਬਾਦਲੇ (ਟੀ ਓ ਟੀ ਰਾਹੀਂ) ਰਾਹੀਂ ਆਉਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 46048 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਟੋਲ ਪਰਮਾਨੈਂਟ ਬ੍ਰਿਜ ਫੀ ਫੰਡ ਤੋਂ ਐੱਨ ਐੱਚ ਏ ਆਈ ਰਾਹੀਂ ਆਉਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਭਾਰਤਮਾਲਾ ਅਧੀਨ ਤਕਰੀਬਨ 600 ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। □□

ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ - ਸਟਾਰਟਅੱਪ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ

 ਅਜੇ ਸ਼ੰਕਰ

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼

ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸੌਖ ਦੀ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਨੇ ਇਸ ਸਾਲ 130 ਤੋਂ 100 ਤੱਕ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵੱਡੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੀ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਛਾਲ ਦਿਖਾਈ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਦਲਾਵਾਂ ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕਤਾ ਉੱਤੇ ਕਈ ਗੁਣਾ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਦੀਰਘਕਾਲੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜੜ੍ਹ ਤੋਂ ਲਾਭ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਲਾਉਣ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇ ਨਵੇਸਟ ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਇਕ ਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਚਿਤਵਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸਮਝਣੀਆਂ ਸੌਖੀਆਂ ਹੋ ਸਕਣ। (ੳ) ਸੰਭਾਵਿਤ ਨਿਵੇਸ਼ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਅਤੇ ਮੁੱਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਅਤੇ (ਅ) ਨਿਵੇਸ਼ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਇਕ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਵਪਾਰਕ ਫੈਸਲੇ ਤੱਕ ਦੇ ਸਫਰ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਸੰਭਾਵੀ ਅਤੇ ਅਸਲ ਆਮਦ ਵਿਚਲੇ ਫਰਕ ਨੂੰ ਮੇਟਣ ਦੀ ਆਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਨਵੇ, ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਰਹਿਤ ਉਦਯੋਗਿਕ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਵਿੱਚ। ਸਿੱਧੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਚੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਫੈਕਟਰੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਸੰਭਾਵਨਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤ ਨੇ ਹਾਲੇ ਇਹ ਬਦਲਾਅ ਕਰਨਾ ਹੈ। 2015 ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਵਲੋਂ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਆਕਰਸ਼ਕ ਸਥਾਨ ਦੀ ਦੂਰਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਲਈ ਲਾਲ ਫੀਤਾਸ਼ਾਹੀ ਨੂੰ ਲਾਲ ਗਲੀਚੇ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸਰਕਾਰ ਅੰਦਰ ਉੱਦਮਤਾ ਦੀ ਇਕ ਅਨੂਠੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ।

ਨਵੇਂ ਸੀ ਈ ਓ ਸ਼੍ਰੀ ਦੀਪਕ ਬਾਗਲਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ, ਜੋ ਇਕ ਮੰਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣੇ ਨਿਵੇਸ਼ਕ, ਬੈਂਕਰ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਫੰਡ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਹਨ, 'ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਯਕੀਨ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਨਵੀਂ ਟੀਮ ਨੇ ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਛਤਰੀ ਹੇਠ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। 29 ਸਾਲ

ਦੀ ਔਸਤ ਉਮਰ ਵਾਲੀ, ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਦੀ 110 ਮੈਂਬਰੀ ਟੀਮ ਵਿੱਚ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਸਾਬਕਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਬੈਂਕਰ ਅਤੇ ਗੋਲਡਮੈਨ ਸੈਸੇ, ਮੈਕਿੰਨਜ਼ੀ ਅਤੇ ਬੇਨ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ ਵਰਗੀਆਂ ਨਾਮੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਕਈ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਹਰੇਕ ਕਰਮਚਾਰੀ ਵਲੋਂ ਤਨਖਾਹ ਨਾਲੋਂ ਕੋਮ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਕੌਮੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਅਤੇ ਸਰਲਤਾ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਲਈ ਪਹਿਲੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬਿੰਦੂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਲਈ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਸਰਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਿਤਧਾਰਕਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਮਾਹਰ, ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁਲਕਾਂ, ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪੂਰਵ ਨਿਵੇਸ਼ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਲ ਤੱਕ। ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਮਾਹਰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਦੀਆਂ ਰਣਨੀਤੀਆਂ, ਉਦਯੋਗ ਦਾ ਗਹਿਰਾ ਮੁੱਲਾਂਕਣ, ਭਾਈਵਾਲਾਂ ਦੀ ਖੋਜ, ਸਥਾਨ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨੀਤੀਗਤ ਵਕਾਲਤ।

2016 ਵਿੱਚ ਯੂ ਐੱਨ ਸੀ ਟੀ ਏ ਡੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਇਨਾਮਾਂ ਦਾ ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਜੇਤੂ ਐਲਾਨਿਆ ਗਿਆ। 2014 ਵਿੱਚ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 2016 ਵਿੱਚ ਆਲਮੀ ਇਨਾਮ ਜਿੱਤਣਾ ਨਵੇਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਬੇਹਤਰੀਨ

ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਹੈ - ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਬਦਲਾਅ ਜੋ ਗਤੀ ਅਤੇ ਮਾਤਰਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਲੋਕਾਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅਹਿਮ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਦਾ ਬਜਟ ਆਲਮੀ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਬੇਹਤਰੀਨ ਬਜਟ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇਕ ਚੌਥਾਈ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇੰਟਰਫੇਸ ਅਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਦੀ ਦੋਹਰੀ ਭੂਮਿਕਾ, ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਰਿਲੇਸ਼ਨਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਨੂੰ ਇਕ ਮੁੱਖ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸੰਭਾਵੀ ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਅਸਲ ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਬਣ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਸਫਲ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਸਫਰ ਨਿਰਵਿਘਨ, ਤੇਜ਼ ਅਤੇ ਸੁਖਾਵਾਂ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਵਲੋਂ ਇਕ ਅਨੋਖਾ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਮਾਡਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਹਰੇਕ ਨਿੱਜੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਟੀਮ ਵਰਕ ਦਾ ਤਰਜੀਹੀਕਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਹਰੇਕ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੀ ਦੇਸ਼, ਖੇਤਰ ਜਾਂ ਇਕ ਰਾਜ ਪ੍ਰਤਿ ਮੁਢਲੀ, ਦਰਮਿਆਨੀ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਮੁਕੰਮਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ - ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਹੂਲਤ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਖੇਤਰੀ ਮੁਹਾਰਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਅਨੋਖੇ ਮਾਡਲ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਟੀਮ ਦੀ ਲਗਨ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਂ ਪੱਖੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ, ਸਟਾਰਟਅੱਪ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਲਈ ਮਦਦਗਾਰ ਹੋਣਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਖੇਤਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਦਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਆਲਮੀ ਬੋਰਡ ਵਲੋਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਪਾਰਕ ਉਤਪਾਦਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਵਿਚਲੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਘੱਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਹੈ। ਡੈਨਮਾਰਕ ਦੀ ਹਵਾ ਟਰਬਾਈਨਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਵੱਡੀ ਕੰਪਨੀ ਵੇਸਟਾਸ ਵਲੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਮਿਲਣ ਦੇ

15 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਬਲੇਡ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਫਰਮ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਚੀਨ ਵਲੋਂ ਬਣਾਏ ਪਿਛਲੇ ਕੀਰਤੀਮਾਨ ਨੂੰ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਨਾਲ ਪਛਾੜ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਯੂ.ਕੇ. ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੇ ਇਕ ਐੱਨ ਐੱਚ ਐੱਸ ਡਾਕਟਰ ਵਲੋਂ ਮੇਕ ਇਨ ਇੰਡੀਆ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਇਕ ਹੀ ਸਵਾਲ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮੁਲਕ ਦੇ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆਵੇਗਾ। ਇੰਡੋ-ਯੂ.ਕੇ. ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਹੈਲਥ 11 ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਮੈਡੀਸਿਟੀਜ਼ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਹੁਲਾਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਵਾਲੀਆਂ ਆਧੁਨਿਕ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਕਲੀਨਿਕ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰੀ ਉਪਕਰਨਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਬੇਹਤਰੀਨ ਮੰਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਗੇ। ਇਹ ਘਰੇਲੂ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ ਆਲਮੀ ਮੈਡੀਕਲ ਸੈਰਸਪਾਟਾ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ।

ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ 100,000 ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਬਣਾਇਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ 47 ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ 115 ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫੂਡ ਪ੍ਰਾਸੈਸਿੰਗ, ਸੂਚਨਾ ਤਕਨੀਕ, ਆਈ ਟੀ ਈਜ਼, ਨਵਿਆਉਣਯੋਗ ਊਰਜਾ, ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕਸ ਅਤੇ ਕੱਪੜਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ 80 ਬਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 300 ਮਾਮਲੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 7 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਸਰਵੋਚ ਪੰਜ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ, ਆਟੋਮੋਬਾਇਲ, ਨਵਿਆਉਣਯੋਗ ਊਰਜਾ, ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਰਿਟੇਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਹਿਮ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਨੇ 7.4 ਬਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਦਾ ਅਸਲ

ਨਿਵੇਸ਼ ਜ਼ਮੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ 94,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿੱਧੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ।

ਇਹ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਪੱਖੀ ਸੋਚ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਪੱਖੀ ਵਧੇਰੇ ਮਾਹੌਲ ਬਣਨ ਦਾ ਭਾਰਤ ਵਲੋਂ ਨਿਵੇਸ਼ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਸਾਰਥਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਹੈ। ਨਿਵੇਸ਼ ਲਿਆਉਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭਾਈਵਾਲੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਸੰਵਾਦ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਬਦਲਾਅ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰਕਾਰੀ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਬੈਠਕਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰੀ-ਬ੍ਰੀਫ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ, ਏਜੰਡੇ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ, ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਦੇਣੀ ਅਤੇ ਫਾਲੋਅੱਪ ਉੱਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖਣੀ ਤਾਂ ਕਿ ਬੈਠਕਾਂ ਨਤੀਜਾ ਮੁਖੀ ਹੋ ਸਕਣ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੱਧਰਾਂ ਉੱਤੇ ਅਸੀਂ ਬੇਹਤਰੀਨ ਆਲਮੀ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾਪਨ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਲਈ, ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਇਕ ਦਰਜਨਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਆਲਮੀ ਸਟਾਰਟਅੱਪ ਵਾਤਾਵਰਨ ਤੋਂ ਹਾਸਲ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਟਾਰਟਅੱਪ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਦੇਸ਼ੀ ਉੱਦਮੀਆਂ ਵਲੋਂ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਨਵੀਨਤਾ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਹੁਲਾਰਾ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਨਿਭਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ, ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਟਾਰਟਅੱਪ ਇੰਡੀਆ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਘਰੇਲੂ ਸਟਾਰਟ ਅੱਪਸ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਛੱਡਿਆ ਹੈ। ਸਾਗਰ ਡਿਫੈਂਸ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਟੀਮ ਨੇ ਉਸ ਉੱਦਮੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਲੋਂ ਮਾਨਵ ਰਹਿਤ ਸਮੁੰਦਰੀ ਨਿਗਰਾਨੀ

ਜਹਾਜ਼ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਸਾਗਰ ਡਿਫੈਂਸ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫਰਮ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਦਾ ਪੁਨਰਗਠਨ, ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਅਤੇ ਰੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪਰਮਿਟ ਅਤੇ ਲਾਇਸੈਂਸ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨਾ। ਅੱਜ, ਸਾਗਰ ਡਿਫੈਂਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਸਫਲ ਸਟਾਰਟ ਅੱਪ ਦੇ ਵਿੱਚ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਮਾਣਯੋਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਸੁਧਾਰ-ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਅਤੇ ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਦੀ ਇਕ ਵਧੀਆ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। ਇਸ ਵਲੋਂ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੱਧਰਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਭਾਰਤ ਪ੍ਰਤਿ ਨਜ਼ਰੀਏ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਬਦਲਾਅ ਆਇਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਖਤ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਧਾਰਾਂ ਪ੍ਰਤਿ ਪ੍ਰਤਿਬਧਤਾ ਬਾਰੇ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸੁਨੇਹਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਬੋਰਡ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਇਹ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਵੇਸ਼ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਨਾ ਬਲਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਉੱਤੇ ਕਿਵੇਂ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਹੁਣ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸੌਖ ਦੀ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਨੇ ਇਸ ਸਾਲ 130 ਤੋਂ 100 ਤੱਕ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵੱਡੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੀ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਛਾਲ ਦਿਖਾਈ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਦਲਾਵਾਂ ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕਤਾ ਉੱਤੇ ਕਈ ਗੁਣਾ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਲਈ, ਫਾਇਨੈਂਸ਼ਲ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੀ ਐਂਡ ਡੀ ਆਈ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਗਰੀਨ ਫੀਲਡ ਐਂਡ ਡੀ ਆਈ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ

ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਦੀਰਘਕਾਲੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਲਾਇਕ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜੜ੍ਹ ਤੋਂ ਲਾਭ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਲਾਉਣ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਟੀਮ ਇਨਵੈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਲਈ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇਕ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਲੋਂ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਪੱਖੀ ਮੁਲਕ

ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਕੁੱਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਾਪਤਕਾਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਿਰਤੋੜ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

(ਲੇਖਕ ਕੇਂਦਰੀ ਵਣਜ ਅਤੇ ਸਨਅਤ ਬਾਰੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਿੱਚ ਸਨਅਤ ਅਤੇ ਨੀਤੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ)

e-mail :ashankar49@gmail.com

125 ਕਰੋੜ ਭਾਰਤਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਲੜੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਧਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਲੜਾਈ ਅਤੇ ... ਜੇਤੂ ਰਹੇ

ਨੋਟਬੰਦੀ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਫਲਤਾ

<p>ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਾਲੇ ਧਨ ਦਾ ਪਰਦਾਫਾਸ਼</p> <p>ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਨਸੰਖਿਆ ਦੇ 0.00011% ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਕੁੱਲ ਕੈਸ਼ ਦਾ 33% ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ</p> <p>17.73 ਲੱਖ ਸੌਂਗੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ</p> <p>23.22 ਲੱਖ ਖਾਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 3.68 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਸੌਂਗੀ ਕੈਸ਼ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ</p> <p>6 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਹਾਈ ਵੈਲਿਊ ਨੋਟ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਰੂਪ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਏ</p>	<p>ਆਤੰਕਵਾਦ ਅਤੇ ਨਕਸਲਵਾਦ ਦੀ ਕਮਰ ਟੁੱਟੀ</p> <p>ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਪੱਥਰਬਾਜ਼ੀ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ 75 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਤੱਕ ਘਟ ਗਈਆਂ</p> <p>ਵਾਪਸੀ ਉਗਰਵਾਦ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ 20 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੀ ਕਮੀ ਆਈ</p> <p>7.62 ਲੱਖ ਨਕਲੀ ਨੋਟ ਫੜੇ ਗਏ</p>	<p>ਸਾਫ-ਸੁਥਰੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਵੱਲ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਦੂਰਗਾਮੀ ਕਦਮ</p> <p>ਕਾਲੇਪਨ ਵਿੱਚ ਡੀਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ੇਲ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਗੋਰਖਪੰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਜਾਗਰ</p> <p>ਸ਼ੇਲ ਕੰਪਨੀਆਂ ਉੱਤੇ ਹੋਈ ਸਰਜੀਕਲ ਸਟ੍ਰਾਈਕ, 2.24 ਲੱਖ ਕੰਪਨੀਆਂ ਉੱਤੇ ਤਾਲਾ ਲਗਾ</p> <p>ਨੋਟਬੰਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 35,000 ਸ਼ੇਲ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲਗਭਗ 58,000 ਬੈਂਕ ਖਾਤਿਆਂ ਵਿੱਚ 17,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕੱਢਵਾਏ ਗਏ</p>	<p>ਸੰਗਠਿਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਬੇਹਤਰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਬਣੇ</p> <p>ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਨਖਾਹ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਸਿੱਧੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ</p> <p>1.01 ਕਰੋੜ ਨਵੇਂ ਈ ਪੀ ਐੱਫ ਓ ਪੰਜੀਕ੍ਰਿਤ ਹੋਏ</p> <p>1.3 ਕਰੋੜ ਕਾਮੇ ਈ ਐੱਸ ਆਈ ਸੀ ਵਿੱਚ ਪੰਜੀਕ੍ਰਿਤ - ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ</p>
---	---	---	--

ਨੋਟਬੰਦੀ ਨਾਲ ਕਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਵਿਲੱਖਣ ਵਾਧਾ

- ਕਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ 26.6% ਦਾ ਵਾਧਾ, 2015-16 ਵਿੱਚ ਸੀ 66.53 ਲੱਖ, 2016-17 ਵਿੱਚ ਵਧ ਕੇ ਹੋਇਆ 84.21 ਲੱਖ
- ਈ-ਰਿਟਰਨ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ 27.95% ਦਾ ਵਾਧਾ, 2016-17 ਵਿੱਚ 2.35 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 2017-18 ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ 3.01 ਕਰੋੜ

ਲੈਸ ਕੈਸ਼ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਸਵੱਛ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਵੱਲ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵੱਡੀ ਛਲਾਂਗ

- ਅਗਸਤ 2016 ਵਿੱਚ 87 ਕਰੋੜ ਡਿਜੀਟਲ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਦ ਕਿ ਅਗਸਤ 2017 ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੰਖਿਆ ਵਧ ਕੇ 138 ਕਰੋੜ ਹੋ ਗਈ, ਭਾਵ 58 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ
- ਹੁਣ ਤੱਕ 15.11 ਲੱਖ ਪੀ ਓ ਐੱਸ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਨੋਟਬੰਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿਰਫ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ 13 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੀ ਓ ਐੱਸ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਜੁੜ ਗਈਆਂ

ਦੇਸ਼ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਨੋਟਬੰਦੀ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ਬਹੁਤ ਫਾਇਦੇ, ਜਿਵੇਂ ਬੈਂਕ ਲੋਨ ਉੱਤੇ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮੀ, ਘਰ ਖਰੀਦਣਾ ਹੋਇਆ ਆਸਾਨ, ਨਗਰਪਾਲਿਕਾਵਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਧੀ ਆਇ।

ਨੋਟਬੰਦੀ ਤੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਮਿਲਿਆ?

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ

ਜਾਨਣ ਲਈ
ਕਿਉ ਆਰ ਕੋਡ ਸਕੈਨ ਕਰੋ

ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਬਦਲੇਗੀ ਇਲਾਜ ਸੇਵਾ ਦੀ ਤਸਵੀਰ

 ਆਸ਼ੂਤੋਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੁੰਨ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਆਧੁਨਿਕ ਇਲਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਹੱਦ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਲਾਜ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦ-ਵੇਚ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਡਾਕਟਰੀ ਸੇਵਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਖਪਤਕਾਰੀ ਸਮਝੌਤੇ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਜਿਵੇਂ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਹਰਨੀਏ ਦਾ ਅਪ੍ਰੈਸ਼ਨ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇੰਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਲੱਗਣਗੇ ਆਦਿ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਅਧਾਰਤ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਅਜਿਹੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਖਰੀਦਦਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬੇਵਕੂਫ ਨਾ ਬਣਾ ਸਕੇ।

ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਫ਼ਰਜ਼ਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕ ਸਮਾਜ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਿਕਸਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵੀ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਹੋਰਨਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਦੋਹਾਂ ਪੱਧਰਾਂ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦਾ ਮਤਲਬ : ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਦੋ ਮੁੱਖ ਗੱਲਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਖਰੀਦ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਅਸੀਂ ਕਿੰਨੇ ਜਾਗਰੂਕ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੇਕਰ ਪੇਸ਼ੇਵਰੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਖਪਤਕਾਰ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਲਈ ਖਰੀਦਦਾ ਹੈ।

ਸਿਹਤ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ : ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੁੰਨ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਆਧੁਨਿਕ ਇਲਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਹੱਦ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਲਾਜ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦ-ਵੇਚ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਡਾਕਟਰੀ ਸੇਵਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਖਪਤਕਾਰੀ ਸਮਝੌਤੇ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਜਿਵੇਂ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਹਰਨੀਏ ਦਾ ਅਪ੍ਰੈਸ਼ਨ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇੰਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਲੱਗਣਗੇ, ਡਲੀਵਰੀ ਕਰਵਾਉਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇੰਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਲੱਗਣਗੇ। ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸਮਝੌਤਾ ਫਾਰਮਾਂ ਉੱਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ ਲਗੇ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ

ਸੇਵਾਵਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਅਧਾਰਤ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਅਜਿਹੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਖਰੀਦਦਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬੇਵਕੂਫ ਨਾ ਬਣਾ ਸਕੇ। ਇਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਭਾਰਤੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਉੱਤੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਲਾਜ ਸੰਬੰਧੀ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ-1996 ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 2(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੇਵਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੀ ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹਨ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਸਿਹਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵੱਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਹਨ :

- ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤ ਕਾਨੂੰਨ, 2017
- ਐਂਚ ਆਈ ਵੀ ਏਡਜ਼ ਕਾਨੂੰਨ, 2017
- ਖੁਰਾਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਮਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ, 2006
- ਮਨੁੱਖੀ ਅੰਗ ਲਗਾਉਣ ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ, 1994
- ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ, 1986
- ਡਰੱਗ ਅਤੇ ਕਾਸਮੈਟਿਕ ਕਾਨੂੰਨ, 1940

ਇਲਾਜ ਇਕ ਖਪਤਕਾਰ ਸੇਵਾ

ਇਲਾਜ ਸੇਵਾ ਉੱਤੇ ਤਾਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਇਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਆਮ ਖਪਤਕਾਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਅੱਜ ਦੀ ਤਰੀਖ ਵਿੱਚ ਡਾਕਟਰੀ ਇਲਾਜ ਸੰਬੰਧੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਲਈ ਖਪਤਕਾਰ ਜਦੋਂ ਭਾਰੀ ਰਕਮ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹਿਤ

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਈ ਪੱਧਰਾਂ ਉੱਤੇ ਦਾਅ ਤੇ ਲਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਲਾਜ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਜਾਂਚਿਆ ਅਤੇ ਪਰਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਲਾਜ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮੁੱਖ ਤੱਥ ਹੇਠ ਲਿਖਤ ਹਨ :

- ਡਾਕਟਰ-ਮਰੀਜ਼ ਗੱਲਬਾਤ
- ਪੂਰਾ ਇਲਾਜ ਖਰਚਾ
- ਇਲਾਜ ਸੰਬੰਧੀ ਗੱਲਬਾਤ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਮਝ
- ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਦਵਾਈ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ
- ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਸਸਤੇ ਬਦਲ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ
- ਮੈਡੀਕਲ ਓਪੀਨੀਅਨ - ਦੂਜੀ ਸਲਾਹ
- ਇਲਾਜ/ਮੈਡੀਕਲ ਬੀਮਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ
- ਮੈਡੀਕਲ ਹਿਸਟਰੀ - ਮਰੀਜ਼ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ
- ਸਿਹਤ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ।

ਡਾਕਟਰ ਅਤੇ ਮਰੀਜ਼ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ

ਡਾਕਟਰ ਅਤੇ ਮਰੀਜ਼ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜਿੰਨਾ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਹੋਵੇਗਾ ਓਨਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਇਲਾਜ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਰੀਜ਼ ਦਾ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਡਾਕਟਰ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਮਾਂ ਲਵੇ। ਇਥੇ ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਡਾਕਟਰ ਆਪਣੀ ਉਨੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਉਹ ਮਰੀਜ਼ ਤੋਂ ਪੈਸਾ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮਰੀਜ਼ ਦੀ ਜ਼ਰੀਆਸਾ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨਾ ਉਸ ਦੀ ਨੈਤਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਿੱਚ ਮਰੀਜ਼ ਯਾਨੀ ਖਪਤਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਲਾਜ ਬਾਰੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਕੁਝ ਬੁਨਿਆਦੀ ਗੱਲਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਰੀਜ਼ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਇਲਾਜ ਬਾਰੇ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਨੈਤਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਹੈ। ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਉਪਾਵਾਂ ਆਦਿ ਸੰਬੰਧੀ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਦੱਸੇ ਅਤੇ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰੇ।

ਪੂਰਾ ਇਲਾਜ ਖਰਚ: ਅੱਜ ਦੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਯੁਗ ਵਿੱਚ ਇਲਾਜ ਦਾ ਵੀ ਕਾਰਪੋਰੇਟੀਕਰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਇਲਾਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀ, ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਜਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਇਲਾਜ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਲਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਦਰ ਮਾਨਕਾਂ

ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਫਿਲਹਾਲ ਕਮੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਕੋ ਹੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਖਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਅਸਮਾਨ ਦਾ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਅਖੀਰਲੇ ਪਾਏਦਾਨ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਝੱਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਦਵਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਅਪ੍ਰੈਸ਼ਨਾਂ, ਸਰਜੀਕੇਅਰ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਇਲਾਜ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਪਕਰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਫਿਲਹਾਲ ਕੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ।

ਡਾਕਟਰੀ ਸਲਾਹ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਮਝ

ਇਕ ਮਰੀਜ਼ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਸਾਫ਼-ਸਾਫ਼ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਵਾਈਆਂ ਲਿਖਣ ਬਾਰੇ ਕਹੇ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਉੱਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਫੀਸ ਦੇ ਕੇ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਹੱਕ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਫ਼-ਸਾਫ਼ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਵਾਈਆਂ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਸਾਫ਼ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਵਾਈ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਸਹੂਲਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਫ਼ਾਰਮਾਸਿਸਟ ਵੀ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਦੂਜੀ ਦਵਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇਗਾ। ਦਵਾਈ ਦੇ ਫਾਰਮੂਲੇ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਅਸੈਸੀਅਲ ਮੈਡੀਸਿਨ ਲਿਸਟ ਨਾਲ ਵੀ ਮਿਲਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਮੈਡੀਕਲ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਵੀ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਦਵਾਈ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਦਵਾਈ ਦਾ ਨਾਮ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਹਰ ਮਰੀਜ਼ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਦਵਾਈ ਦਾ ਅਸਰ, ਉਸ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਅਲਰਜੀ ਆਦਿ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਲਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਹਿਤਿਆਤ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣ ਸਕੇ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਦਾ ਵੀ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਜਿਹੀ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਵੇ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਵਿਆਕਰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਵਾਈ ਦੀ ਵੀ ਵਿਆਕਰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਤਾਂ

ਡਾਕਟਰ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫ਼ਾਰਮਾਸਿਸਟ। ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿਹਤਮੰਦ ਰਖਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦਵਾਈ ਸੰਬੰਧੀ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰੀਏ। ਆਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਜਿੰਨਾ ਸਾਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਨੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰ ਰੱਖੋ। ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਆਕਰਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਸਸਤੇ ਬਦਲ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ

ਜਿਸ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੀ ਦਵਾਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਡਾਕਟਰ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸੇ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸਸਤਾ ਬਰਾਂਡ ਕਿਹੜਾ ਹੈ, ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ ਪੁੱਛੋ। ਤੁਸੀਂ ਫ਼ਾਰਮਾਸਿਸਟ ਤੋਂ ਵੀ ਉਸੇ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੀ ਸਸਤੀ ਦਵਾਈ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਦਵਾਈ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਖਾਓ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਸਸਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜੈਨਰਿਕ ਦਵਾਈਆਂ ਲਿਖਣ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਐਮ ਆਰ ਪੀ ਹੋਣ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਡਰੱਗ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਐਨ ਪੀ ਪੀ ਏ ਤੱਕ ਨੂੰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ 2012 ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ 1100 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਤੱਕ ਮੁਨਾਫਾ ਕਮਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਰੋਲਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਡੀ ਪੀ ਸੀ ਓ-2013 ਦਾ ਡਰਾਫਟ ਨੈਸ਼ਨਲ ਫ਼ਾਰਮਾਸਿਊਟੀਕਲਸ ਪ੍ਰਾਈਸਿੰਗ ਅਥਾਰਿਟੀ ਨੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਮਸੌਦੇ ਵਿੱਚ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੀ ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਤਰਤੀਬ ਦੱਸੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਅਧਾਰਤ ਮੁੱਲ ਨਿਰਧਾਰਨ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਡੀ ਪੀ ਸੀ ਓ-2013 ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਲੁੱਟ ਮਚੀ ਸੀ ਉਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਰੀ ਰਹਿ ਗਈ।

2014 ਵਿੱਚ ਬਣੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਸਤੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਜਨਔਸ਼ਧੀ ਕੇਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦੇਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ

ਅਜੇ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਦਵਾਈ ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਲਗਾਤਾਰ ਲੁੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋਣਾ ਪਵੇਗਾ ਤਾਂ ਕਿ ਸੰਗਠਤ ਲੁੱਟ ਤੋਂ ਖੁਦ ਨੂੰ ਬਚਾ ਸਕਣ।

ਦੂਜਾ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ

ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਡਾ ਡਾਕਟਰ ਕਿਸੇ ਰੀਝੀਰ ਬਿਮਾਰੀ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਲਾਜ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਦੋ ਹੋਰ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਜ਼ਰੂਰ ਲਓ। ਕਈ ਵਾਰ ਗਲਤ ਇਲਾਜ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਮਰੀਜ਼ ਦੀ ਜਾਨ ਤੱਕ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸਥਾਪਤ ਹਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਚਰਨ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਤਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ। ਬੀਮਾਰ ਪੈਣਗੇ ਅਤੇ ਪੈਨਲ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਕੇ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਡਾਕਟਰੀ ਸਹੂਲਤ ਲਵਾਂਗੇ ਪਰ ਇਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਈ ਦਿੱਕਤਾਂ ਹਨ।

ਜੇਕਰ ਨਿੱਜੀ ਬੀਮਾ ਸੇਵਾ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਆਏ ਦਿਨ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਲੋਂ ਬੀਮੇ ਦੀ ਹੱਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਬਿਲ ਵਸੂਲ ਕਰਕੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰੈਫਰ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬੀਮਾ ਭੁਗਤਾਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਦਰਾਂ ਵੀ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ

ਕਈ ਸਵਾਲ ਉਠਾਏ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੀਮਾ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੀ ਮੰਗ ਬਹੁਤ ਰੀਝੀਰ ਰੂਪ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੇ ਰੇਟ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਸ ਰੇਟ ਉਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨਿੱਜੀ ਹਸਪਤਾਲ ਵਧੀਆ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਹੰਗਾਮੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਪੈਨਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਖਪਤਕਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਭਾਰ ਝੱਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਰੁਪਏ ਦਾ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਖਪਤਕਾਰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਹਸਪਤਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਥੇ ਹੀ ਕਈ ਵਾਰ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਰੀਝੀਰਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹੇ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਮੈਡੀਕਲ ਹਿਸਟਰੀ: ਮਰੀਜ਼ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ

ਤੁਸੀਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਓ, ਇਲਾਜ ਦੀ ਫਾਈਲ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰਖੋ। ਜੇਕਰ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਤਾਂ ਛੁੱਟੀ ਮਿਲਣ ਸਮੇਂ ਮੈਡੀਕਲ ਹਿਸਟਰੀ ਜ਼ਰੂਰ ਮੰਗੋ। ਤੁਹਾਡੀ ਇਹ ਮੈਡੀਕਲ ਹਿਸਟਰੀ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਹਾਇਕ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਦੀ ਅਣਜਾਣਤਾ ਕਈ ਵਾਰ ਗ਼ੈਰ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਮਰੀਜ਼ ਦੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ

ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਿਹਤ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ/ਸਿਹਤ ਸੁਰੱਖਿਆ

ਉਪਰ ਵਰਣਤ ਸਾਰੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉੱਠੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਦਾ ਇਕ ਸੰਪੂਰਨ ਪੈਕੇਜ ਸਿਹਤ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਵਿੱਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਿਹਤ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੋੜਾਂ ਬਲਕਿ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਨਿਯਮਣ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪਹਿਲ ਹੈ। ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇਕ ਸੰਸਥਾਨਕ ਰੂਪ ਲੈ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਥੇ ਸਿਹਤ ਉਤੇ ਜਨਤਕ ਖਰਚ ਵਧਿਆ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਖਪਤਕਾਰ ਵਧੇਰੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਨਿਰਧਾਰਨ ਬਾਰੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਥਾਰਿਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਉਤੇ ਦਿੱਤੇ ਆਪਣੇ ਸੁਨੇਹੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਵਾਈ ਵਪਾਰ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਟਰਨਓਵਰ 1 ਲੱਖ 28 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। 82 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਦਵਾਈ ਦੀ ਖਪਤ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਭਾਰਤੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਯਾਨੀ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਸਿਰਫ ਦਵਾਈਆਂ ਉਤੇ ਹੀ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ 82 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਹਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਮੰਡੀ ਦੇ ਨਿਯਮਨ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ ਆਪਣੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੋਂ ਚਿੰਤਤ ਅਤੇ ਬਿਹਤਰ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੰਦਰੁਸਤ ਰਹੇ ਹਨ ਉਥੋਂ ਦੀ ਉਤਪਾਦਨ ਸ਼ਕਤੀ ਬਿਹਤਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲਈ ਉਤਪਾਦਨ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਰਖਣਾ ਹੀ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ ਵੱਲ ਵਧਣ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ।

2008 ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਏਜੰਸੀ ਅਰਨੇਸਟ ਐਂਡ ਯੰਗ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਵਣਜ ਅਤੇ ਸਨਅਤੀ ਮਹਾਸੰਘ (ਫਿੱਕੀ) ਵਲੋਂ ਜਾਰੀ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਸਿਹਤ ਬਜਟ ਦਾ 72 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਵਾਈਆਂ ਉਤੇ ਖਰਚ

ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਇਕ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੱਥ ਇਹ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਦੀ 3 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਜਨਤਾ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਉੱਠ ਸਕੀ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਿਹਤ ਕਵਰੇਜ ਗਰੀਬੀ ਘਟਾਉਣ ਦਾ ਇਕ ਤਾਕਤਵਰ ਸਾਧਨ ਵੀ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਜਿਹਾ ਸਮੀਖਿਆਕਾਰਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ।

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ ਯੋਜਨਾ

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਗਰੀਬ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਪ੍ਰੈਲ 2008 ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ ਯੋਜਨਾ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਪਹਿਲੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀਆਂ। ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਮੰਨੀਏ ਤਾਂ 31 ਅਗਸਤ 2015 ਤੱਕ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਅਧੀਨ 40,430,289 ਸਮਾਰਟ ਕਾਰਡ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ 10,630,269 ਮਰੀਜ਼ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਏ। ਇਸੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੀ ਪੀ ਐੱਲ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ 1 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾ ਇੰਨੀ ਮਹਿੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ ਇਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ/ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨਵੀਆਂ-ਨਵੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਆਈਆਂ ਹਨ।

ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪੱਖ : ਬਚਾਅ ਹੀ ਇਲਾਜ

ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਸੌਟੀ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਕਿੰਨਾ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਉਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਅਸਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਦੇ ਲਈ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਉੱਤੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਚਲਾਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਜਾਗਰੂਕ ਰਹਿ ਕੇ ਇਕ ਸਿਹਤ ਖਪਤਕਾਰ ਆਪਣੇ ਖਰਚੇ ਦੇ

ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਾਰਕ ਅਰਥਾਤ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਦੂਰ ਰਖਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

1940-50 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਮਲੇਰੀਏ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਚਪੇਟ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 1953 ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਲੇਰੀਆ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ। 1958 ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਵਧਾ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਮਲੇਰੀਆ ਖਾਤਮਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰਖ ਦਿੱਤਾ। ਮੌਜੂਦਾ ਮਲੇਰੀਏ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਉੱਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਸਫਲ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਡੇਂਗੂ ਬੁਖਾਰ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਸਮੇਤ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਈ ਖੇਤਰ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹਨ। ਆਧੁਨਿਕ ਇਲਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰ ਕੋਲ ਅਜੇ ਤੱਕ ਡੇਂਗੂ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸੋ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੈ ਅਤੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੱਛਰਾਂ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਬਿਮਾਰੀ ਚਿਕਨਗੁਨੀਆ ਲਈ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਮੱਛਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਜੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਜਪਾਨੀ ਇੰਸੋਫਲਾਈਟਿਸ ਅਤੇ ਐਕਿਊਟ ਇੰਸੋਫਲਾਈਟਿਸ ਕਾਰਨ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਗੋਰਖਪੁਰ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਜਾਨ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਚਲਾਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਜਾਰੀ ਸਲਾਹ (ਐਡਵਾਈਜ਼ਰੀ) ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਾਂਗੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਅਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਾਲਾਜਾਰ ਤੋਂ

ਨਿਜਾਤ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਲ 1990-91 ਵਿੱਚ ਕਾਲਾਜਾਰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਡੀ ਟੀ ਟੀ ਦੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਉੱਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਟੀ.ਬੀ. ਨਾਲ ਵੀ ਸਲਾਨਾ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਸਾਲ ਤੋਂ ਇਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਟੀ.ਬੀ. ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਾਫ-ਸਫਾਈ ਦੀ ਕਮੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਤੰਦਰੁਸਤ ਰਹਿਣ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਸੌਟੀ ਹੈ ਸਾਫ-ਸਫਾਈ। ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 2 ਅਕਤੂਬਰ 2014 ਤੋਂ ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਅਭਿਆਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਉੱਤੇ ਸਿਹਤ ਖਪਤਕਾਰ

ਸਿਹਤ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਉੱਤੇ ਵੀ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਦਾ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੈ। ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਵਿੱਚ ਫੇਸਬੁੱਕ, ਯੂ-ਟਿਊਬ, ਸਿਹਤ ਵੈੱਬ ਪੋਰਟਲਾਂ ਨੇ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਫੇਸਬੁਕ ਟਵਿਟਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਦਰਜਨਾ ਹੈਸ਼ਟੈਗ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਖੋਜ ਫਿਲਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿਹਤ ਜਾਗਰੂਕਤਾ

ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰਤਿ ਜਾਗਰੂਕ

ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਕਈ ਪੱਧਰਾਂ ਉਤੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਅਭਿਆਨ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਟੀ.ਵੀ. ਸ਼ੋ, ਫਿਲਮਾਂ ਅਤੇ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਦਾ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਉਤੇ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ਸਵਸਥ ਭਾਰਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਈ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮੈਡੀਕਲ ਸਾਇੰਸ ਵਿੱਚ ਸੈਕਿੰਡ ਓਪੀਨੀਅਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰਖ ਕੇ ਏ ਬੀ ਪੀ ਨਿਊਜ਼ ਨੇ ਸੈਕਿੰਡ ਓਪੀਨੀਅਨ ਨਾਮੀ ਸੱਚੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਉਤੇ ਅਧਾਰਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਸੰਬਰ 2012 ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਰਕਾਰੀ, ਗ਼ੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਧਰ ਉਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨ ਲਈ ਰੈਲੀਆਂ ਵੀ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੁਝ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ 21000 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਤੰਦਰੁਸਤ ਭਾਰਤ ਯਾਤਰਾ ਕੱਢੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਹਤ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਤਿਯਮੇਵ ਜਯਤੇ ਵਿੱਚ ਆਮਿਰ ਖ਼ਾਨ ਨੇ ਜੈਨਰਿਕ ਦਵਾਈਆਂ ਬਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕੀਤਾ ਸੀ। www.swasthbhart.in ਅਤੇ www.medicarenews.in ਵਰਗੇ ਵੈੱਬ ਮੰਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਤੇ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਰਨ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਿਹਤ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਖਪਤਕਾਰ-ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ

ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਸਰਕਾਰਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਯਤਨ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਮਝੇ।

- ਸਵੈ-ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ : ਗਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮਾਨ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੂੰ ਅੰਤਮ ਸਰੋਤ ਮੰਨਣ ਦੀ ਗਲਤੀ ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਣਾ, ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਹੱਲ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧੀਆ ਹੈ।

ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਉਤੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਿਹਤ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਹੈਸ਼ਟੈਗ

- # SwachbharatAbhiyan
- # SwasthBharatAbhiyan
- # SwasthBharat
- # HealthyIndia
- # SecondOpinion
- # KnowyourMedicine
- # KnowYourPharmacist
- #ControlMedicineMaximume RetailPrice
- #PMBJP (Pradhanmantri Bhartiya Janaushadhi Pariyojana)
- # SwasthBalikaSwasthSamaj
- # SwasthyaChetnaAbhiyan
- # SwasthBharatYatra
- # MentalHealth

- ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ : ਖਪਤਕਰ ਦੀ ਦੂਜੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖਰਚੇ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਤੇ ਪੱਕੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਖਰਚ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਸੀਦਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖੇ। ਜਿਵੇਂ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਖਰੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪੱਕਾ ਬਿਲ ਜ਼ਰੂਰ ਲਵੋ ਤਾਂ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਲੋੜ ਪੈਣ ਉਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕੰਪਨੀ ਜਾਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੂੰ ਖਪਤਕਾਰ ਫੋਰਮ ਵਿੱਚ ਚੁਨੌਤੀ ਦੇ ਸਕੋ।

- ਸਹੀ ਦਾਅਵਾ : ਖਪਤਕਾਰ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ (ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ) ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ ਉਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਗ਼ੈਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵੱਡਾ ਦਾਅਵਾ ਨਾ ਕਰੋ। ਕਦੀ-ਕਦੀ ਖਪਤਕਾਰ ਆਪਣੇ ਹੱਲ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਖਪਤਕਾਰ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਉੱਚਿਤ ਕਾਰਨ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਵੱਡੀ ਰਕਮ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਿਹਤ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰਕਾਰੀ ਮੰਚ

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਹਨ।

- ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਹਤ ਪੋਰਟਲ : ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਹਤ ਪੋਰਟਲ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇੰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜੇਕਰ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹੈਲਪਲਾਈਨ 1800-180-1104 ਉਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਹਿੰਦੀ, ਤਮਿਲ, ਬੰਗਲਾ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤੀ ਵਿੱਚ ਇਥੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

- ਜੇਕਰ ਸਟੈਟ ਦੀ ਕਮੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਕਿਧਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਧੀ ਇਸ ਦੀ ਸੂਚਨਾ/ਸ਼ਿਕਾਇਤ 1800-111-255 ਉਤੇ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ।

- ਫਾਰਮਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰਸਾਇਣ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦਵਾਈ ਮੁੱਲ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਅਥਾਰਿਟੀ ਨੇ ਫਾਰਮਾਂ ਜਨ ਸਮਾਧਾਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਤੁਸੀਂ 1800-111-255 ਉਤੇ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਸਮੱਸਿਆ ਜਿਵੇਂ ਦਵਾਈ ਨਾ ਮਿਲਣੀ, ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਕੀਮਤ ਵਸੂਲਣ ਆਦਿ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਜ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।

- ਸਵਸਥ ਭਾਰਤ ਮੋਬਾਈਲ ਐਪ : ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਐਪ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਸੁਝਾਅ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਲੱਛਣਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਐਪ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ <https://www.nhp.gov.in/mobile&app&swasth> ਉਤੇ ਜਾ ਕੇ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜਾਂ ਗੂਗਲ ਪਲੇ ਸਟੋਰ ਉਤੇ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

- ਫਾਰਮਾ ਸਹੀ ਮੁੱਲ : ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਨਿਰਧਾਰਨ ਬਾਰੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਥਾਰਿਟੀ ਨੇ “ਫਾਰਮਾ ਸਹੀ ਦਾਮ” ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ ਇਕ ਸਰਚ ਇੰਜਨ <http://nppaindia.nic.in/nppaprice/>

pharmasahidaamwebweb.aspx ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਤੁਸੀਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੀਮਤ ਨੂੰ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਮੋਬਾਈਲ ਐਪ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਲਿੰਕ <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.nic.app.searchmedicineprice> ਤੋਂ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੀਮਤ ਵਸੂਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਐਪ ਬਹੁਤ ਮਦਦਗਾਰ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

● ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖਪਤਕਾਰ ਹੈਲਪਲਾਈਨ : ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਗੋ ਗ੍ਰਾਹਕ ਜਾਗੋ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖਪਤਕਾਰ ਹੈਲਪਲਾਈਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਖਪਤਕਾਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਧੋਖਾਧੜੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਹ 1800-11-4000 ਨੰਬਰ ਉੱਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਟਾ

ਸਿਹਤ ਦਾ ਖੇਤਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੈਸੇ ਦੇ ਲੈਣ ਦੇਣ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਵੀ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਖਪਤਕਾਰ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਿਮੇਵਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਬੇਤਹਰ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਸਿਹਤ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਅਸੀਂ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਤੰਦਰੁਸਤ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ। ਸਿਹਤ ਸਿਰਫ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਮੁੱਢਲੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੇਕਰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਿਹਤ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਖਪਤਕਾਰ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸਾਰਥਕ ਪਹਿਲ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(ਲੇਖਕ ਸਿਹਤ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਕਾਰਜਕਰਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਚਾਰ- ਵਿਚਾਰ ਪੋਰਟਲ www.swasthbharat.in ਦਾ ਸੰਪਾਦਕ ਹੈ।)

e-mail : forhealthyindia@gmail.com

ਸਫ਼ਾ 55 ਦਾ ਬਾਕੀ

(7) ਆਪ੍ਰੋਟਿੰਗ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਚੌਕਸ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

ਗਾਹਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ

● ਗਾਹਕਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਵਾਲੇ ਸਟਾਫ ਦਾ ਵਤੀਰਾ।

● ਗਾਹਕਾਂ ਲਈ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਨਾਕਾਫੀ ਹੋਣਾ।

● ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਫਰਕ ਹੋਣਾ।

ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਬੈਂਕ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਬੈਂਕ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਉੱਤੇ ਆਨਲਾਈਨ ਲਿੰਕ ਰਾਹੀਂ, ਕਾਲ ਸੈਂਟਰ ਰਾਹੀਂ, ਈ-ਮੇਲ ਰਾਹੀਂ, ਲਿਖਤੀ ਤੌਰ ਤੇ, ਜ਼ਬਾਨੀ, ਜਾਂ ਟੈਲੀਫੋਨ ਉੱਤੇ ਜਾਂ ਬੈਂਕ ਵਲੋਂ ਸਥਾਪਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਚੈਨਲ ਰਾਹੀਂ ਦਰਜ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਗਾਹਕ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਦਿੱਤੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂ ਬੈਂਕ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਹੱਲ ਉੱਤੇ ਉਸ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਬੈਂਕਿੰਗ ਓਮਬਡਜ਼ਮੈਨ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਚਾਰਜੇਈਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੀ ਐੱਮ ਜੇ ਡੀ ਵਾਈ ਅਧੀਨ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ

ਪੀ ਐੱਮ ਜੇ ਡੀ ਵਾਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ :

(ੳ) ਬੀ ਐੱਸ ਬੀ ਡੀ ਏ/ਬੀ ਐੱਸ ਬੀ ਡੀ ਐੱਸ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਖਾਤਾ ਖੋਲ੍ਹਣ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਬੀ ਐੱਸ ਬੀ ਡੀ ਐੱਸ ਵਰਗ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿ ਕੇ ਵਾਈ ਸੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਲੋੜੀਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਖਾਤਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਤੋਂ ਬੈਂਕ ਵਲੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ।

(ਅ) ਰੁਪੈ ਕਾਰਡ ਦੀ ਪ੍ਰਪਤੀ ਨਾ ਹੋਣਾ।

(ੲ) ਏ ਟੀ ਐੱਮ ਵਿਖੇ ਰੁਪੈ ਕਾਰਡ ਦਾ ਨਾ ਚੱਲਣਾ।

(ਸ) ਦੁਰਘਟਨਾ ਬੀਮਾ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਨਾ ਹੋਣਾ।

ਪੀ ਐੱਮ ਜੇ ਡੀ ਵਾਈ ਅਧੀਨ ਖਾਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਿਵਾਰਣ ਢਾਂਚਾ ਬਣਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਆਰ ਟੀ ਜੀ ਐੱਸ/ਐੱਨ ਈ ਐੱਫ ਟੀ ਅਧੀਨ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਗਲਤ ਖਾਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਣਾ

ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਆਏ ਪੈਸੇ ਲਾਭਕਾਰੀ ਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਖਾਤਾ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਾ ਹੋ ਸਕਣ ਤਾਂ ਪੈਸੇ ਵਾਪਸ ਭੇਜਣ ਵਾਲੇ ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਉਸੇ ਦਿਨ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਹ ਗਲਤੀ ਬੈਂਕ ਸਟਾਫ ਵਲੋਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਭੇਜਣ ਵੇਲੇ ਖਾਤਾ ਨੰਬਰ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰਕਮ ਤੁਰੰਤ ਬਰਾਂਚ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਉੱਤੇ ਰਕਮ ਖਾਤਾਧਾਰੀ ਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਬੈਂਕ ਮੈਨੇਜਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਰ ਟੀ ਜੀ ਐੱਸ/ਐੱਨ ਈ ਐੱਫ ਟੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਭ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

ਸਿੱਟਾ

ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੇਵਾ ਸਨਅਤ ਵਿੱਚ ਗਾਹਕ ਇਕ ਰਾਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਸਰਵਉੱਚ ਪਹਿਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਦਾ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅੰਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਾਹਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਿਸੇ ਸੰਗਠਨ, ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਹੀ ਬੈਂਕ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦਾ ਮੰਤਰ ਹੈ।

(ਲੇਖਕ ਭੁਵਨੇਸ਼ਵਰ ਸਥਿਤ ਯੂਨੀਅਨ ਬੈਂਕ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਸਟਾਫ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਮੁਖੀ ਹਨ)

e-mail : dibakarlenka1960@gmail.com

ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ : ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਲਈ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਅ

“ਇਕ ਗਾਹਕ ਸਾਡੇ ਵਿਹੜੇ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ”- ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ। ਗਾਹਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਗਠਨ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਢਲੇ ਟੀਚਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਗਠਨ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੜਾਵਾਂ ਤੋਂ ਗਾਹਕ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਮੱਦੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗਾਹਕ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਦੀਰਘਕਾਲੀ ਟੀਚੇ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਨਸੰਖਿਆ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ ਜੋ ਹਰੇਕ ਨਿਰਮਾਣਕਾਰ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰੀਕਰਨ ਸੰਗਠਨ ਲਈ ਇਕ ਵੱਡੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੁਲਕ ਦਾ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਖਾਸਾ ਅਤੇ ਬਹੁ-ਵਿਧਾਈ ਆਰਥਿਕ ਪੱਧਰਾਂ ਵਾਲੀ ਜਨਸੰਖਿਆ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਗਠਨਾਂ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸਵਰਗ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹੋਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ

ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਉਪਾਅ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਸੱਤਰ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪੂਰਵਲੀ ਸ਼ਾਮ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਇੰਡੀਅਨ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ (ਆਈ ਐੱਸ ਆਈ) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੋਸਾਇਟੀ ਪੰਜੀਕਰਨ ਐਕਟ 1860 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਬਾਡੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਵਜੋਂ ਪੰਜੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਆਈ ਐੱਸ ਆਈ ਦਾ ਜਨਾਦੇਸ਼ ਭਾਰਤੀ ਉਦਯੋਗਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਘੇਰੇ ਹੇਠ ਇੰਡੀਅਨ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਇੰਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ (ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਮਾਰਕ) ਐਕਟ, 1952 ਰਾਹੀਂ ਉਤਪਾਦ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ।

ਹੁਣ ਜਦ ਕਿ ਅਰਥਚਾਰਾ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਾਂ 1987 ਵਿੱਚ ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ, ਐਕਟ 1986 ਤਹਿਤ ਇੰਡੀਅਨ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਇੰਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਦਾ ਨਾਮ ਬਦਲ ਕੇ ਬਿਉਰੋ ਆਫ ਇੰਡੀਅਨ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸੰਗਠਨ ਦੀ ਸਫਲਤਾ, ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਹੋਏ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੇ ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ ਐਕਟ 2016 ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਮਿਆਰ ਉਪਲਬਧ

ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਕੌਮੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਠੋਸ ਲਾਭ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ - ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਤੇ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ, ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਖਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕਰਨਾ ਨਿਰਯਾਤ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਆਯਾਤ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਦੇਣਾ, ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਪਸਾਰ ਉਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ ਆਦਿ। ਅਜਿਹਾ ਮਿਆਰੀਕਰਨ, ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ ਵਲੋਂ ਇਕ ਤੰਤਰ ਵੀ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀਆਂ ਭਾਂਤ ਸੁਭਾਂਤੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗੁਣਵੱਤਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏਗਾ/ਵੇਰਵਾ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

- ਮਿਆਰ ਬਣਾਉਣੇ
- ਉਤਪਾਦ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਯੋਜਨਾ
- ਲਾਜ਼ਮੀ ਪੰਜੀਕਰਨ ਯੋਜਨਾ

ਨਵੇਂ ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ ਕਾਨੂੰਨ 2016 ਅਧੀਨ ਹਾਲਮਾਰਕਿੰਗ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨਜ਼

ਇਹ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਵਿਭਾਗ ਹਾਲਮਾਰਕਿੰਗ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ 2016 ਦੇ ਨਵੇਂ ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋਨੇ ਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਦੀ ਵੀ ਸੋਧ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ ਵਰਗਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ 14, 18 ਅਤੇ 22 ਨੂੰ ਹਾਲਮਾਰਕਿੰਗ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਛੋਟੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਬਾਰੇ ਇਕ ਮਿਆਰੀਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਰਲੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ, ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਲਚਕਦਾਰ ਆਈ ਸੀ ਟੀ ਸਹਾਰੇ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਕੌਮੀ ਮਿਆਰ ਛੋਟੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਬਿਨਾ ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਭ ਪਹਿਲੂਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਊਰਜਾ ਨਿਪੁੰਨ ਇਮਾਰਤਾਂ, ਸਿਆਣਪ ਵਾਲੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸੁਧਰੇ ਹੋਏ ਰੂੜ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੰਬੀ ਮਿਆਦ ਤੱਕ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ..

ਹਾਲਮਾਰਕ ਵਾਲੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਕੈਰੇਟ ਵਿੱਚ ਮਾਰਕ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?

229K16
22 ਕੈਰੇਟ
ਗਹਿਣਿਆਂ ਲਈ

ਅਸੈਸਿੰਗ ਸੈਂਟਰ ਦਾ
ਪਛਾਣ ਮਾਰਕ/ਨੰਬਰ

ਜਿਊਲਰੀ ਦਾ
ਮਾਰਕ

ਸੂਖਮਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਕੈਰੇਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਵੀ ਵੇਖੋ

22K916 22 ਕੈਰੇਟ ਲਈ	18K750 18 ਕੈਰੇਟ ਲਈ	14K585 14 ਕੈਰੇਟ ਲਈ
-----------------------	-----------------------	-----------------------

ਬਿਊਰੋ ਆਫ ਇੰਡੀਅਨ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼

9, ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਜ਼ਫਰ ਮਾਰਗ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110002
www.bis.gov.in

- ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਰਮਾਤਾ ਪੰਜੀਕਰਨ ਯੋਜਨਾ
- ਹਾਲ ਮਾਰਕਿੰਗ ਯੋਜਨਾ
- ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਸੇਵਾਵਾਂ
- ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਮਾਨਤਾ ਯੋਜਨਾ
- ਭਾਰਤੀ ਮਿਆਰਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ
- ਖਪਤਕਾਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸਰਗਰਮੀਆਂ
- ਸਿਖਲਾਈ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਕੌਮੀ ਅਤੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ
- ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ।

ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਸਥਿਤ ਮੁੱਖ ਦਫਤਰ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਪੰਜ ਖੇਤਰੀ ਦਫਤਰ ਹਨ - ਕੋਲਕਾਤਾ (ਪੂਰਬੀ), ਚੇਨੱਈ (ਦੱਖਣੀ), ਮੁੰਬਈ (ਪੱਛਮੀ), ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਉੱਤਰੀ) ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ (ਕੇਂਦਰੀ)। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਪੰਜ ਖੇਤਰਾਂ ਅਧੀਨ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨੀ ਦਫਤਰ ਉਦਯੋਗਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ, ਸਨਅਤਾਂ, ਤਕਨੀਕੀ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੰਪਰਕ

ਕ੍ਰਮ ਸੰ.	ਪੁੱਛਗਿੱਛ/ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਕਿਸਮ	ਸੰਪਰਕ	ਵੇਰਵੇ
1	ਮਿਆਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ	ਆਪਣੇ ਮਿਆਰ ਲੱਭੋ > ਮਿਆਰਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰੋ	ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਦੀ ਮੀਨੂ ਬਾਰ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ, ਆਰ ਟੀ ਆਈ ਦੇ ਹੇਠਾਂ, ਕਲਿਕ ਕਰਨ ਉੱਤੇ 'ਲੋਕੇਟ ਯੂਅਰ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼, ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ 'ਸਰਚ ਫਾਰ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼' ਪੇਜ ਉੱਤੇ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੋ ਮੌਜੂਦਾ ਮਿਆਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵੇਰਵੇ ਸਹਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਿਆਰਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਲਾਇਸੈਂਸਧਾਰਕਾਂ ਨੂੰ 'ਖਰੀਦ' ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
2	ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਤਪਾਦ ਦੇ ਲਾਇਸੈਂਸ/ ਲਾਇਸੈਂਸਧਾਰਕ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਦੇਖਣ ਲਈ	ਲੋਕੇਟ ਯੂਅਰ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ > ਸਰਚ ਫਾਰ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ > ਲਾਇਸੈਂਸ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਸੰਖਿਆ ਉੱਤੇ ਕਲਿਕ ਕਰੋ।	ਉਪਰੋਕਤ ਪੇਜ ਉੱਤੇ 'ਲਾਇਸੈਂਸ ਦੀ ਸੰਖਿਆ' ਉੱਤੇ ਕਲਿਕ ਕਰਕੇ ਲਾਇਸੈਂਸ/ਲਾਇਸੈਂਸਧਾਰਕਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।
3	ਲਾਇਸੈਂਸ/ਲਾਇਸੈਂਸਧਾਰਕ/ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਉਤਪਾਦ ਸੰਬੰਧੀ ਸਥਿਤੀ ਜਾਣਨ ਲਈ	ਉਤਪਾਦ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ > ਆਨਲਾਈਨ ਜਾਣਕਾਰੀ > ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ/ਲਾਇਸੈਂਸ	ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਉੱਤੇ ਉੱਤਲੀ ਮੀਨੂ ਬਾਰ ਤੋਂ, ਉਤਪਾਦ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਨਾਮ ਦੀ ਇਕ ਟੈਬ ਹੈ। ਇਸ ਉੱਤੇ ਕਲਿਕ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਕ ਉਪ-ਮੀਨੂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਆਨਲਾਈਨ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਉੱਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕਲਿਕ ਕਰੋ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ/ਲਾਇਸੈਂਸ ਸੰਬੰਧਿਤ' ਉੱਤੇ ਕਲਿਕ ਕਰੋ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਕ ਉਪ-ਮੀਨੂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ 'ਲਾਇਸੈਂਸ ਦੀ ਸੂਚੀ (ਖਰੀਦਦਾਰ ਦੀ ਗਾਈਡ), ਲਾਇਸੈਂਸ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ 'ਆਪਣੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣੋ/ਆਈ ਐੱਸ ਨੰਬਰ ਆਦਿ ਖਪਤਕਾਰ ਲਈ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹਨ।
4	ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ ਸਟੈਂਡਰਡ ਮਾਰਕ ਵਾਲੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਵਾਸਤੇ	ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਲਈ > ਆਨਲਾਈਨ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪੰਜੀਕਰਨ	ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਦੇ ਸਿਖਰਲੇ ਮੀਨੂ ਬਾਰ ਉੱਤੇ 'ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਲਈ' ਨਾਮਕ ਇਕ ਟੈਬ ਹੈ। ਇਸ ਤਹਿਤ ਇਕ ਉਪ-ਮੀਨੂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਨਲਾਈਨ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪੰਜੀਕਰਨ ਤਹਿਤ ਇਕ ਖਪਤਕਾਰ ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਤੋਂ 'ਆਪਣਾ ਪੰਜੀਕਰਨ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਆਪਣੇ ਸੰਪਰਕ ਵੇਰਵੇ ਦੇ ਕੇ ਉਹ ਇਸ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਉੱਤੇ ਆਨਲਾਈਨ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਚਨਚੇਤ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਅਤੇ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਮੂਨੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਅਤੇ ਫੈਕਟਰੀ ਤੋਂ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਨਿਯਮਤ ਨਿਗਰਾਨੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਿਆਰਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਪੱਕੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਰਮਾਤਾ ਨੂੰ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੀਆਂ ਨਿਗਰਾਨ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਬਿਉਰੋ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ੍ਰਿਤ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਉੱਤੇ ਨੇੜਿਉਂ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਯੋਜਨਾ ਸਵੈ-ਸੇਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਖਪਤ ਆਦਿ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਐਕਟਾਂ ਤਹਿਤ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹੁਕਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਉਤਪਾਦਾਂ ਵਾਸਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ

ਹੈ। ਜਦ ਕਿ ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ ਵਲੋਂ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇਣ ਉੱਤੇ ਲਾਇਸੈਂਸ ਦੇਣਾ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਲਾਜ਼ਮੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਅਧਿਸੂਚਿਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਐੱਲ ਪੀ ਜੀ ਗੈਸ ਸਿਲੰਡਰ, ਰੈਗੂਲੇਟਰ ਅਤੇ ਵਾਲਵ ਆਦਿ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

(ਅ) ਕੀਮਤੀ ਧਾਤੂਆਂ ਵਿੱਚ ਬੇਸ਼ਕੀਮਤੀ ਧਾਤੂ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤਕ ਅੰਸ਼ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹਾਲਮਾਰਕ ਸਟੀਕ ਵਿਧੀ ਹੈ। ਹਾਲਮਾਰਕ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਜਨਤਾ ਦੀ ਮਿਲਾਵਟ ਤੋਂ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਿਆਰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸੋਨਾ ਅਤੇ ਚਾਂਦੀ ਨਾਮਕ ਦੋ ਕੀਮਤੀ ਧਾਤੂਆਂ ਨੂੰ ਹਾਲਮਾਰਕ ਦੇ

ਦਾਇਰੇ ਹੇਠ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ ਦੀ ਹਾਲਮਾਰਕ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਹਾਲਮਾਰਕ ਦੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਾਪਦੰਡ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ, ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ ਵਲੋਂ ਸੁਨਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹਾਲਮਾਰਕ ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ ਲਾਇਸੈਂਸ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਸੁਨਿਆਰ ਆਪਣੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨੂੰ, ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ ਵਲੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਹਾਲਮਾਰਕ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਹਾਲਮਾਰਕ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਹਾਲਮਾਰਕ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਆਈ ਐੱਸ 15820:2009 ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(ੲ) ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕਸ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਮੰਤਰਾਲਾ ਵਲੋਂ, ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕਸ ਐਂਡ

ਬਾਕੀ ਸਫ਼ਾ 72 ਉੱਤੇ

ਪਾਣੀ ਦਾ ਆਡਿਟ

ਪਾਣੀ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਏਨੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਜਿੰਨੀ ਦਾ ਉਹ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਿੰਗਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਕੁਝ ਕੁ ਲਾਭ ਹਨ। ਹੁਣ ਸਾਰਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਹੀ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ ਨੂੰ ਇਕ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਮੱਸਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਹੈ ਅਤੇ 2030 ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮੰਗ ਸਪਲਾਈ ਨਾਲੋਂ 40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਧ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਸੇ ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਅੱਧੀ ਆਬਾਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਥੇ ਕਿ ਪਾਣੀ ਦੀ ਤੰਗੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਭਾਰਤ ਜਲਦੀ ਹੀ ਇਕ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ

ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਦਾ ਮੰਤਰ ਇਹ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਘਟਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਨਿਪੁੰਨ ਅਤੇ ਸਿਆਣਪ ਭਰਿਆ ਢੰਗ ਲੱਭਿਆ ਜਾਵੇ। ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਜਾਇਆ ਹੋਣੋਂ ਰੋਕਣ, ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਢੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਲਾਈਨ ਉੱਤੇ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਯੋਤਰ ਵਜੋਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਆਡਿਟ ਦੇ ਢੰਗ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਘਰੇਲੂ, ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਸਨਅਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ, ਉਸ ਦੀ ਮੁੜ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਦੀ ਰੀਸਾਈਕਲਿੰਗ ਦੇ ਢੰਗ ਅਪਣਾ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਾਣੀ ਦਾ ਆਡਿਟ ਇਸ ਦੇ ਵੰਡ ਦੇ ਢੰਗ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ

ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏਗੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਸੋਮਿਆਂ ਦੀ ਅਸਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ।

ਪਾਣੀ ਦੇ ਆਡਿਟ ਲਈ ਕਦਮ

ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ : ਪਾਣੀ ਦੇ ਆਡਿਟ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਸੋਮਿਆਂ, ਵੰਡ ਢਾਂਚੇ, ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਸੇਵਾ/ਡਲਿਵਰੀ ਪੁਆਇੰਟਾਂ ਅਤੇ ਵਾਧੂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਦਾ ਖਾਕਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਖਾਕੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਾਣੀ ਸਪਲਾਈ ਪੁਆਇੰਟਾਂ ਉੱਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਿੱਟ ਕੀਤੇ ਯੰਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਹਾਅ ਦੀ ਮਿਣਤੀ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੋਮੇ ਮੁਹੱਈਆ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਪੈਟਰਨ ਉੱਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਹੋ ਰਹੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ, ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲੱਗ ਸਕੇ। ਪਾਣੀ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸੋਮਿਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ, ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਸਿੰਜਾਈ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਰੀਸਾਈਕਲਿੰਗ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਅਧਿਐਨ

ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਹਾਅ ਦੇ ਯੰਤਰ ਸਾਰੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਪੁਆਇੰਟਾਂ ਉੱਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੱਚੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੋਮਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ, ਕੱਚੇ ਸੋਮਿਆਂ ਤੋਂ ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਪਲਾਂਟ ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਦੇ ਲਿਜਾਉਣ, ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਪਲਾਂਟ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਟੋਰੇਜ ਸਿਸਟਮ ਤੱਕ ਲਿਜਾਉਣ ਅਤੇ ਅੱਗੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵੰਡ ਢਾਂਚਿਆਂ ਤੱਕ ਅਤੇ ਫੇਰ ਅੱਗੋਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੇਂ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਜਾਇਆ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਐਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ, ਨਵੀਨੀਕਰਨ

ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕੀਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ।

ਪਾਣੀ ਦਾ ਮਿਆਰ

ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸਥਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਮਾਨੀਟਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ ਕਿ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਦੂਸ਼ਿਤ ਅੰਸ਼ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਸਿਸਟਮ ਦਾ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਤਿਆਰ ਅਤੇ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਿਸਟਮ ਆਡਿਟ

ਪਾਣੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਿੰਜਾਈ, ਸਨਅਤ ਅਤੇ ਵਪਾਰ, ਹਾਈਡਰੋ ਪਾਵਰ, ਘਰੇਲੂ ਪਾਣੀ ਸਪਲਾਈ, ਥਰਮਲ ਪਾਵਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋੜਾਂ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਢੰਗਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਨੁਕਸਾਨ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਸੋਧ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੱਧਰ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਮੌਜੂਦਾ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਮਿਣਤੀ ਦੇ ਢੰਗ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਪ ਢੰਗਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਉੱਤੇ ਜਾਂਚਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਢੁਕਵੇਂਪਨ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਅਤੇ ਸਹੀ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਰਹੇ। ਜ਼ੋਨਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਗੈਰਾ ਵਿਖੇ ਇਸ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨੀਟਰਿੰਗ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਲਈ ਰੈਵੀਨਿਊ ਮੀਟਰਿੰਗ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਜਾਇਆ ਹੋ ਰਹੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇਗਾ।

ਡਿਸਚਾਰਜ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ

ਘਰੇਲੂ ਜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਪਾਣੀ, ਸਿੰਜਾਈ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਸਨਅਤਾਂ ਤੋਂ ਵਹਿ ਰਿਹਾ ਪਾਣੀ ਵੀ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ ਕਿ ਉਹ ਵਾਤਾਵਰਨ ਮਿਆਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀਮਤੀ ਉਪ-ਉਤਪਾਦ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਣੀ ਦੀ ਰੀਸਾਈਕਲਿੰਗ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ਪਾਣੀ ਆਡਿਟ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ

ਕਿਸੇ ਸਿਸਟਮ ਦੀ ਪਾਣੀ ਆਡਿਟਿੰਗ ਤੋਂ

ਪਹਿਲਾਂ ਢੁਕਵੀਂ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਮਿਆਰੀ ਢੰਗ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਪਾਣੀ ਆਡਿਟ ਕਿਸੇ ਸੇਵਾ ਲਈ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਵਰਤੇ ਗਏ ਪਾਣੀ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਾਇਆ ਹੋਏ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਅਤੇ ਸਿਸਟਮ ਦੀ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਠੀਕ ਹੋਣ ਯੋਗ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਿੰਜਾਈ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ 83 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਪਾਣੀ ਇਸੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਇਸੇ ਖੇਤਰ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ 'ਪ੍ਰਤੀ ਬੂੰਦ, ਵਧੇਰੇ ਪਾਣੀ' ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਿੰਜਾਈ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਪੁੰਨ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸੁਧਾਰ ਹੋਣ ਨਾਲ ਵੀ ਕਾਫੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਿੰਜਾਈ ਖੇਤਰ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਸਿੰਜਾਈ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਇਸ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਦਾਤ ਦਾ ਬਚਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। □□

ਸਫ਼ਾ 70 ਦਾ ਬਾਕੀ

ਸੂਤਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਤਪਾਦਾਂ ਲਈ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਸਮੀਖਿਆ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ :

(ੳ) ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ ਦੀ ਉਤਪਾਦ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਦੀ ਜ਼ਮਨੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਆਈ ਐੱਸ ਆਈ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਮਾਰਕੇ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਟੈਂਡਰਡ ਮਾਰਕਾ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਤਪਾਦ ਉੱਤੇ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਦੇ ਪਾਲਣ ਦੀ ਜ਼ਮਨੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ

ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਗੁਡਜ਼ (ਲਾਜ਼ਮੀ ਪੰਜੀਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ) ਆਰਡਰ ਰਾਹੀਂ, 30 ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਵਸਤਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲੋੜਾਂ ਲਈ ਅਧਿਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਿਉਰੋ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਉਪਰੋਕਤ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨੀਕ ਵਸਤਾਂ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪੰਜੀਕਰਨ ਯੋਜਨਾ (ਸੀ ਆਰ ਐੱਸ) ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

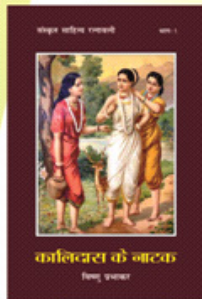
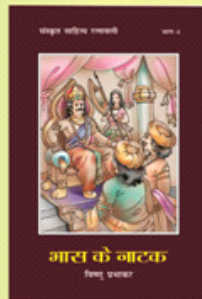
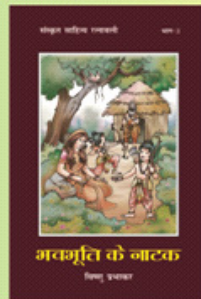
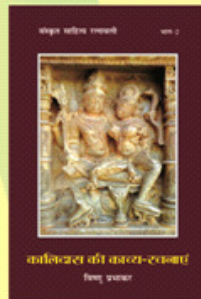
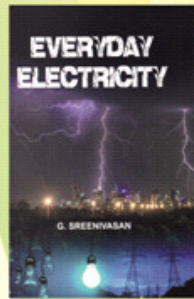
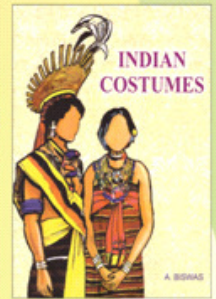
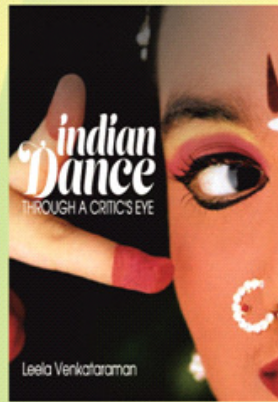
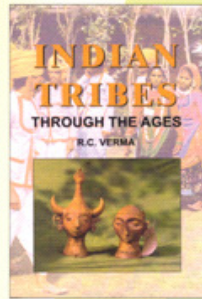
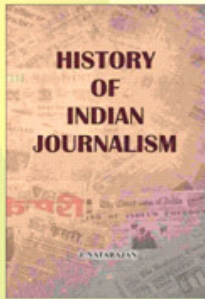
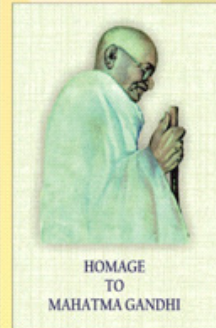
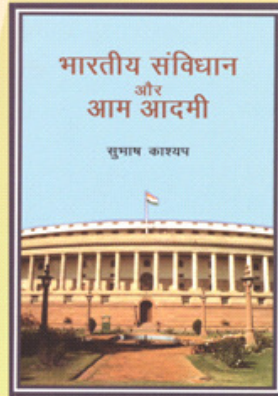
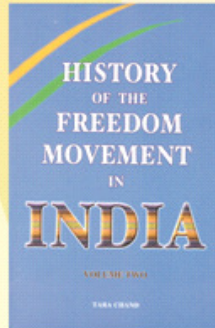
ਖਪਤਕਾਰ ਨੂੰ ਸਰਗਰਮ ਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲਤਾ ਨਾਲ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਵਲੋਂ ਆਪਣੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਲਈ ਮਿਆਰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ, ਸੁਝਾਅ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਰਜ ਕਰਨ ਲਈ, ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ ਵਲੋਂ ਆਪਣੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਰਾਹੀਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿਤਧਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਸਵੈ-ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਸੰਪਰਕਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ ਵਲੋਂ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਵਾਲਾ ਇਕ ਮੋਬਾਈਲ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸੀ ਏ ਆਰ ਈ ਹੈ, ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਗੂਗਲ ਪਲੇਅ ਸਟੋਰ/ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਉੱਤੇ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਐਂਡਰਾਇਡ/ਆਈ ਓਸ ਸਮਾਰਟ ਫੋਨ ਉੱਤੇ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਈ ਐੱਸ ਆਈ ਮਾਰਕੇ ਵਾਲੇ ਉਤਪਾਦਾਂ/ਹਾਲਮਾਰਕ ਵਸਤਾਂ ਖਿਲਾਫ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੇ ਉਤਪਾਦ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਯਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਲੋਂ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਤੌਰ ਤਰੀਕੇ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਬੀ ਆਈ ਐੱਸ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਉਤਪਾਦਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਸਵੈ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਵੈੱਬਸਾਈਟ/ਮੋਬਾਈਲ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। □□

New Arrivals

BOOK
YOUR COPY
NOW

Visit our
Book Gallery
at
Sochna Bhawan,
CGO Complex
Lodhi Road,
New Delhi-110003

To buy online visit: www.bharatkosh.gov.in

For placing orders, please contact: Ph : 011-24367260, 24365609, e-mail: businesswng@gmail.com

Publications Division

Ministry of Information & Broadcasting, Government of India
Sochna Bhawan, CGO Complex, Lodhi Road, New Delhi-110003

website: www.publicationsdivision.nic.in

@DPD_India

www.facebook.com/publicationsdivision
www.facebook.com/yोजनाJournal

PUBLICATIONS DIVISION
Ministry of Information & Broadcasting
Soochna Bhawan, CGO Complex,
Lodhi Road, New Delhi-110003

COMMERCIAL ADVERTISEMENT RATES FOR DPD JOURNALS

(w.e.f. 15th March, 2016)

S. No.	Name of Journal	Inside Text Page				Back Cover	2 nd Cover Page	3 rd Cover Page
		Colour (Full Page)	Colour (Half Page)	Black & White (Full Page)	Black & White (Half Page)	Full Page	Full Page	Full Page
1	Yojana (English)	35,000	20,000	25,000	15,000	10,000	70,000	70,000
2	Yojana (Hindi)	25,000	15,000	18,000	11,000	75,000	50,000	50,000
3	Kurukshetra (English & Hindi)	20,000	12,000	15,000	10,000	30,000	27,000	25,000
4	Ajkal (Hindi & Urdu)	10,000	6,000	7,000	5,000	15,000	12,000	11,000
5	Yojana (Urdu/Punjabi/Oriya/Assamese/Gujrati/Malayalam)	70,000	4,500	5,000	3,000	10,000	9,000	8,000
6	Ball Bharti	10,000				15,000	12,000	11,000
7	Yojana (Bengali/Telgu/Marathi/Tamil/Kannada)	13,000	8,000	10,000	6,000	20,000	17,000	15,000

COMMERCIAL ADVERTISEMENT RATES FOR INDIA/BHARAT**

	India		Bharat	
	Colour	Black & White	Colour	Black & White
Full Page	40,000	25,000	25,000	15,000
2 nd Cover Page				
3 rd Cover Page	70,000		50,000	

** Rates of Advertisement tariff in India & Bharat annual reference are inclusive for print & electronic version

Note :

2nd cover page of magazines will be reserved for the DAVP and Government Organizations. The above rate are only for PSU advertisement.

* 2 % extra discount on each additional insertion of advertisement subject to maximum discount of 40%

Mechanical Details

	Yojana	Ajkal/Kurukshetra	Bal Bharti
Overall Size	19.5 x 27cms	21 x 28 cms	18 x 24 cms
Print Area	17 x 23 cms	17 x 24 cms	15 x 19.5 cms

Advertisement material - Artpull/Artwork/CD/Positives

Full advance payment by D.D. in favour of ADG(I/c), Publications Division, M/o I&B payable at New Delhi.

Advertisement material and payment to be sent to the Business Manager (Advt.), Advertisement Unit, Publications Division, Room No. 48-53, Soochna Bhawan, CGO Complex, Lodi Road, New Delhi-1100 03. E-mail : pdjuvir@gmail.com. For any other query please contact at 011-24367453.